

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

**Kázání v době globální pandemie
Reflexe pandemie COVID-19
v kázáních Českobratrské církve
evangelické**

Magdalena Horáková

Katedra praktické teologie
Vedoucí práce doc. Tabita Landová, Ph.D.
Studijní program Teologie
Studijní obor Evangelická teologie

Praha 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem Kázání v době globální pandemie: Reflexe pandemie COVID-19 v kázáních Českobratrské církve evangelické napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

V Českých Budějovicích dne 20. 6. 2022

Magdalena Horáková

Bibliografický údaj

Horáková, M., *Kázání v době globální pandemie: Reflexe pandemie COVID-19 v kázáních Českobratrské církve evangelické*, Praha 2022, diplomová práce, Evangelická teologická fakulta, Univerzita Karlova, vedoucí práce doc. Tabita Landová, Ph.D.

Anotace

Diplomová práce se zabývá vztahem kázání a situace posluchače a zkoumá, jakým způsobem se pandemie COVID-19 projevila v kázáních kazatelů Českobratrské církve evangelické. Práce je rozdělena do dvou částí: teoretické a praktické. V teoretické části se práce nejprve zabývá otázkou funkce a mnohoúčelovosti kázání obecně a poté představuje i některé z možných typologických dělení kázání. Následně se věnuje otázce vztahu kázání, kazatele, posluchače a jeho situace. Práce předkládá stručný náhled na vývoj homiletického přístupu k posluchači a jeho situaci v zásadních etapách homiletiky. Dále se věnuje tomu, jak situace posluchače může ovlivnit kázání a volbu biblického textu. Následně se zabývá pastoračním aspektem kázání. Ve své praktické části diplomová práce stručně představuje vývoj pandemie COVID-19 v ČR se zaměřením především na její první fázi a věnuje se tomu, jak pandemie ovlivnila náboženský život a církve v ČR. Poté se práce přesouvá k reflexi a analýze čtyř kázání z prostředí ČCE z doby pandemie a zkoumá, jaký dopad měla pandemie a epidemiologická situace na podobu a formu kázání. Základní otázkou při analýze je, jak kazatelé pandemii a epidemiologickou situaci reflektovali, jak o ní mluvili, jak v kázání pracovali s biblickým textem a jak v kázání zohledňovali situaci svých posluchačů a jaké poselství do této situace vnášeli.

Klíčová slova

Kázání, kazatel, homiletika, pandemie COVID-19, reflexe pandemie, analýza kázání, Českobratrská církev evangelická, posluchač, situace posluchače, pastorační aspekt kázání, Mk 4,23–41, J 20,19–29.

Summary

My thesis deals with the relation between sermons and the listeners' situation; focus is given to specific pandemic situation of COVID-19 and how this situation was manifested in the sermons of the preachers of The Evangelical Church of Czech Brethren. The thesis is divided into two parts: theoretical and practical. In the theoretical part function and versatility of sermons is described and possible typological divisions of sermons are presented. It also concerns the relation between sermon, preacher, listener and his situation. Brief overview of development of homiletical approach to listener and his situation in the fundamental stages of homiletics is presented. Influence of listener's situation on preaching and choice of the Bible text is examined; pastoral aspects of preaching are presented. The practical part contains brief presentation of the development of the COVID-19 pandemic in the Czech Republic, focus is given mainly on the first phase and the impact on religious life and churches in the Czech Republic. Four sermons from The Evangelical Church of Czech Brethren from the period of the pandemic are reflected and analysed as well as the impact of the situation on the form and features of the sermons. The central theme is the analysis of the preachers' reflection of the pandemic and the epidemiological situation, the way they presented it, the choice of the biblical text in the sermon. The consideration of listeners' situation and the message given to the sermons is reflected.

Keywords

Sermons, preacher, homiletics, COVID-19 pandemic, reflection on pandemic, analysis of sermons, The Evangelical Church of Czech Brethren, listener in church, listener's situation, pastoral aspect of sermons, Mark 4:23–41, John 20:19–29.

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce doc. Tabitě Landové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

Úvod.....	9
I. Kázání a jeho vztah k situaci – teoretická část.....	10
1. Podstata a úloha kázání.....	10
1.1 Kázání jako služba a poslání církve.....	10
1.2 Kázání jako slovo Boží.....	11
1.3 Kázání jako lidské slovo.....	11
1.4 Kázání jako výklad Písma.....	12
2. Typologie kázání.....	14
2.1 Typologie kázání podle funkce řeči.....	15
2.2 Typologie kázání podle účelu.....	15
2.2 Typologie kázání podle posluchačů.....	17
2.4 Typologie kázání podle užití sdělovacích prostředků.....	19
3. Kazatel a oslovení posluchače.....	21
4. Kázání a situace.....	26
4.1 Kázání pro jednotlivce.....	26
4.2 Vztah kázání a situace v dějinách homiletiky.....	28
4.3 Vztah situace biblického textu a situace posluchače.....	33
4.4 Volba textu.....	34
4.5 Kázání ovlivněné situací posluchače – shrnutí.....	37
5. Kázání proti strachu.....	39
II. Analýza kázání ČCE z doby pandemie COVID-19 – praktická část.....	42
6. Pandemie COVID-19 a její dopady na kazatele a posluchače.....	42
7. Kázání v době pandemie.....	46
8. Utišení bouře – Mk 4,35–41.....	49
8.1 Vymezení a charakteristika oddílu.....	49
8.2 Vlastní překlad.....	49
8.3 Struktura a klíčové motivy.....	50
8.4 Postupný výklad.....	51
8.5 Vlastní závěry vyplývající z exegeze Mk 4,35–41.....	55
9. Analýza pandemických kázání na Mk 4,35–41.....	56
9.1 Kázání A – z 15. 3. 2020 (Uherské Hradiště).....	56
9.2 Kázání B – z 30. 5. 2021 (Uhřetěves).....	59
9.3 Srovnání výsledků analýzy kázání A a B.....	62
10. Dvojí zjevení v Jeruzalémě – J 20,19–29.....	64
10.1 Vymezení a charakteristika oddílu.....	64
10.2 Vlastní překlad.....	65

10.3	Struktura a klíčové motivy.....	67
10.4	Postupný výklad.....	69
10.5	Vlastní závěry vyplývající z exegeze J 20,19–29.....	75
11.	Analýza pandemických kázání na J 20,19–29.....	77
11.1	Kázání C – z 13. 4. 2020 (Šumperk).....	77
11.2	Kázání D – z 19. 4. 2020 (Brno II).....	80
11.3	Srovnání výsledků analýzy kázání C a D.....	84
	Závěr.....	86
	Seznam literatury.....	90
	Odborná literatura.....	90
	Elektronické zdroje.....	93
	Slovníky použité při překladu.....	97
	Přílohy: Kázání vybraná k analýze.....	98
	Kázání A – z 15. 3. 2020 (Uherské Hradiště).....	98
	Kázání B – z 30. 5. 2021 (Uhřetěves).....	101
	Kázání C – z 13.4.2020 (Šumperk).....	104
	Kázání D – z 19. 4. 2020 (Brno II).....	108

Úvod

Pandemie koronaviru (COVID-19), která vypukla na přelomu roku 2019 a 2020, na dlouhou dobu ovlivnila dění a podobu života v celém světě. Jejím vlivem došlo v ČR k dosud bezprecedentní situaci: v rámci boje proti šíření nákazy byly v březnu 2020 v ČR zakázány hromadné společenské akce, včetně bohoslužebných shromáždění. Církve tak stály nejen před úkolem celosvětovou pandemií nějak teologicky reflektovat, nýbrž také musely řešit otázku, jak i přes zavřené kostely šířit poselství a útěchu evangelia ke svým věřícím i k okolní veřejnosti.

Jakkoli se epidemiologická situace v ČR po celou dobu trvání pandemie stále proměňovala a podle ní se měnila i přísnost a četnost různých protipandemických opatření, faktem zůstává, že pandemie na určitou dobu ovlivnila i podobu náboženského života v Česku.

Tato diplomová práce se zabývá vlivem pandemie COVID-19 na podobu kázání Českobratrské církve evangelické. Klade si otázku, jaký vliv měla pandemie na podobu a formu kázání a jak o pandemii kazatelé mluvili. Cílem práce je prozkoumat, jak se pandemická situace odrazila v konkrétních kázáních, jaký měla vliv na výběr biblického textu a jak se promítla do poselství, které kazatelé v té době svými kázáními předávali posluchačům.

Práce je rozdělena do dvou částí: teoretické a praktické. V teoretické části práce se nejprve věnuji obecně úloze kázání a představuji některé možné typologické rozlišení kázání. Poté se věnuji tématu kazatele a oslovení posluchače a také problematice vztahu kázání a situace posluchačů. Zabývám se důvody, proč by kazatelé měli situaci svých posluchačů zohledňovat, dále mapuji stručné dějiny vývoje homiletického přístupu k situaci posluchače a nakonec rozebírám, jaký je vztah mezi biblickým textem a posluchačem. Dále se v této práci zabývám otázkou pastoračního aspektu kázání.

V praktické části diplomové práce nejdříve představuji průběh pandemie v ČR (především její první fázi) a obecné dopady pandemie na podobu kázání a náboženského života. Následně se zaměřuji na analýzu čtyř kázání z prostředí ČCE, která vznikla zhruba během prvního roku trvání pandemie v ČR. S ohledem na výsledky své vlastní exegeze biblických textů, které jsou jejich základem, rozebírám, jak kázání pracují s biblickým textem v době pandemie, na co přitom kladou důraz a jak zohledňují pandemii a situaci posluchačů ve svém poselství.

V závěru práce shrnuji výtěžky rozborů a vzájemných porovnání kázání a zamýšlím se nad tím, co činí kázání aktuálním.

I. Kázání a jeho vztah k situaci – teoretická část

1. Podstata a úloha kázání

Tato kapitola se zaměřuje na uvedení do problematiky kázání obecně. Kázání se v křesťanství chápe jako veřejná, ústní proklamace Božích činů spásy dosvědčených v Písmu. Z toho vyplývá, že obsah kázání je v tomto pojetí založen na Písmu, vychází z něho a v jeho světle kazatel tlumočí Boží jednání v Kristu ve vztahu k lidskému životu.¹

Jak poukazuje Pavel Filipi, od reformačních dob až do současnosti existují různé definice kázání.² Tyto různorodé definice ovšem podle Filipiho shodně „vyjadřují podstatný vztah kázání k Božímu slovu, Božímu sebesdělení (zjevení), a podstatný vztah kázání k církvi, již je uloženo, a také (...) vztah k povolání kazatele.“³ Podle Filipiho je smyslem kázání opravdu umožnit vstup Božího slova do života jednotlivce tak, aby jím byl osloven a uvěřil mu. Tento smysl kázání se naplňuje v prostředí společenství věřících, které tomuto Božímu záměru poslušně odpovídá tím, že kazatele povolává.⁴

S křesťanským kázáním je spojena mnohoúčelovost.⁵ Kázání má poimenické, etické, věroučné, oikodomické i misijní poslání.⁶ Následující podkapitoly jsou zaměřeny na představení některých nejdůležitějších prvků této mnohoúčelovosti kázání a jeho širokého významu.

1.1 Kázání jako služba a poslání církve

Jak píšou Ján Liguš a kol.: „Zvěstování Božího slova jako úkol chápeme na tomto místě jako službu, kterou církev od svého vzniku vykonávala, koná nyní a bude vykonávat až do eschatologické budoucnosti.“⁷ Kázání tedy má své řádné místo v poslání a fungování křesťanské církve.

Toto kázání je obvykle součástí bohoslužeb: „Kázání v křesťanské církvi se uskutečňuje zpravidla v bohoslužebném rámci, a to znamená také, že kázání je součástí i kultického dění,“⁸ píšou Liguš a kol.

1 Liguš, Butta, Kolář, a kol., *Kazatelství v kontextu tradice a přítomnosti*, 165.

2 Filipi, *Pozvání k naději*, 102.

3 Tamtéž, 102.

4 Tamtéž, 102.

5 Liguš, Butta, Kolář, a kol., *Kazatelství v kontextu tradice a přítomnosti*, 164.

6 Tamtéž, 165.

7 Tamtéž, 18.

8 Tamtéž, 164.

1.2 Kázání jako slovo Boží

Filipi upozorňuje na to, že křesťanské kázání nemá svůj zdroj, své zdůvodnění ani svou normu samo v sobě, ale v Bohu: „Kázání netryská z osoby kazatele, nevyjadřuje jeho sebepochopení či sebepochopení církve. Vyjadřuje naopak, že každé naše sebepochopení má svůj ‚protějšek‘. (...) Tento protějšek, který jde naproti, je Bůh ve svém slovu.“⁹

Pojem „Boží slovo“ má podle Liguše a kol. v křesťanské tradici víceznačnou významovou náplň: „Pojem se velmi často používal a používá i dnes jako uctivý spirituální název pro celou Bibli (pro Starý i Nový zákon), jejímž obsahem jsou Boží činy spásy (...). Na některých místech Bible je také Ježíš Kristus označován ‚Slovem Božím‘ a mezi křesťany je to vžitě označení veřejného zvěstování ze svědectví Písem.“¹⁰

Filipi poukazuje na to, že v homiletických pojednáních z posledních desetiletí se opakovaně objevuje tvrzení, že kázání je komunikace, komunikační dění. Filipi s tímto tvrzením souhlasí, ovšem upozorňuje na to, že prvním komunikátorem, tím který komunikaci začíná, není kazatel, nýbrž Bůh. Kazatel sice v tomto komunikačním procesu stojí, ovšem samotná komunikace vychází z jiného zdroje, od Boha.¹¹ „O Bohu nevíme nic jiného anebo vyššího,“ píše Filipi, „než to, co on sám o sobě sděluje. Nejhlubším zdůvodněním kázání je podivuhodná skutečnost, že Bůh ‚komunikuje‘ s lidmi, že se jim ‚ukazuje‘ (zjevuje), dává poznat své jednání i své záměry.“¹² V kázání komunikuje Bůh s lidmi, s posluchači. Jakkoli součástí procesu této komunikace je i osoba kazatele, aktivní počátek a zdroj té komunikace vychází od Boha. Právě to se podle Filipiho má na mysli, když se kázání označuje za „Boží slovo“.¹³

1.3 Kázání jako lidské slovo

Boží sebesdělení v kázání je, jak říká Filipi, uchopitelné a reprodukovatelné lidskou řečí. Bůh chce, aby lidé jeho sebesdělení porozuměli. Kázání je tak podle Filipiho projevem Boží náklonnosti: „Bůh vydává část svého tajemství všanc lidské chápavosti i nechápavosti, aniž se tím cítí ohrožen na svém majestátu. Kázáním pak církev vstupuje do tohoto sestupného pohybu Boha k lidem, jakoby jej ‚imituje‘. V tomto smyslu není kázání Boží slovo, nýbrž

9 Filipi, *Pozvání k naději*, 102.

10 Liguš, Butta, Kolář, a kol., *Kazatelství v kontextu tradice a přítomnosti*, 16.

11 Filipi, *Pozvání k naději*, 103.

12 Tamtéž, 103.

13 Tamtéž, 103.

slovo jen a jen lidské.“¹⁴ Jakkoli se Bůh dává sám v kázání poznat a je proto v pořádku nazývat kázání Slovem Božím, toto Boží sebesdělení se odehrává skrze lidskou řeč a skrze lidského prostředníka, resp. skrze církve.

Filipi upozorňuje na to, že je důležité si uvědomit, že kázání je jen jakousi nápodobou, nikoli uskutečněním Božího sebesdělení: „Tak jako je literární svět bible souhrnem ‚znaků‘, tak i kázání klade znaky, znamení, poukazy odkazující posluchače vně sebe sama (tj. i vně kázání) k Božímu primárnímu sdělení (Božímu království).“¹⁵ Víc než být znakem, odkazem k primárnímu Božímu sdělení se od kázání podle Filipiho nežádá, protože vše ostatní by bylo „nemístným ztotožněním slova kazatele (církve) s jediným slovem v Kristu.“¹⁶

Tento poukaz Boží náklonnosti by ale měl být natolik srozumitelný, aby jej, jak říká Filipi, posluchači pochopili jako pozvání k víře. Nicméně to, jestli toto pozvání posluchači skutečně přijmou, už není v moci kazatele, ale v moci Ducha svatého, který působí víru v srdcích, kde a kdy chce sám Bůh.¹⁷

1.4 Kázání jako výklad Písma

Tradice pojetí kázání jako výkladu Písma má v křesťanské církvi hluboké kořeny. Z dějin homiletiky vyplývá, že až do 3. století své existence církve používala tzv. homilijní kázání, ve kterém kazatelé vykládali biblický text verš po verši.¹⁸ Tato tradice byla nejspíš ovlivněna starou židovskou synagogální bohoslužbou, při níž se nejprve přečetl oddíl z Tóry a pak byl komentován a vykládán.¹⁹

„Skutečnost, že základem kázání je biblický text, je vnějším výrazem časové i věcné priority Božího slova před slovem a výkonem kazatelovým,“²⁰ píše Filipi a dále dodává: „Odkazováním k biblickému textu, který vykládá, dává kazatel najevo, že nečerpá své kázání z vlastních zdrojů, ani ze zdrojů své vlastní duchovní zkušenosti, nýbrž že je sám osloven a zůstává v rozhovoru se svým ‚protějškem‘, který zde byl před ním a je nad ním.“²¹ Tím, že kazatel opírá své kázání o text Písma, vyjadřuje, že Boží slovo stojí nad kazatelovou tvorbou a bez něj by kazatel neměl co říct. Kazatel se navíc tak spolu se svými posluchači přidává do zástupu svědků, kteří byli osloveni Bohem

14 Filipi, *Pozvání k naději*, 103.

15 Tamtéž, 103.

16 Tamtéž, 103.

17 Tamtéž, 103–104.

18 Liguš, Butta, Kolář, a kol., *Kazatelství v kontextu tradice a přítomnosti*, 165.

19 Filipi, *Pozvání k naději*, 17.

20 Tamtéž, 18.

21 Tamtéž, 18.

a Božím slovem, a kázání se tak stává další součástí v pokračujícím procesu svědectví.²²

Je ovšem vhodné poznamenat, že křesťanské kázání nemusí vycházet výhradně ze slov Písma. V minulosti se stávalo, že kazatelské promluvy vycházely z kalendáře světců. Kazatel se ve své promluvě soustředil na určitou postavu či událost a mluvil o významnosti a příkladnosti onoho svěťce. V protestantském prostředí se také objevily pokusy založit kázání na výročí konfese nebo katechismu, které byly chápány jako určité lapidární shrnutí biblického poselství. Bible pak nebyla základem kázání přímo, ale zprostředkovaně.²³ Určitou oblibu našla (především v Německu) kázání, která si za svůj základ vzala některou z duchovních písní.²⁴

V církvích vzešlých z reformace převažuje tendence pojímat kázání založené na biblickém textu jako výklad, který se velmi snadno stává jakousi popularizující exegetickou přednáškou.²⁵ Nebezpečí této tendence můžeme vidět v tom, že kázání by mělo být především zvěstováním evangelia, nikoli zvěstováním biblického oddílu, který má kazatel právě před sebou.²⁶

Výklad Božího slova coby smysl kázání zdůraznil v protestantském prostředí ve své homiletice především Karl Barth. Jeho homiletické přístupy zdůrazňují Písmo jako základ zvěstování.²⁷ Podle Bartha nejde v kázání ani tolik o lidské náboženské nitro, ale především o vyjádření toho, co Bůh v minulosti učinil pro záchranu člověka a co činí v Kristu nyní.²⁸ Tématu Barthova homiletického přístupu se bude věnovat ještě podkapitola 4.2.2.

Téma kázání jakožto výkladu Písma zakončím Filipiho námitkou, kterou se vymezuje proti pojetí kázání jako výhradně výkladu biblického oddílu: „Křesťanské kázání opravdu není pozvání k víře v bibli a v jejím tzv. učení, nýbrž k víře v evangelium, k víře v Krista.“²⁹ Křesťanské kázání nemá být jen zvěstováním biblického oddílu, má být zvěstováním evangelia³⁰ a jeho obsahem má být ono evangelium, ne pouze dílčí část biblické literatury.³¹

22 Filipi, *Pozvání k naději*, 18.

23 Tamtéž, 15.

24 Tamtéž, 16.

25 Tamtéž, 15.

26 Tamtéž, 16.

27 Liguš, Butta, Kolář, a kol., *Kazatelství v kontextu tradice a přítomnosti*, 118.

28 Tamtéž, 117.

29 Filipi, *Pozvání k naději*, 17.

30 Tamtéž, 16.

31 Tamtéž, 17.

2. Typologie kázání

Jak píšou Ján Liguš a kol.: „Boží slovo k člověku zaznívá ‚mnohými způsoby‘ (Žd 1,1). Polyfonie Boží řeči je dána i rozmanitostí existence církve, světa a lidského života. Tato rozmanitost Božího hlasu a oslovování člověka v různých situacích má vliv na formu a podobu kazatelské činnosti.“³² Jakkoli je Boží slovo – jak dále píšou Liguš a kol. – jedno, mnohé jsou formy a podoby jeho předávání, sdělování a svědectví o něm.³³

V oné mnohotvárnosti Božího slova je nicméně možné vysledovat určité základní znaky, resp. typy kázání. Už v období patristiky se rozlišovalo mezi homilií (analytickou exegetickou formou kázání, ve které byl biblický text vykládán verš po verši) a sermonem (tématickou souhrnnou příležitostnou řečí). Dále se také ve středověku rozlišovalo mezi latinským kázáním ad clericos určeným pro kněze a kázáním určeným lidu ad populum, které bylo v národních jazycích.³⁴

Základním rozlišením kázání, které se prosadilo v nové době, je rozlišení na textové kázání, které vychází z biblického textu jako ze svého základu, a tématické kázání coby promluvu na určité téma.³⁵

Třídění kázání není jednotné, protože existují nejrůznější hlediska pro určování typů kázání,³⁶ o kterých Liguš a kol. říkají následující: „Tato hlediska určují, při jaké příležitosti kázání zaznívá, za jakým účelem, co je jeho obsahem, komu je určeno a kde, jakou má formu a jaké komunikační prostředky slouží kazatelské činnosti.“³⁷ K tomu všemu je navíc ještě třeba mít na paměti, že každá typizace kázání je jen teoretickým schématem a má své hranice, které se mohou navzájem překrývat nebo doplňovat, protože v praxi mohou kázání najednou kombinovat prvky různých typizací.³⁸

V následujících podkapitolách budou přestaveny některé druhy typologie kázání, které budou později v kapitolách 9. a 11. použity k analýze vybraných kázání z doby pandemie.

32 Liguš, Butta, Kolář, a kol., *Kazatelství v kontextu tradice a přítomnosti*, 209.

33 Tamtéž, 209.

34 Tamtéž, 209.

35 Tamtéž, 209.

36 Tamtéž, 209.

37 Tamtéž, 209.

38 Tamtéž, 209.

2.1 Typologie kázání podle funkce řeči

Klasifikace řeči podle žánrů projevu či funkce řeči má své kořeny už v antice. Podle této typologie je možné dělit projevy na tři druhy, podle jejich zamýšleného účinku na posluchače: řeč za účelem poučit (*docere*), řeč za účelem pohnout k jednání či zaujetí postoje (*movere*) a řeč za účelem potěšit (*delectare*).³⁹

Podle tohoto schématu lze v kázání rozlišit tři funkce řeči: naučnou, paraklétickou a potěšující. To ovšem neznamená, že kázání má být buď naučné, nebo zaměřené na napomenutí k určitému jednání, anebo orientované na emoce. V kázání se mají prolínat všechny tři funkce: má poskytnout určité informace, dát podnět k jednání i expresivně něco vyjádřit.⁴⁰

Zároveň lze k této trojici funkcí řeči kázání přistupovat i způsobem, že každá část kázání by měla mít svou konkrétní funkci: Úvod by měl být potěšující, neboť jeho účelem je upoutání pozornosti a navázání kontaktu s posluchači. Stať by měla mít naučnou funkci. Závěr by pak měl být paraklétický.⁴¹

2.2 Typologie kázání podle účelu

Z hlediska převažujícího účelu lze rozlišit několik typů kázání: oikodomické, evangelizační, misijní, apologetické a katechetické.⁴²

2.2.1 Oikodomické kázání

Oikodomické kázání má především na zřeteli celek sboru, slouží k jeho utváření a budování. Má být slovem, které podporuje vzájemné vztahy jednotlivců a buduje mezi nimi společenství.⁴³

Jakkoli k budování obce patří i kritika a napomínání členů společenství, má přesto v kázání nad kritickým a negativním akcentem převažovat akcent pozitivní. Jeho účelem by mělo především být povzbuzování členů sboru k aktivitě a vzájemnosti.⁴⁴ Oikodomické kázání má oslovovat jednotlivce jako součást jednotného celku společenství, a spíše pozitivním nabádáním než negativní kritikou vést společenství k aktivitě a vzájemnosti ve víře.⁴⁵

39 Engemann, *Homiletics*, 166.

40 Tamtéž, 166–170.

41 Tamtéž, 169.

42 Liguš, Butta, Kolář, a kol., *Kazatelství v kontextu tradice a přítomnosti*, 212–213.

43 Tamtéž, 212.

44 Tamtéž, 212.

45 Tamtéž, 212.

Nicméně nejen budování sounáležitosti ve společenství věřících a povzbuzení je obsahem oikodomického kázání. V jeho obsahu má své místo i sociální tematika a konkrétní potřeby sboru a jeho jednotlivců. Oikodomické kázání nabádá též i ke službě a obětavosti.⁴⁶

2.2.2 Evangelizační kázání

Stejně jako oikodomické je i evangelizační kázání určeno církvi a pokřtěným křesťanům. Nicméně oproti oikodomickému se neobrací k celému společenství věřících, ale spíše přímo k jednotlivci.⁴⁷

Evangelizační kázání obsahuje výzvy k obrácení a proměně života, k hlubší víře a k následování Krista. Klade důraz na osobní víru a osobní spásu. Není nutně pronášeno v kostele nebo v církevním sboru, evangelizační kazatelská shromáždění se mohou konat i na stadionech, v halách, v kinech a na podobných místech. Nesvázanost s liturgickým prostorem má evangelizační kázání společnou s kázáním misijním.⁴⁸

2.2.3 Misijní kázání

Jak už bylo řečeno výše, ani misijní kázání se nutně nemusí odehrávat v kostelích a v církevních sborech. I v jiných ohledech má misijní kázání blízko ke kázání evangelizačnímu a proto může být někdy nesnadné je od sebe rozlišit.⁴⁹

Základním rozdílem ovšem je, že misijní kázání se zpravidla neobrací k již věřícím posluchačům, ale že jeho posluchači mají být primárně lidé mimo církev. Misijní kázání si klade za cíl oslovit nevěřící jednotlivce a probudit v nich víru. Hlavní výzvou pro misijního kazatele je tedy úkol přiblížit poselství evangelia nevěřícím posluchačům, tak, aby jim bylo blízké a srozumitelné a umělo oslovit. To je úkol, který vede k určité inovaci a hledání nových forem předávání evangelijní zvěsti.⁵⁰

2.2.4 Apologetické kázání

Apologetické kázání se opět obrací k věřícímu posluchači, který je součástí křesťanského společenství. Jeho cílem je podpoření náboženského uvědomění posluchače a obrana křesťanské víry. Obsahově se apologetické kázání dotýká věroučných, filozofických a podobných témat. Jak to vyjadřují Liguš a kol.:

46 Liguš, Butta, Kolář, a kol., *Kazatelství v kontextu tradice a přítomnosti*, 212.

47 Tamtéž, 213.

48 Tamtéž, 213.

49 Tamtéž, 213.

50 Tamtéž, 213.

„Kazatel užívá racionální argumenty nebo se odvolává na autority.“⁵¹ Nicméně i zde platí, že hlavním obsahem kázání má být především živá víra.⁵²

2.2.5 Katechetické kázání

Katechetické kázání chce docílit toho, že si věřící posluchač osvojí, zapamatuje, prohloubí základní obsah křesťanského učení a životních směrnic. Katechetické kázání vykládá křesťanské učení a vede posluchače k jeho pochopení.⁵³

Obsahem se může týkat například výkladu a aktualizace Desatera, Kréda, Modlitby Páně a dalších prvků, která mají katechetický charakter.⁵⁴

2.2 Typologie kázání podle posluchačů

Tato typologie rozlišuje typy kázání podle věku a sociální skupiny jejich zamýšlených posluchačů. Podle věku rozlišuje kázání pro děti, pro mládež, pro dospělé a pro seniory.⁵⁵ Ovšem kázání by mělo být připravováno také s ohledem na sociální prostředí a mentalitu skupiny posluchačů.⁵⁶ Tomuto ohledu se tato podkapitola bude věnovat také.

2.3.1 Kázání pro děti

Kázání určené dětem je speciální homiletické téma spojené s katechetickou a náboženskou pedagogikou. Svě místo nachází zejména při zvláštních bohoslužebných shromážděních s dětmi.⁵⁷

Aby kázání určené dětem své posluchače zaujalo, mělo by být živé, konkrétní, názorné. Kazatel by měl dítě/děti do promluvy zapojit, vést kázání spíše jako dialog, formou otázek a odpovědí. Kázání pro děti by mělo být také kratší – nemělo by trvat déle než 10 minut. Pro srozumitelnost by také mělo mít pouze jednu ústřední výpověď.⁵⁸

51 Liguš, Butta, Kolář, a kol., *Kazatelství v kontextu tradice a přítomnosti*, 213.

52 Tamtéž, 213.

53 Tamtéž, 213–214.

54 Tamtéž, 214.

55 Tamtéž, 210.

56 Tamtéž, 218.

57 Tamtéž, 217.

58 Tamtéž, 217.

2.3.2 Kázání pro mládež

Také kázání pro mládež má svá specifika. Kazatel by si měl být vědom, jaké krize a problémy řeší člověk v této fázi života.⁵⁹

Liguš a kol. o kázání určeném dospívajícím říkají následující: „Velkou důležitost má osobní vzor a vlastní příklad kazatele jako křesťanské osobnosti. Mladí lidé jdou spíše za osobností kazatele, obsah kázání může být až druhotný.“⁶⁰ Proto by kazatel, který dokáže mladou generaci oslovit, neměl „stavět do centra svou vlastní osobu, nýbrž napomáhat mladým lidem k cestě za Kristem.“⁶¹

2.3.3 Kázání pro seniory

Kázání pro seniory se odehrávají při zvláštních bohoslužbách a setkáních v domově důchodců. Kazatel by při nich měl dbát spíše na laskavý a trpělivý vztah ke svým posluchačů, který je v tomto případě důležitější než vybroušené teologické formulace a rétorický styl.⁶²

2.3.4 Kázání vzhledem k sociálnímu prostředí a skupinám

Podoba kázání je do značné míry ovlivňována také i prostředím a mentalitou posluchačů. Odlišné prostředí sboru může být například ve velkém městě nebo na vesnici. Ve sborech a náboženských obcích se setkávají lidé z nejrůznějších sociálních prostředí a profesí. Kazatel by měl svůj projev přizpůsobovat potřebám a možnostem svého sboru.⁶³

Specifickou skupinou posluchačů jsou vysokoškolští studenti. Další specifickou skupinou jsou například nemocní nebo mentálně postižení lidé, pro které se kazatelská služba koná v nemocničních a zdravotnických zařízeních a nemocničních kaplích.⁶⁴

Jako poslední ze skupin posluchačů rozdělených podle sociálního prostředí jsou cizinci. Zvláště v pohraničních oblastech jsou členy sboru věřící jiných národností. V některých sborech se proto káže ve dvou jazycích. Cizojazyčná kázání mohou být také pronášena při zahraničních návštěvách a eku-
menických shromážděních.⁶⁵

59 Liguš, Butta, Kolář, a kol., *Kazatelství v kontextu tradice a přítomnosti*, 217.

60 Tamtéž, 217.

61 Tamtéž, 217.

62 Tamtéž, 217.

63 Tamtéž, 218.

64 Tamtéž, 218.

65 Tamtéž, 218.

2.4 Typologie kázání podle užití sdělovacích prostředků

Jako poslední z možných typologií zmíním rozlišení kázání podle sdělovacích prostředků na živé slovo, kázání tištěné, rozhlasové, televizní, kázání natočené na video a kázání nahrané na internet.⁶⁶

2.4.1 Živé slovo

Kázání přednášené „naživo“ fyzicky přítomným posluchačům má v křesťanství nenahraditelnou funkci.⁶⁷ „V živém slovu je přítomna osobní dimenze, která patří k důležitým znakům křesťanského hlásání,“⁶⁸ píšou Liguš a kol.

2.4.2 Psané a tištěné kázání

I tištěná kázání mají v křesťanské církvi své místo – ať už v její minulosti, nebo i v současnosti. Opisovaná kázání měla původně sloužit k hlasitému předčítání. Církev i v současnosti vydává sbírky kázání určené k osobní meditaci, či k hlasitému předčítání laikem při bohoslužbách v nepřítomnosti duchovního.⁶⁹

Psané kázání má jinou formu než kázání mluvené. Kázání určené pro tisk (např. v novinách, časopisech, sborových dopisech, postilách) musí mít úspornou formu. Zároveň ovšem může být obsahově bohatší než kázání mluvené, protože čtenář má možnost se k myšlenkám v textu vrátit.⁷⁰

2.4.3 Rozhlasové kázání

V kázání přenášeném rozhlasem je v popředí auditivní složka komunikace. Takové kázání vyžaduje po kazateli důkladnou přípravu také s ohledem na přednes.⁷¹

2.4.4 Televizní kázání

V televizním kázání je vedle auditivní stránky důležitá také vizuální stránka komunikace. Kamera může zabrat detaily, kterých by si jinak posluchač, resp. divák nemusel všimnout. Zároveň existuje rozdíl mezi přímým přenosem bohoslužeb a studiovým natáčením. Při studiovém natáčení má totiž na výsledek podání vliv režie.⁷²

66 Liguš, Butta, Kolář, a kol., *Kazatelství v kontextu tradice a přítomnosti*, 210.

67 Tamtéž, 218.

68 Tamtéž, 218.

69 Tamtéž, 219.

70 Tamtéž, 219.

71 Tamtéž, 219.

72 Tamtéž, 219.

2.4.5 Kázání na videu

Videonahrávky nutí kazatele k důkladné přípravě po obsahové i formální stránce. Záznamy s natočenými kazatelskými projevy mnohou sloužit např. nemocným. Při rodinných slavnostech také mohou sloužit jako připomínka křtu, svatby apod.⁷³

2.4.6 Kázání nahrané na internetu

Jako poslední specifickou podobu kázání Liguš a kol. uvádí kázání umístěné na internetu.⁷⁴ Tuto skupinu už blíže nespecifikuje. Dle svých vlastních zkušeností mám ovšem za to, že kázání nahraná na internet v sobě často mohou spojovat prvky a podoby předešlých vyjmenovaných forem.

73 Liguš, Butta, Kolář, a kol., *Kazatelství v kontextu tradice a přítomnosti*, 219.

74 Tamtéž, 219.

3. Kazatel a oslovení posluchače

Pavel Filipi upozorňuje, že k pozvání k víře, které by mělo být jádrem kázání, dochází „ve zcela specifickém kontextu, kterým je věřící společenství, a to jednak v aktuálnosti bohoslužebného shromáždění (kde nejčastěji kážeme), jednak v celé historii toho, jak lidé touto zvěstí oslovení její nabídku ve víře přijali a promítli do svých životních postojů i myšlenkových vyjádření.“⁷⁵ V kázání se tedy setkává kontinuální církevní tradice hlásání evangelia a Božího slova se specifickým prostředím konkrétního shromáždění.

Bohoslužebná shromáždění se většinou konají na konkrétním místě a v určité budově příslušné církve. To předpokládá, že kazatel už své posluchače dobře zná.⁷⁶ Jak upozorňují Ján Liguš a kol.: „To platilo zejména v dobách bývalého režimu, kdy počet posluchačů byl v kostelech transparentní.“⁷⁷ To ovšem neznamená, že by se to netýkalo i dnešních sborů, „protože okruh pravidelných posluchačů Božího slova je v mnoha případech přehledný a duchovní může vědět, koho má před sebou.“⁷⁸

Nicméně i navzdory všem předvídatelným skutečnostem může nastat situace, kdy je posluchačem kázání někdo nečekaný – ať už je to jednotlivec, nebo skupina lidí. V takových i jiných podobných situacích je velmi důležité, aby byl kazatel vnímavý k reakci posluchačů a pohotový se přizpůsobit nově vzniklé situaci.⁷⁹

Přestože, jak říká Filipi, „kázání netryská z osoby kazatelovy“⁸⁰, něco z kazatelovy osoby se v kázání přece jen objevuje. Jak píše Smolík: „Kázání je svědectví boží a svědectví kazatele.“⁸¹ Dobrý kazatel se pozná právě podle toho, že celou svou osobou stojí za tím, co říká.⁸²

Dobrý kazatel je takový, který je aktuální a káže o otázkách, které jsou právě palčivé. Dobrý kazatel zároveň mluví konkrétně, o konkrétních problémech. Dobrý kazatel říká věci teologické a „nežvaní“ o věcech obecných. A ve svém kázání je autentický – stojí si za tím, co říká. Dobrý kazatel nenudí, vzbuzuje zájem o věc a vede posluchače k nadšení.⁸³

75 Filipi, *Pozvání k naději*, 104.

76 Liguš, Butta, Kolář, a kol., *Kazatelství v kontextu tradice a přítomnosti*, 264.

77 Tamtéž, 264.

78 Tamtéž, 264.

79 Tamtéž, 264.

80 Filipi, *Pozvání k naději*, 102.

81 Smolík, *Radost ze slova*, 78.

82 Tamtéž, 71.

83 Tamtéž, 71.

„Kazatelská služba není myslitelná bez víry,“⁸⁴ píše Tomáš Butta. Za další nutné požadavky pro správné vykonávání kazatelské služby označuje Butta pravidelné čtení Bible a její studium, pravidelnost modlitby, sebeovládání, opravdovost kazatelovy osoby a pokoru.⁸⁵

Kazatel také nikdy nesmí zapomenout na své posluchače.⁸⁶ „Základní homiletickou otázkou je otázka vztahu textu a posluchače,“⁸⁷ píše Josef Smolík. K této otázce zaujímaly v dějinách homiletiky různé přístupy odlišné postoje. Tomuto tématu se blíže bude věnovat podkapitola 4.2. Už nyní je ovšem třeba zmínit homiletický přístup Ernsta Langeho, který klade na posluchače zvláštní důraz. Podle Langeho „kázat znamená: mluvit s posluchačem o jeho životě, on, posluchač, je moje téma, nic jiného, ovšem posluchač před Bohem.“⁸⁸ Kázat tedy – dle Langeho přístupu – znamená podílet se na životě posluchače, který je Božím stvořením.⁸⁹

K takové participaci na posluchačově životě dochází v rozhovoru.⁹⁰ Smolík o rozhovoru kazatele s posluchačem uvádí následující: „Cílem rozhovoru je, aby kazatel poznal okruh posluchačů v jejich lidských vztazích, seznámil se se sociologickým silovým polem, které ovlivňuje podmínky komunikace, a věděl také, do jaké míry sbor rozumí křesťanské tradici.“⁹¹ Aby se kázání tedy skutečně dotýkalo posluchačova života, musí si kazatel uvědomovat, ke komu a v jaké situaci káže. Základním předpokladem tohoto uvědomění je stálá komunikace mezi kazatelem a sborem.

Jak píše Smolík: „Kazatel je především pastýř a pak teprve teolog. Kazatelna není místem, na kterém by se kazatel teologicky uskutečňoval, či dokonce prováděl teologickou exhibici. (...) Základním znakem kazatele, který kazatelny antikristovsky nezneužívá, je láska k posluchačům, čerpaná z nevysychajících zdrojů božího odpuštění v Kristu. Bez ní kazatel prostě nemůže kázat.“⁹² Pastoračnímu aspektu kázání se bude podrobněji věnovat kapitola 5. Prozatím ovšem postačí říct, že ohled kazatele na posluchače a jeho potřeby je pro kázání zásadní a má vliv i na to, zda bude posluchač kázáním osloven, nebo ne.

84 Butta, *Úvod do homiletiky*, 88.

85 Tamtéž, 88–89.

86 Axman, Aleš, *Homiletika*, 57.

87 Smolík, *Radost ze slova*, 73.

88 Tamtéž, 74.

89 Tamtéž, 74.

90 Tamtéž, 74.

91 Tamtéž, 74.

92 Tamtéž, 79.

„Kázání není sdělení informace, nýbrž oslovení posluchače,“⁹³ píše Smolík. Pokud má kázání oslovit posluchače, musí posluchači umožnit „nejen rozpoznat novou skutečnost, nýbrž znovu rozpoznat vlastní skutečnost tak, aby nejen chápal, ale i pocítil, že je chápán.“⁹⁴ Pro oslovení je zásadní, aby se posluchač cítil být přijat. Posluchač musí poznat, že mu kazatel rozumí, ale zároveň musí i sám porozumět kazateli – tomu, co mu kazatel chce sdělit. I pro toto vzájemné porozumění a pocit přijetí je důležitý rozhovor mezi kazatelem a posluchačem, neboť takový rozhovor je prostředkem vzájemného dorozumění.⁹⁵

Smolík upozorňuje, že u některých praktických teologů vede důraz na rozhovor k požadavku, aby kázání bylo pojato jako rozhovor.⁹⁶ Sám k tomu dodává: „Mluvíme-li o dialektické řeči kázání, máme na mysli skutečnost, že kázání má vstoupit do rozhovoru s posluchači, uvést jejich námítky a nedorozumění, vyrovnávat se s nimi.“⁹⁷

Vztah textu a posluchače nelze chápat izolovaně. Naopak je třeba ho chápat v kontextu církve a sborového dění. Naděje, že kázání posluchače osloví, je založena v zaslíbení, že tam kde se v Kristově jménu sejdou dva nebo tři, tam je Kristus uprostřed nich (Mt 18,20).⁹⁸

Co ovšem oslovení posluchače může bránit? Smolík se domnívá, že „neschopnost kázání oslovit posluchače spočívá v ztrátě sborové ‚zkušenosti‘, která se stává skutečností při eucharistii, v nepřítomnosti Ducha.“⁹⁹ Tuto zkušenost sboru, tedy „setkání s Otcem Ježíšem Kristem, s jeho milostí v Kristu a s jeho zaslíbeními v Duchu“, nelze navodit. Lze o ni pouze žádat a čekat na ni.¹⁰⁰ Řečeno jinými slovy: skutečnost, zda kázání posluchače skutečně osloví, záleží v konečném důsledku pouze na Duchu svatém, zda se on rozhodne být v kázání a v posluchačích přítomen. Bez Ducha svatého by posluchače neoslovilo sebelepší kázání sebelepšího kazatele. Přesto však věřící smějí doufat, věřit a modlit se, že také skrze kázání smí zakusit Boží přítomnost. Neboť jak Smolík dodává: „Kázání se děje v modlitebním spolehnutí na zaslíbení Kristovy přítomnosti, stejně jako všechna příprava na ně.“¹⁰¹

93 Smolík, *Radost ze slova*, 112.

94 Tamtéž, 112.

95 Tamtéž, 112.

96 Tamtéž, 112.

97 Tamtéž, 113.

98 Tamtéž, 74.

99 Tamtéž, 75.

100 Tamtéž, 75.

101 Tamtéž, 75.

Ovšem Josef B. Jeschke se věnuje i tomu, že za neschopností kázání oslovit posluchače může stát i sám kazatel. Jeschke vyjmenovává některá pochybení kazatelů, která mohou neschopnost oslovení zapříčinit. Jedná se v první řadě o kazatelovu nedostatečnou připravenost, o chatrnou nebo vůbec žádnou exegezi a nedostatečnou zakořeněnost v biblickém textu, což má za důsledek, že kázání „přestává vyvěrat z hloubek biblického svědectví“.¹⁰²

Dále příčinou neoslovení posluchače kázáním může být to, že kazatel ne dbá na přítomnění zvěsti: „Kážeme sice biblicky, ale nesnažíme se překlenout časovou propast mezi přítomností posluchačů a mezi minulostí, z níž k nám přichází biblická zvěst. Ta je proto pro nás i pro posluchače záležitostí minulosti, která přítomnosti nic neříká.“¹⁰³

Také nedostatečná christologie kázání může být důvodem, proč kázání posluchače neoslovilo. Dalšími důvody může být nedostatečná spontánnost, když kazatel káže zkrátka pouze proto, že to má v popisu práce a nekáže s radostí planoucí ze spasení.¹⁰⁴ Popřípadě také kazatelův nedostatečný pastýřský zájem o posluchače.¹⁰⁵

Dále je třeba, aby kázání mělo jistou civilnost: kázání se nemá stát nesrozumitelnou archaickou mluvou zbožných frází. Evangelium má být posluchačům tlumočeno srozumitelně a snadno přístupně. Kazatel by se měl snažit hledat nové výrazy, nové způsoby, jak jazykově evangelium svým posluchačům přiblížit. Běžně srozumitelný jazyk kázání nezesvětí, neubírá mu na důstojnosti.¹⁰⁶ Na problematičnost církevního jazyka poukazuje i Alexander Deeg: „Problémy církve jsou vždy problémy jejího jazyka. Příliš často jsou církve zaseknuté ve svém jazyce, zůstávají usazené v pohodlí své jazykové komfortní zóny (...)“.¹⁰⁷

Aby kázání mělo potenciál oslovit posluchače, je také třeba, aby v něm byl vyvážen důraz na zákon a na milost.¹⁰⁸ Kázání musí také obsahovat jasnou myšlenku „vyjadřující současně to, co evangelium chce člověku říci a co posluchačem existenciálně hýbe, aby se nestalo bezmyšlenkovitým povídáním a prázdným řečením,“¹⁰⁹ píše Jeschke.

102 Jeschke, *Nauka o kázání*, 63.

103 Tamtéž, 64.

104 Tamtéž, 64.

105 Tamtéž, 65.

106 Tamtéž, 65.

107 Deeg, „*I hear a language, I had not known*“, *Finding Words and Discovering the Future of the Church*, 4.

108 Jeschke, *Nauka o kázání*, 64.

109 Tamtéž, 65.

Jeschke přiznává, že tento výčet kazatelských pochybení je neúplný, a také upozorňuje na to, že se jedná o příčiny, které zpravidla neexistují samostatně a jsou různě podmíněny.¹¹⁰

„Křesťanský kazatel současné doby nemá před sebou však úkol tak jednoduchý. Jeho posluchači nejsou zvědaví na to, co mu vyšlo z násobení, dělení a odmocnění historických výpovědí víry, theoreticky rozebíraných, ale požadují od něho jeho osobní svědectví o tom, jak on sám se postavil před Boha (...). Moderní posluchač očekává od moderního kazatele, že mu ukáže na zdroj své osobní jistoty víry (...).“¹¹¹ píše Otto Rurtle.

Kazatel tedy ve svém kázání musí mluvit k současnému posluchači s ohledem na jeho současné potřeby. Kazatel ve svém autentickém svědectví víry musí být věrný Božímu slovu obsaženém ve svědectví Písma. Nesmí se spokojit s ustálenými frázemi, ale musí stále nově promýšlet zdroj své vlastní víry a způsob, jakým zvěst této víry posluchačům nejlépe předat. Kazatel pronáší své kázání s modlitbou a spolehnutím se na zaslíbení Kristovy přítomnosti, že Boží slovo předávané kázáním se posluchačů dotkne a osloví je.

110 Jeschke, *Nauka o kázání*, 63.

111 Rurtle, *Křesťanská služba slovem*, 142.

4. Kázání a situace

Tato kapitola si klade za cíl prozkoumat oblast vztahu kázání a situace posluchače a to, jak situace posluchače může ovlivnit kázání a volbu textu. Budou zde představeny důvody, proč by měl dobrý kazatel reflektovat situaci svých posluchačů a vnímat je nejen jako posluchače kázání, ale také jako lidi v konkrétní životní situaci. Dále se tato kapitola věnuje vývoji vnímání a postoji k posluchačově situaci v homiletických přístupech. Také bude nastíněno téma vztahu mezi situací biblického textu a situací posluchače. Kapitulu uzavírá podkapitola věnující se možným způsobům volby textu pro základ kázání.

4.1 Kázání pro jednotlivce

Posluchačem a jeho individuální situací se jako nedílnou součástí komunikační události kázání zabývá Wilfried Engemann ve své knize *Homiletics*. Engemann se domnívá, že kázání, aby bylo skutečně kázáním určeným lidem – tzv. humánním kázáním – má čerpat své předpoklady nejen ze soteriologie, christologie, dogmatiky nebo teologie zjevení, ale také z moderní antropologie.¹¹² Řečeno jinak, aby bylo kázání skutečně slovem pro lidi, musí kromě teologie vycházet i ze zřetele na situaci posluchačů. „Veškerá homiletická dovednost je marná, pokud jednotlivec nedokáže z komunikace kázání odvodit nic, co by mohlo být významné pro jeho existenci,“¹¹³ píše Engemann.

Situace a kontext posluchačova života Engemann označuje za oblast, která přesahuje kázání coby součást bohoslužby. Bohoslužba je pouze jednou součástí – resp. oblastí – posluchačova života a jeho zkušeností. Posluchačův život existuje i mimo ni, posluchač nežije pouze bohoslužbou. Jednotlivec, který se účastní bohoslužeb a je posluchačem kázání, na bohoslužbu přichází s určitými zkušenostmi a přesvědčením, s určitými obavami a otázkami, které souvisejí s jeho současným životem. A právě tyto otázky, obavy a zkušenosti posluchač nějakým způsobem řeší prostřednictvím liturgie a kázání.¹¹⁴

Engemann upozorňuje na to, že posluchač je zároveň občanem Božího království i občanem tohoto světa, a tyto dvě skutečnosti nelze rozdělit na dva na sobě nezávislé světy, přičemž by duchovní existence měla větší význam než ta profánní.¹¹⁵ Podle Engemanna proto kázání musí souviset se světskými

112 Engemann, *Homiletics*, 259.

113 Tamtéž, 259.

114 Tamtéž, 260.

115 Tamtéž, 261.

zkušenostmi: „Každý, kdo káže, se nemůže spokojit s ‚duchovní nástavbou‘, ale musí brát svět ve světle věcí tak, jak jsou a jak jsou prožívány.“¹¹⁶ „Pokud jde o ‚vztah k situaci‘, to, na čem záleží, je vypracovat relevantní a tím i významný detail ze spektra lidských prožitků skutečnosti a učinit z něj ‚úběžník‘ kázání,“¹¹⁷ píše Engemann.

Nicméně nezbytnost zkoumání skutečné životní reality lidí není jen úkolem homiletiky nebo praktické teologie. Engemann upozorňuje, že je to úkol teologie jako celku a specifickým způsobem je to také záležitostí dogmatiky a etiky.¹¹⁸ Engemann tak následuje Dietricha Bonhoeffera, který si jako ústřední bod celé své teologické reflexe stanovil otázku: kým Kristus vlastně je pro nás dnes.¹¹⁹ V souladu s tím je úkolem současné teologie vysvětlit a učinit věrohodným, kým jsme dnes my ve vztahu ke Kristu, a vysvětlit, co pro nás tento vztah znamená na počátku 3. tisíciletí.¹²⁰

Engemann v otázce vztahu kázání a situace posluchače kritizuje, že kazatelé prý jen zřídka vnímají své posluchače jako lidi, kteří mají mimo zdi kostela a mimo dobu bohoslužby své specifické problémy a starosti. Namísto toho jsou prý posluchači až příliš často konfrontováni s „malými exegetickými objevy“, s tématy a problémy, které zajímají kazatele.¹²¹ Tato exegetická témata by kazatel samozřejmě měl při přípravě kázání zohlednit, nicméně by jimi neměl posluchače příliš zatěžovat. Při přípravě kázání by si kazatel měl především položit otázku, proč dnes jde na kazatelnu, s čím dnes přichází před své posluchače.¹²² Důraz této otázky je právě na tom „dnes“. Tak by člověk, který na Letnice přijde do kostela, neměl v kázání slyšet o Duchu svatém v perspektivě biblické tradice, protože jsou zrovna právě Letnice.¹²³ Spíše by měl v kázání o Duchu svatém slyšet, protože tradice na téma Duch svatý ovlivňuje posluchačův každodenní život a „otvírá ústřední rozměr náboženské praxe nebo křesťanského způsobu života.“¹²⁴

Nicméně v homiletice je třeba se vyhnout i opačnému extrému: kázání se nesmí týkat pouze současné situace posluchače a jejích problémů. Engemann k této problematice píše: „Rudolf Bohren používá koncept ‚nehumánního kázání‘ k charakterizaci jiné problematické kazatelské strategie: Kázání je

116 Engemann, *Homiletics*, 261.

117 Tamtéž, 261.

118 Tamtéž, 261.

119 Tamtéž, 262.

120 Tamtéž, 262.

121 Tamtéž, 263.

122 Tamtéž, 263.

123 Tamtéž, 264.

124 Tamtéž, 264.

„nehumánní“, když posluchači – pátrající po „odkazech“ slova Božího – jsou z kazatelny konfrontováni s každodenními problémy a jsou jim pouze připomínány jejich vlastní starosti.“¹²⁵ Problém takového kázání nespočívá v tom, že by se týkalo všedních starostí, ale že do nich nevnáší perspektivu evangelia a Božího království.¹²⁶

4.2 Vztah kázání a situace v dějinách homiletiky

Situace posluchače nebyla v rámci homileticky vždy zohledňována. Tato podkapitola si klade za cíl představit vývoj vztahu kázání k situaci posluchače v nejzásadnějších etapách vývoje homiletických přístupů.

4.2.1 Homiletika od Martina Luthera po pietismus

Homiletický přístup Martina Luthera zdůrazňoval katechetickou funkci kázání. Luther vyzýval k formě kázání, které je srozumitelné obyčejným lidem. Pokud bohoslužba a kázání ztratí svůj sdělovací charakter, pozbudou jakéhokoli užítku, minou se svým cílem.¹²⁷ Pro Luthera je uvědomění si adresáta kázání a pečlivé všímání si současných poměrů a kontextu posluchačů hermeneutickým zájmem.¹²⁸

Nicméně již v době luteránské ortodoxie byly Lutherovy homiletické zásady rozmělněny a do praxe byly zavedeny pouze částečně, do homiletické praxe se dostaly v podstatě jen Lutherovy dogmaticko-výchovné zásady.¹²⁹ Kázání se v této době soustřeďuje na dogmatické rozpracování předpokládaných pravd spásy, na postoje posluchačů či souvislosti s jejich zkušenostmi kázání ohled neberou. Do kolize se tak dostávají systematicko-teologický vzorec vysvětlení a zkušenost životní reality. V praxi kázání se pak teologie a náboženství rozpadají.¹³⁰

V době osvícenství se pojem situace převážně redukoval na případy každodenního života. Kázání mělo sloužit tomu, že posluchače učí, jak zvládat některé události, zvláště pak ty, které představují morální pokušení života. Kázání tak přispívala k budování sboru a zlepšení společnosti.¹³¹

V době pietismu a obrozeneckého hnutí se v homiletice za situaci považoval především vnitřní stav posluchače, stav jeho duše či srdce. Obsah kázá-

125 Engemann, *Homiletics*, 264.

126 Tamtéž, 264.

127 Tamtéž, 277.

128 Tamtéž, 278.

129 Tamtéž, 278.

130 Tamtéž, 278.

131 Tamtéž, 278.

ní tak určovala starost o zvládnání situací, kdy je duše posluchače v nebezpečí odpadnutí od víry.¹³² V pietismu často stojí neslučitelně vedle sebe každodenní zkušenost a zkušenost náboženská. Kázání pak má vyzdvihnout zkušenost náboženskou, zatímco životní zkušenost, skutečné životní podmínky či zklamanou víru mají posluchači odložit a nechat za sebou jako to, co by je odvádělo od náboženské zkušenosti. Kazatelé pietismu tak mají tendence vidět posluchače jen v „situaci sboru“, jako členy církve a návštěvníky bohoslužeb.¹³³

4.2.2 Homiletika Karla Bartha

Již ve dvacátých letech 20. století začal Karl Barth pociťovat krizi kazatelství.¹³⁴ Tato krize byla podle něj způsobena tím, že kazatelé do kázání promítali své vlastní postoje, emoce a svou vlastní osobnost, místo toho, aby nechávali ve svých kázání zaznít výhradně slova Písma.¹³⁵ Jak Barthovu kritiku formuluje Josef Smolík: „Kazatelé se soustředili sami na sebe, postavili kolem kazatelny hráz lidských názorů a citů, která zabránila slovům bible, aby mohla pronikat k posluchačům. Je přirozené, že posluchači odcházeli z kostela zklamáni. To je kazatelova osobní věc, co on si prožívá nebo co on si myslí. (...) Posluchače přece nemůžou v posledu zajímat city a prožitky člověka. Ve víře jde o hlubší skutečnost, o skutečnost Božího slova.“¹³⁶

Barthova kritika přišla v době, kdy se „kazatelna stala obětí lidského subjektivismu“,¹³⁷ jak to vyjadřuje Smolík. Do této situace Barth vnáší svůj důraz na vyvýšenost Boha a vyvýšenost Božího slova.¹³⁸ „Zdrojem pravdy není člověk, jeho nitro, nýbrž slovo Boží, které přichází shůry“,¹³⁹ formuluje Barthův postoj Smolík. Tento důraz na výlučné a bezvýhradné postavení Písma jakožto obsahu a zdroje kázání měl u Bartha ve svém významu za následek relativizaci všeho ostatního.¹⁴⁰ „Toto východisko aplikuje Barth na biblické kerygma, které se snaží nově interpretovat přihlížeje k církevní tradici. Při tom využívá bohatě výsledků kritické exegese. Základní homiletická

132 Engemann, *Homiletics*, 278.

133 Tamtéž, 279.

134 Smolík, *Současné pokusy o interpretaci evangelia*, 12.

135 Tamtéž, 13.

136 Tamtéž, 13.

137 Tamtéž, 14.

138 Tamtéž, 14.

139 Tamtéž, 14.

140 Tamtéž, 14.

zvěst, kterou Barth takto vypracovává, je vlastně obsahem jeho dogmatiky, která představuje nedokončené dílo¹⁴¹, píše Smolík.

V Barthově homiletice tedy zaujímal přední postavení slovo Boží a jeho výklad, k čemuž sloužila taktéž exegeze. Ostatní faktory, jako kazatel či situace, jsou u Bartha umněšeny, až zcela potlačeny. Vyplývá to z toho, že mezi Barthovými žáky se objevovaly otázky, zda Barthův homiletický přístup bere vážný ohled na člověka v jeho specifické dějinné situaci.¹⁴² Ačkoli toto téma není v Barthově teologickém myšlení zcela opomenuto, ustupuje poněkud do pozadí, teologicky se tomu vyhýbá.¹⁴³ Jak to vyjadřuje Smolík, Barthův postoj se neubráníl určitému sklonu „nedoceňovat dějinnou situaci.“¹⁴⁴

Jakkoli si Barth uvědomoval, že kázání se děje k lidem, a proto by měl kazatel při svém výkladu Písma stále promýšlet život těchto lidí a to, co si s sebou přinášejí, dával přesto ve svém homiletickém přístupu mnohem větší důraz tomu, že kázání nemá být ničím jiným než výkladem či opakováním Písma.¹⁴⁵ Slovy Tabity Landové: „Za rozhodující však Barth nepokládá metodu, jak posluchačům co nejpříhodněji sdělit a osvětlit evangelium na základě znalosti jejich situace, nýbrž spíše základní teologickou perspektivu, z níž kazatel promlouvá. (...) Smyslem evangelijního oslovení je otevřít lidem tuto novou perspektivu, vtáhnout je do podobenství Božího království.“¹⁴⁶ Jakkoli je tedy pro Bartha smyslem kázání oslovit posluchače, toto oslovení se podle něj neděje tím, že kazatel zná situaci svých posluchačů a v kázání ji zohledňuje, ale v tom, že kazatel kázáním přibližuje posluchačům perspektivu Božího království.

Homiletika Barthovy dialektické teologie vykládá situaci posluchače poněkud jednostranně: posluchač se nachází v situaci, do níž má promluvit Boží slovo, a posluchač na toto oslovení musí zareagovat. Realita člověka je v Barthově přístupu zredukována na hypotetickou, stále se opakující situaci rozhodování se, zda Božímu slovu přitaká, či se od něj odvrátí.¹⁴⁷

4.2.3 Navazovací bod

Termín „navazovací bod“ („Anknüpfungspunkt“) zavedl Friedrich Schleiermacher a chtěl jím popsát nutnost toho, aby člověk znal a zabýval se situací, oče-

141 Smolík, *Současné pokusy o interpretaci evangelia*, 14.

142 Tamtéž, 15.

143 Tamtéž, 16.

144 Tamtéž, 17.

145 Landová, *Homiletika Karla Bartha*, 28.

146 Tamtéž, 28.

147 Engemann, *Homiletics*, 279.

káváním i životním vývojem svých současníků.¹⁴⁸ Když se člověk pohybuje na poli pastorační, měl by být „přemýšlivým současníkem“. Za tímto pojetím stojí mimo jiné myšlenka, že lidé jsou stvořeni jako vnímavé bytosti, které si s sebou nesou významné otázky vedoucí k dialogu.¹⁴⁹ Přestože spor o navazovací bod se netýkal pouze oblasti praktické teologie, byl neustále znovu živěn otázkou po úkolu a účelu kázání.

Otázku navazovacího bodu ovšem nezpupularizoval Schleiermacher, nýbrž Emil Brunner, který – stejně jako později Rudolf Bultmann a Paul Tillich – prohlásil otázku navazovacího bodu základní otázkou zodpovědné teologie.¹⁵⁰

Dle tohoto přístupu není v rozporu se zabývat světem posluchačů, analyzovat existující konkrétní skutečnosti v zájmu obrádu, a zároveň tuto realitu zpochybňovat. Zastánci myšlenky navazovacího bodu chtějí k posluchači přistupovat jako ke stvoření v prostoru a čase. Posluchači nejsou bytosti bez historie, stejně jako sdělení evangelia není zjevením mimo dějiny. A zároveň kázání se má odehrávat s předpokladem, že Bůh tvoří dějiny v dějinách posluchačů. Ten, kdo nevidí dějiny posluchačů, nemůže vidět ani budoucí Boží dějiny uprostřed lidstva.¹⁵¹

4.2.4 Homiletika Paula Tillicha

„Byl to především Paul Tillich, kdo označil všechny teorie, které prezentují ‚navazovací bod‘ („Anknüpfungspunkt“) jako alternativně založený buď na Božím slově, nebo na lidské situaci, jako teologicky zavádějící,“¹⁵² píše Engemann. Tillich se věnoval tomu, že do určité míry je potřeba za smysl teologie pokládat sdělování evangelia. Toto sdělování evangelia by podle něj mělo probíhat s ohledem na posluchačův kontext a tento kontext by měl být brán jako základ možných otázek pro zvěstování.¹⁵³

Tillich rozvinul teologii navazovacího bodu směrem, který byl založen na předpokladu, že navazovací bod, který spojuje Boží slovo s kontextem a situací posluchače, již existuje a není ho tedy třeba nejprve vytvořit, nýbrž pouze objevit.¹⁵⁴

Do do teologického diskurzu Tillich vnesl nový prvek: princip korelace. V něm se jedná o to, že do sdělování evangelia by měly být začleněny otázky, které vycházejí ze situace, nikoli otázky vykonstruované kazatelem nebo

148 Engemann, *Homiletics*, 279–280.

149 Tamtéž, 280.

150 Tamtéž, 280.

151 Tamtéž, 280.

152 Tamtéž, 284.

153 Tamtéž, 284.

154 Tamtéž, 284.

kazatelovým „oblíbeným teologem“.¹⁵⁵ Pokud se kazatel tohoto principu ne-
drží, vzniká tím nebezpečí, že jeho kázání bude odpovídat na otázky, na které
se nikdo neptá, neboť tyto otázky vznikly mimo kontext posluchačovy situa-
ce.¹⁵⁶

4.2.5 Homiletika Ernsta Langeho

V šedesátých letech 20. století dominovala v protestantském prostředí na poli
homiletiky Barthova teologie Slova se svými důrazy, které byly popsány dří-
ve. V téže době si ovšem nedostatky teorie kázání, která z Barthovy teologie
vychází, začal uvědomovat Ernst Lange a proti teologii Slova staví vlastní po-
jetí homiletiky.¹⁵⁷

Pro Langeho znamená kázání mimo jiné mluvit s posluchačem o jeho živo-
tě. Tímto zahrnutím posluchače a posluchačovy situace do zorného pole ho-
miletiky dal Lange homiletice úplně nový ráz.¹⁵⁸ Lange tak navázal
na Bonhoefferův důraz, že kázání musí vycházet z nejhlubší znalosti lidské
zkušenosti, ze znalosti tohoto světa, a předmětem kázání činí svět současného
posluchače, posluchačovu dnešní situaci před Bohem. Úkol církve je tedy
podle Langeho vnímat tento svět a jeho konkrétní výzvy a reagovat na ně
svým kázáním.¹⁵⁹

Lange označuje svět posluchače za tzv. homiletickou situaci.¹⁶⁰ Tím, že
Lange učinil homiletickou situaci předmětem kázání, obrátil směr i definici
toho, co je úlohou kázání. Opustil dosavadní Barthem ovlivněný přístup, že
kázání má být výkladem Písma. Místo toho se zaměřuje na posluchače a jeho
život.¹⁶¹

Kázání má tak podle Langeho vysvětlit posluchači, který je ve své skličující
realitě neustále vystavován pokušení, jak se v jeho životě projevuje Boží
vláda nad světem, jak s jeho životem souvisí Boží zaslíbení a jak toto zaslíbení
mění životní skutečnost. Podle Langeho není úlohou kázání postavit bib-
lickou zvěst do kontrastu k lidské situaci, ale uvést obojí do souladu.¹⁶²

Kázání dokonce podle Langeho může vést ke změně posluchačovy situace,
protože kázání má oživit víru, dát novou naději a odvahu do příštích dnů.¹⁶³

155 Engemann, *Homiletics*, 284.

156 Tamtéž, 284.

157 Chroustová, *Kázání znamená mluvit s posluchačem o jeho životě*, 13.

158 Tamtéž, 31.

159 Tamtéž, 32.

160 Tamtéž, 32.

161 Tamtéž, 33.

162 Tamtéž, 33.

163 Tamtéž, 33.

4.3 Vztah situace biblického textu a situace posluchače

Pokud mluvíme o tématu kázání a situace, je třeba si uvědomit, že v tomto ohledu leží před kazatelem situace dvojí: historická situace, v níž vznikl biblický text, a situace posluchačů, do které kazatel píše své kázání.

Vzájemný vztah těchto dvou naprosto odlišných situací nemusí být zcela zřejmý a kazatel při hledání povahy tohoto vztahu může snadno sklouznout k pochybení.¹⁶⁴

Kazatel se o situaci biblického textu dozvídá na základě své důkladné exegeze. Jakkoli i odborná exegeze má své přirozené limity, její výsledky by měly kazateli objasnit nebo alespoň přiblížit, do jaké situace byl text psán a co je jeho účelem.¹⁶⁵ „Biblické texty je třeba nejdříve zkoumat jako historické dokumenty (...). Jejich výpovědi jsou vždy vztaženy ke zcela specifické dějinné situaci, z ní plně srozumitelné a jí i omezené,“ píše Pavel Filipi.¹⁶⁶ Biblické texty nejsou obecně platné, nadčasové formule, nejsou výpovědmi určenými budoucím generacím, jejich adresáty nejsou lidé naší současnosti. Biblické texty jsou psány pro lidi z biblických dob, promlouvají k nim do zcela specifické historické situace.¹⁶⁷

Nicméně exegeze v sobě obsahuje nebezpečí, že pokud se kazatel soustředí výhradně na ni, pokud se soustředí především na situaci textu, ztrácí se tím potenciál textu oslovit současné posluchače kázání.¹⁶⁸ Jak na toto nebezpečí poukazuje Filipi: „Vskutku se zdá, že čím vážněji bere kazatel v úvahu výsledky odborné exegeze, tím beznadějněji se mu ztrácí text jako základna pro aktuální oslovení sboru.“¹⁶⁹ Tím se však Bible uzavírá sama do sebe, uzavírá se do minulosti a kazatel má pak před sebou nelehký úkol, jak by mohl v kázání tento v minulosti zakonzervovaný mrtvý text promluvit a oslovit současné posluchače, natolik vzdálené a odlišné od adresátů původních.¹⁷⁰

Tato snaha pak ovšem kazatele může vést k následujícímu: „Kazatel se pokusí převést situaci, do níž původně zazněla výpověď jeho textu, na jmenovatele co nejširšího, do kategorie co nejobecnější a najít v dnešní době situaci odpovídající. To je, jak ukazuje rozbor kázání z poslední doby, dnes nejobvyklejší praxe,“¹⁷¹ píše Filipi. Filipi tento trend v kázáních kritizuje

164 Filipi, *Vztah Písma a kázání*, 38.

165 Tamtéž, 38.

166 Tamtéž, 38.

167 Tamtéž, 38.

168 Tamtéž, 38.

169 Tamtéž, 38.

170 Tamtéž, 38–39.

171 Filipi, *Vztah Písma a kázání*, 39.

s tím, že takováto vynucená aktualizace jednak budí dojem, že biblický text sám o sobě nemá dost velký potenciál k aktuálnosti, a pak také způsobuje to, že posluchač je tímto způsobem nucen, aby se s touto situací, kterou kazatel vykonstruoval, identifikoval.¹⁷²

Nejen homileticky je mnohem přínosnější přístup, ve kterém si kazatel přizná, že biblické texty sice vycházejí ze své specifické historické situace, ale svou povahou jsou zaměřeny k budoucnosti, k naší přítomnosti.¹⁷³ Biblické texty nejsou věštbami, nadčasovými výpověďmi ani nejsou nějakou obecnou strukturou situací v lidském životě.¹⁷⁴ Písmo tvoří texty, které obsahují volnou vazbu, která je spontánně přístupná aktualizaci. Biblické texty jsou srozumitelné jako zaslíbení, které eschatologicky odkazuje k budoucnosti, k Božímu království. Tato budoucnost je budoucností současných posluchačů stejně, jako je budoucností historických adresátů biblických textů.¹⁷⁵ „A právě toto odkazování kupředu, k naplnění Božího záměru s lidmi, umožňuje nám z bible kázat, a ne to, že naše mysl je obrácena zpět, k minulým situacím,“¹⁷⁶ dodává Filipi.

Vztah mezi situací biblického textu a situací posluchačů kázání tedy tkví v kontinuitě. Tato kontinuita není dána historicky ani existencialisticky, ale právě eschatologicky a pneumatologicky.¹⁷⁷

4.4 Volba textu

Situace posluchače může kazatele také ovlivnit ve výběru biblického textu, který se stane základem kázání. V této podkapitole proto budou představeny možnosti, které má kazatel při výběru textu a jejich případné výhody či nevýhody.

Ohledně volby biblického textu má kazatel v zásadě dvě možnosti. Buď si může vybrat biblický text podle své vlastní úvahy, nebo si nechá text pro základ kázání určit určitým pořádkem. Předepsaný pořádek, kterého se kazatel může přidržet, je dvojí: za prvé biblické perikopy předepsané na jednotlivé neděle, za druhé souvislé probírání některých biblických oddílů, tzv. *lectio continua*.¹⁷⁸ V následujících podkapitolách budou tyto tři možnosti výběru textu představeny podrobněji.

172 Tamtéž, 39.

173 Tamtéž, 39.

174 Tamtéž, 39–40.

175 Tamtéž, 40.

176 Tamtéž, 40.

177 Tamtéž, 40.

178 Filipi, *Pozvání k naději*, 67.

4.4.1 Předepsané perikopy

Jak už bylo řečeno výše, perikopy jsou biblické oddíly předepsané na jednotlivé neděle a svátky církevního roku. V některých církvích jsou pro kazatele zcela závazné, v jiných jen doporučené a ještě v dalších úplně nezávazné.¹⁷⁹ Konkrétně Českobratrská církev evangelická pro tento účel vydala svou Agendu,¹⁸⁰ která mimo jiné obsahuje i doporučené perikopy (konkrétně starocírkevní perikopy), jichž se kazatelé mohou a nemusejí přidržet.

Perikopálních systémů je mnoho a navíc jsou stále inovovány. Nicméně jejich klasickou podobou jsou starocírkevní perikopy, které určují pro každou neděli jedno čtení z epištol a jedno z evangelií. Ke vzniku perikop zřejmě přispěly hlavní křesťanské svátky, při kterých se samozřejmě všude četly stejné pasáže evangelia.¹⁸¹

Nevýhodou starocírkevních perikop je, že v nich chybí starozákonní oddíly (až na Iz 53 a Iz 60). Nicméně pro užívání perikop zase hovoří skutečnost, že umožňují, aby se ve všech sborech (pokud se perikop přidrží) četl a kázal tentýž oddíl Písma. Výběr biblického textu podle perikop navíc kazatele nutí vystupovat z jejich komfortní zóny a vystavovat se i textům, ke kterým by se třeba jinak neodhodlali.¹⁸²

4.4.2 Lectio continua

Lectio continua, neboli souvislé probírání větších biblických oddílů, je patrně nejstarší způsob výběru textu na neděli, který navazuje na židovskou synagogální bohoslužbu.¹⁸³

Výhodou tohoto způsobu výběru textu je, že biblické texty nejsou vytrhávány z širšího kontextu. Tím je posluchačům umožněna předchozí příprava na vykládaný oddíl. Stejně tak to i kazateli umožňuje vlastní solidnější a kontinuálnější přípravu. Nevýhodou pak může být, že kazatel tímto způsobem narazí a je přinucen kázat na odlehlé texty, k nimž těžko nachází vztah jak on sám, tak i posluchači. Nicméně tato nevýhoda se samozřejmě může týkat i perikopálního systému.¹⁸⁴

Existují ale i varianty tohoto způsobu výběru textu. Buď kazatel může probírat příslušnou knihu selektivně, po vybraných částech (lectio semicontinua), nebo také může přijít se sérií kázání, která jsou nějak propojená, na-

179 Tamtéž, 67.

180 *Agenda ČCE, 2. díl.*

181 Filipi, *Pozvání k naději*, 67.

182 Tamtéž, 68.

183 Tamtéž, 67.

184 Tamtéž, 69.

příklad tématicky, sledují stejnou postavu, nebo stejný žánr biblických textů.¹⁸⁵

4.4.3 Volná volba textu

I při volné volbě biblického textu je kazatel ovlivňován určitými faktory. Především jeho volbu ovlivňuje jeho vlastní znalost a „ponořenost“ do Písma. Kazatel může být k volbě textu inspirován při své soukromé četbě Bible. V tomto případě je ovšem nebezpečí, že kazatel vědomě či podvědomě sáhne raději po textech jím oblíbených, nad kterými necítí rozpaky. Kazatel tedy už podvědomě provádí určitou selekci.¹⁸⁶

K volbě textu také kazatele mohou inspirovat i pastorační rozhovory – ať už kazatel text vybere z důvodu, že je posluchačům neznámý, nebo naopak právě proto, že je jim blízký.¹⁸⁷

Dalším faktorem, který může kazatele při jeho volbě ovlivnit, je situace posluchačů, ať už se jedná o situaci vnější (politické, dějinné, přírodní události), nebo situaci vnitřní (vztahy uvnitř společenství apod.) Dalším takovým důvodem by mohlo být, že kazatel cítí potřebu posluchače systematictěji vzdělávat v otázkách víry a života.¹⁸⁸

Nicméně nebezpečím toho, že se při své volbě textu kazatel nechá přímo ovlivnit situací posluchačů, je to, že návaznost textu na situaci je až příliš zřetelná.¹⁸⁹ To sice na jedné straně může zaručit pozornost posluchačů, na druhé straně to však jak u kazatele, tak u posluchačů může vést k tomu, že „z textu zaslechnou jen ‚své‘ odpovědi na situaci a nedají si je biblickým poselstvím uvést do oprávněné otázky,“¹⁹⁰ jak to komentuje Filipi. To ovšem podle Filipiho může mít na kazatele úplně opačný účinek, který je ovšem stejně negativní: „Nezvolí text, který se v dané situaci přímo podbízí, aby nemusel v kázání polemizovat, vyvracet pokleslé, laciné, falešné asociace.“¹⁹¹

Inspirace situací posluchačů k volbě určitého textu je tedy pro kazatele přirozená, nese v sobě ovšem možná protichůdná rizika: kazatel i posluchač mohou sklouznout k tomu, že si budou biblický oddíl vykládat pouze s ohledem na svou vlastní situaci a slyšet v textu jen to, co se jim právě hodí. Opačným nebezpečím je, že kazatel se právě z této obavy textu vyhne, aby s ním situací posluchačů nemusel konfrontovat.

185 Filipi, *Pozvání k naději*, 69.

186 Tamtéž, 69.

187 Tamtéž, 70.

188 Tamtéž, 70.

189 Tamtéž, 70.

190 Tamtéž, 70.

191 Tamtéž, 70.

4.5 Kázání ovlivněné situací posluchače – shrnutí

Jakkoli byla v dějinách homiletiky situace posluchače vnímána různě a jednotlivé homiletické přístupy s ní pracovaly odlišně, dnes už je vnímána jako jeden z homiletických zřetelů a její tematizace má své místo v současných homiletických příručkách.¹⁹²

Kazatelův zřetel na situaci posluchače je důležitý z toho důvodu, že věřící přichází do kostela mimo jiné i s otázkami a obavami, které přímo vycházejí z kontextu jeho života. Pokud má být kázání „humánním“, musí kromě teologie vycházet i ze zřetele na situaci posluchačů. Pokud si totiž posluchač nedovede z kázání odvodit nic, co by mohlo být významné pro kontext jeho života a pro jeho vlastní existenci, kázání postrádá lidský rozměr. Dobrý kazatel tedy nesmí opomíjet situaci svých posluchačů, nicméně ani ta se nesmí stát jeho jediným homiletickým zřetelem. Kazatel by si měl uvědomovat, že jeho posluchač je stejnou měrou občanem Božího království i občanem tohoto světa a oba dva tyto světy jsou v posluchačově životě přítomny. Kázání tedy nemá být slepé ke konkrétní situaci posluchačů, ale ani se bezvýhradně věnovat pouze této situaci a jenom ji dál bezvýhodně rozpitvávat. „Humánní“ kázání má do lidských problémů a otázek plynoucích z kontextu posluchačova života vnášet perspektivu Božího království.¹⁹³

Je nutné, aby si kazatel uvědomoval, že původní historická situace biblického textu a situace současného posluchače jsou dva rozdílné světy. Na otázku po vzájemném vztahu těchto dvou rozdílných světů odpovídá Filipi tím, že se jedná o vztah eschatologický. Kazatelé by se neměli pokoušet převádět situaci textu na co nejširší a nejobecnější kategorii a nacházet v současnosti odpovídající situaci. Jakkoli je tento přístup mezi kazateli podle všeho obvyklou praxí, Filipi ho kritizuje, neboť vede k nebezpečí, že posluchač je tak nucen se ztotožnit se situací, kterou vykonstruoval kazatel. Místo toho, aby se tedy kazatel snažil najít (popř. vytvořit) nějakou analogii mezi původní situací textu a situací posluchačů, měl by spíše k biblickému textu přistupovat jako k zaslíbení. Filipi poukazuje na to, že biblické texty obsahují volnou vazbu, která je spontánně přístupná k aktualizaci. Biblické texty promlouvají do situace posluchače jako zaslíbení odkazující k budoucnosti, k Božímu království.¹⁹⁴

Situace posluchače může mít na kázání vliv už při výběru biblického textu. Jak vyplývá z podkapitoly 4.5, kazatelova volba textu nikdy nemůže být zcela

192 Engemann, *Homiletics*, 277–284.

193 Tamtéž, 259–264.

194 Filipi, *Vztah Písma a kázání*, 38–40.

volná, vždy ji ovlivňují určité faktory. Významným faktorem může být právě situace posluchačů, která se do výběru textu nějak promítá.¹⁹⁵ Koneckonců, i když se kazatel striktně přidrží předepsaných perikop, bude se jednat o perikopy, které byly vybrány pro určitou neděli konkrétního období církevního roku, a tedy i tehdy se do výběru textu nějak promítne situace posluchačů. Jakkoli období církevního roku je spíše obecnou a vnější situací, stále je to situace, kterou posluchač právě prožívá.

Inspirace situací posluchače je tedy pro výběr textu a podobu kázání pro kazatele zcela přirozená a příhodná. Jakkoli inspirace situací s sebou přináší i určitá homiletická rizika a nutnost zodpovědného přístupu, zřetel na situaci je pro kázání vhodný, ba přímo žádoucí.

195 Filipi, *Pozvání k naději*, 67–70.

5. Kázání proti strachu

Pandemie COVID-19 se dle mého názoru vyznačovala především jako doba nejistoty a strachu. Šíření nákazy a nebezpečnost nového viru se na dlouhou dobu staly hlavním tématem v médiích i ve veřejném dění. Jak se průběh pandemie vyvíjel a situace se proměňovala, ve společnosti se měnila i intenzita strachu z nákazy. S postupujícím časem se strach z nemoci obecně spíše pomalu mírnil (vliv na to jistě měla i narůstající dostupnost vakcín¹⁹⁶) a v některých případech strach vystřídal i laxnost v dodržování bezpečnostních opatření (to je vidno ze zpráv o narůstajícím počtu případů nedodržování protipandemických vládních opatření¹⁹⁷).

Nicméně se domnívám, že strach a nejistota jsou pro dobu pandemie COVID-19 natolik charakteristické, že pokud se tato práce má zabývat podobou některých kazatelských textů z doby pandemie, je důležité se věnovat obecně i aspektu kázání, který je právě odpovědí na strach: aspekt pastorační péče v kázání.

Wilfried Engemann uvádí celkem čtyři možné aspekty kázání souvisejícího se situací posluchače: politický aspekt,¹⁹⁸ diakonický aspekt,¹⁹⁹ rituálně-přechodový aspekt²⁰⁰ a pastorační aspekt.²⁰¹ Jak už bylo ovšem řečeno výše, pro účely této práce považuji za stěžejní právě aspekt pastorační.

Pastorace je službou, která se nemůže omezovat jen na individuální, soukromé rozhovory. Pastorační péče je v církvi a farářské službě všudypřítomná a má rozmanité formy vyjádření.²⁰² Pastorační rozměr kázání by tedy neměl být vnímán jako nějaký příležitostný bonus navíc, ale jako základní prvek, který reaguje na to, jak kázání souvisí se situací posluchače a co daná situace vyžaduje.²⁰³

Jak už bylo řečeno výše, pastorační aspekt kázání souvisí s péčí o člověka v situaci strachu – Engemann v tomto smyslu dokonce používá termín „kázání proti úzkosti“ všeho druhu („sermon against anxiety“).²⁰⁴ Nicméně, pastorační aspekt kázání se netýká pouze a především péče o lidi v situaci, ve které

196 Česko zahájilo očkování proti covidu, iRozhlas [online]. cit. 3. května 2022.

197 Brezovská, *Policie eviduje tisíce případů porušení protipandemických opatření*, Česká rozhlas [online]. cit. 3. května 2022.

198 Engemann, *Homiletics*, 298.

199 Tamtéž, 314.

200 Tamtéž, 319.

201 Tamtéž, 307.

202 Tamtéž, 307.

203 Tamtéž, 308.

204 Tamtéž, 308.

zažívají úzkost, jakkoli je zvláště v luterské tradici často tendence shrnout základní funkce pastorační práce termínem „útěcha“.²⁰⁵ Jak píše Engemann, útěcha v kázání „neznamená pouhé uklidnění osoby v dobách ohrožení, ale základní – a přesto stále a znovu nezbytné – oproštění se od úzkostného svědomí, které se bojí, že bude přetíženo zákonem a Bohem odsouzeno.“²⁰⁶ Obecně by se tedy dalo říct, že ona úzkost, se kterou pastorační kázání počítá, je nevyhnutelným důsledkem prožitku reality, včetně pocíťování viny ve vztazích, slabosti, frustrace apod.²⁰⁷ Úkolem pastoračního kázání v situaci, kdy je zapotřebí útěchy, není zahlazovat nebo zlehčovat realitu dané situace, ale naopak jí čelit. Aby toho ovšem bylo kázání schopné, je zapotřebí, aby reflektovalo svůj vztah k situaci.²⁰⁸

Pastorační důraz kázání vyžaduje pečlivé a opakované přiblížení se současné realitě života. To je důležité nejen kvůli relevantnosti a důvěryhodnosti oslovení posluchače, trpělivá analýza homiletické situace je také znakem nutné solidarity, která odpovídá na situaci prostřednictvím určitého postoje.²⁰⁹ „Ke vnímání současné reality života v zájmu dimenze pastorační péče kázání patří zaostřená pozornost k neustále se vyvíjejícím strukturálním vzorcům, v nichž lidé prožívají nedostatek svobody, ztrátu vztahu, odcizení apod.“²¹⁰ píše Engemann. „Z generace na generaci dochází ke změnám sociálně-psychologických kontextů, ve kterých lidé např. zažívají, že jsou svobodní nebo nesvobodní, že žijí v podpurném nebo zatěžujícím vztahu nebo že vedou život, který vůbec stojí za to vést,“²¹¹ dodává Engemann dál.

Kázání plní úkol pastorační péče, protože sdělování evangelia neprobíhá pouze jako vyučování, ale je spojeno i s uzdravováním, usmířením a vysvobozením. Cílem kázání s pastoračním aspektem není jen předání informace, naslouchání kázání by mělo být aktem participace. Lidé by neměli být především v kázání informováni o dějinách spásy, měli by se sami zapojit do pokračování těchto dějin ve svých vlastních životech.²¹²

Kázání s pastorační dimenzí svým způsobem plní službu jakési pravidelné náboženské a duchovní hygieny.²¹³ „Je to instituce, skrze kterou kongregace zajišťuje, aby se v zájmu jejich života a víry někdo pravidelně dotazoval, jak

205 Engemann, *Homiletics*, 308.

206 Tamtéž, 308.

207 Tamtéž, 309.

208 Tamtéž, 309.

209 Tamtéž, 310.

210 Tamtéž, 310–311.

211 Tamtéž, 311.

212 Tamtéž, 311.

213 Tamtéž, 311.

se jim daří,“ píše Engemann.²¹⁴ K této nutnosti, aby se kazatel stále snažil udržovat blízký vztah se svými posluchači resp. farníky, se pojí i to, že situace posluchačů by se v kázání měla odrážet i po jazykové stránce. Jazyk kázání tedy nesmí být jazykem odborné přednášky, ale jazykem běžné mezilidské komunikace.²¹⁵

Christian Möller v otázce pastoračního aspektu kázání užívá biblického pojmu „paraklésis“.²¹⁶ Pojem παράκλησις označuje zároveň napomenutí, povzbuzení, prosbu či útěchu.²¹⁷ Zatímco Engemann užívá pojmu „paraklétický“ ve smyslu funkce řeči, která slouží k napomenutí k určitému jednání²¹⁸ (viz podkapitola 2.1), užívá Möller tohoto pojmu k rozšíření účelu pastoračního aspektu kázání. Podle Möllera má být pastorační kázání „paraklétickou promluvou“. To pro něj znamená, že takové kázání má reagovat na potřebu pomoci a povzbuzení potřebným, kterým kazatel ochotně naslouchá. Ovšem stejně naléhavě jako pastorační kázání reaguje na prosby, by mělo své posluchače i vyzývat k určitému jednání či naopak před nějakým varovat. Do třetice by takové kázání mělo stejnou měrou utěšovat s odkazem k Bohu jako pravému zdroji veškeré útěchy.²¹⁹ Möller tedy chápe paraklétické kázání v širším slova smyslu a k oné potřebné a důležité útěše a povzbuzení přidává ještě prvek napomínání a vyzývání k určitému jednání či smýšlení.

214 Engemann, *Homiletics*, 311.

215 Tamtéž, 311.

216 Tamtéž, 311.

217 Souček, *Řecko-český slovník k Novému zákonu*, 194.

218 Engemann, *Homiletics*, 169.

219 Tamtéž, 312.

II. Analýza kázání ČCE z doby pandemie COVID-19 – praktická část

6. Pandemie COVID-19 a její dopady na kazatele a posluchače

V mapování dopadů pandemie COVID-19 na církev v ČR a podobu jejich náboženského a bohoslužebného života si je třeba uvědomit, že situace spojená s pandemií se stále proměňovala. Situace a vládní protipandemická opatření se v jednotlivých fázích nákazy, tzv. „vlnách“, lišila a podle nich se proměňovaly i možnosti a okolnosti, za kterých se mohly konat bohoslužebné aktivity. Podobně se v jednotlivých vlnách proměňovaly i celkové nálady ve společnosti. Vzhledem k tomu, že kázání, která jsem si pro účely této práce vybrala k rozboru, pocházejí především z počátku pandemie – tzv. první vlny – jsem se v této kapitole zaměřila hlavně na podobu situace v ČR v tomto období.

Virus COVID-19 a potenciální možnost pandemie vešly ve známost celého světa 30. prosince 2019.²²⁰ V neděli 1. března 2020 byl v ČR zaznamenán první nakažený.²²¹ O devět dní později, 10. března, začalo v ČR platit mimořádné opatření zákazu konání akcí s počtem nad 100 osob.²²² Následující den, 11. března, pak prohlásila Světová zdravotnická organizace epidemii koronaviru COVID-19 za pandemii.²²³

Zákaz shromažďování nad 100 osob, který vyšel v ČR v platnost v rámci protipandemických opatření, se týkal i zákazu účasti na bohoslužebných shromáždění. Větší náboženská shromáždění tak měla na výběr, jestli své bohoslužby zruší úplně, nebo je například rozdělí do dvou bohoslužebných setkání s počtem účastníků, který by odpovídal vládním opatřením.²²⁴ Už od 13. března nicméně začal v ČR platit nouzový stav a zákaz shromažďování se rozšířil i na akce s účastí nad 30 osob,²²⁵ čímž nemožnost se sejít k náboženských obřadům postihla i početně menší sbory a společenství. Úplný zá-

220 Vácha, *Jak reagovat na koronavirus z pozice víry?*, 1.

221 *Nový koronavirus je v Česku*, Česká televize 24 [online]. cit. 17. dubna 2022.

222 *Mimořádné opatření – dne 10. 3. 2020*, Ministerstvo zdravotnictví České republiky [online]. cit. 17. dubna 2022.

223 *WHO vyhlásila kvůli koronaviru pandemii*, Novinky.cz [online]. cit. 17. dubna 2022.

224 Roll, B., *Strašničtí evangelíci za časů korony*, Náboženský infoservis [online]. cit. 17. dubna 2022.

kaz konání bohoslužeb vyšel v platnost 15. března 2020²²⁶ a trval až do 24. dubna 2020, kdy bylo povoleno konání bohoslužeb s účastí nanejvýš 15 osob za platnosti další ochranných opatření.²²⁷

Březnový zákaz shromažďování se k bohoslužebným aktivitám církve v ČR přirozeně velmi citelně zasáhl: „Vše se zhroutilo bezprecedentním způsobem,“ píše Marek Vácha, „ani v 50. letech, ani v 70. letech za dob nejtvrdějšího komunistického útlaku nebyly zavřeny kostely a zakázány mše svaté, zakázány poutě, zakázána jakákoli náboženská shromáždění.“²²⁸ Zákaz shromažďování z března 2020 navíc postihl náboženské a bohoslužebné shromažďování v době nejdůležitějších křesťanských svátků. Zákaz veřejných náboženských shromáždění trval prakticky po celou dobu velikonočního okruhu.²²⁹ Jak píše Marie V. Kopecká: „Postní doba roku 2020 přinesla řadu opatření zabráňující šíření nákazou koronavirem. V České republice i na jiných místech Evropy se všechny kostely a modlitebny v polovině března pro veřejnost úplně uzavřely, a to s výhledem, že ani na Velikonoce se v nich nebudou konat bohoslužby za účasti veřejnosti.“²³⁰

Tzv. první vlna pandemie v ČR trvala od března 2020 do konce května 2020. Už na podzim 2020 se ovšem přihnala vlna druhá.²³¹ Zatím poslední a nejsilnější²³² pátá vlna trvala od září 2021 do března 2022.²³³ 4. května 2022 byl v ČR poslaneckou sněmovnou ukončen stav pandemické pohotovosti.²³⁴

Uzavření kostelů a karanténa od března 2020 vedly představitele církví, faráře a kazatele, k hledání způsobů, jak držet bohoslužebné a náboženské aktivity věřících i během zákazu scházení. Z osobních rozhovorů s kazateli vím, že někteří zvolili způsob tištěných kázání a textů, které osobně rozváželi do poštovních schránek svých farníků. Tento způsob volili zvláště ti faráři, kteří působí na malém sboru, nebo jejichž farníci jsou převážně senioři, kteří

225 Bartoníček, R., a kol., *Anatomie selhání: Dva roky covidu v Česku*, Aktuálně.cz [online]. cit. 10. května 2022.

226 Tamtéž.

227 Klimentová, *Bohoslužby za účasti 15 osob jsou povolené již od 24. dubna*, Česká biskupská konference [online]. cit. 17. května 2022.

228 Vácha, *Jak reagovat na koronavirus z pozice víry?*, 14.

229 Halík, *Pandemie koronaviru a proměny křesťanství*, 64.

230 Kopecká, *Slavení Velikonoc v roce 2020*, 73.

231 Vojtíš, A., *Přehledně: Podzimní vlna se přelila ČR*, Deník.cz [online]. cit. 5. května 2022.

232 Tamtéž.

233 Bartoníček, R., a kol., *Anatomie selhání: Dva roky covidu v Česku*, Aktuálně.cz [online]. cit. 10. května 2022.

234 Menšík, J., *Je konec. Zahodte roušky, pandemická pohotovost skončila*, Novinky.cz [online]. cit. 5. května 2022.

nemají přístup k internetu nebo s ním neumějí zacházet. Většinou byli ovšem faráři nuceni přesunout bohoslužebné aktivity do světa online platforem a televizního a rozhlasového vysílání.²³⁵

Bohoslužby a kázání přenášené a publikované na internetu či televizi mají jistě řadu výhod. Především je to skutečnost, že k jejich obsahu se může dostat každý a kazatel má tak příležitost oslovit mnohem širší řadu posluchačů než za obvyklé situace. Nicméně nevýhodou takové bohoslužby je to, že se v ní ztrácí mezilidský kontakt. Obrazovkou přenášená bohoslužba navíc neřeší problém, že věřící jsou zákazem shromažďování odříznuti od přijímání večeře Páně.²³⁶

Kromě konkrétních dopadů na bohoslužebné shromažďování s sebou pandemie přinesla i palčivé otázky, se kterými se faráři a kazatelé museli vyrovnávat: „Nutně se objevily otázky po tom, jak máme tato znamení číst, v médiích byly opakovaně kladeny (...) otázky, zda se jedná o Boží trest a zda je za událostmi nějaký vyšší smysl,“²³⁷ píše Vácha. „Otázka, často kladená novináři, a možná otázka z nejdůležitějších: co nám Bůh chce pandemií COVID-19 sdělit?“²³⁸ podotýká dále Vácha. Sám pak ze své pozice římskokatolického teologa na tuto otázku odpovídá, že současné katastrofy – mezi něž patří i pandemie COVID-19 – nelze bez další reflexe chápat jako prvoplánové Boží trestání neposlušného světa. Nicméně také podotýká, že stejně nesprávné by bylo tyto katastrofy chápat pouze přírodovědecky, bez souvislosti s dějinami člověka a jeho vztahu k Bohu, neboť přírodovědné vysvětlení pandemie COVID-19 je jen jeden rozměr události.²³⁹ „Jedná se jednoznačně o znamení času, které je třeba číst,“²⁴⁰ domnívá se Vácha. „Teologicky nás pak pandemie vytrhla z určité pokojné zabydlenosti ve vesmíru, připomenula, že člověk na nic ze světa nemá právo, ani na velké náboženské, kulturní či sportovní události. Vše je darem Božím.“²⁴¹

Českobratrské církve evangelická se k pandemii a vzniklé situaci stavěla spíše střízlivě. V pastýřském listu reagoval tehdejší synodní senior Daniel Ženatý na pandemii a vyhlášení nouzového stavu slovy útěchy a povzbuzení. Vyzval věřící k dodržování vládních opatření, trpělivosti, modlitbám za druhé a čtení Žalmů. O pandemii přitom mluví jako o příležitosti k vzájemnému prokazování si bratrské lásky: „Pokusme se současný čas omezení přijmout

235 Kopecká, *Slavení Velikonoc v roce 2020*, 76.

236 Tamtéž, 76.

237 Vácha, *Jak reagovat na koronavirus z pozice víry?*, 2.

238 Tamtéž, 11.

239 Tamtéž, 13.

240 Tamtéž, 16.

241 Tamtéž, 16.

jako dar. Je důležité, abychom jedni druhým přáli dobré věci, aby naše slova prospívala trpělivosti a naději. Podporujeme ty, na jejichž bedrech leží odpovědnost za fungování nutných služeb.“²⁴²

Církev se během nuceného uzavření kostelů také musely vypořádávat i s otázkami úkolu církve v době pandemie apod. Kopecká to vyjadřuje následovně: „Situace ‚Velikonoc v karanténě‘ nutně vedla duchovní i laiky ke kladení otázek ‚Co je to církev?‘ a ‚Jak být církví v tomto světě?‘, případně ‚Jak prožít Velikonoce, když nemohu jít do kostela?‘, a další. Znovu bylo potřeba promyslet, jak z účasti na duchovním životě nevyločit osoby, které jsou tělesně limitovány z hlediska pohybu a zároveň bylo třeba si přiznat, že na některé problémy řešení nemáme (...).“²⁴³

Ovšem v určitém směru měla pandemie a zákaz shromažďování i pozitivní dopad. V době, kdy se bohoslužebná setkávání stala něčím nesamozřejmým, byli věřící vytrženi z obvyklého stereotypu. Toto vystoupení ze zajetých náboženských kolejí mohlo být pro některé příležitostí k prohloubení víry, nebo jen uvědoměním si, že bohoslužba je skutečným darem. Vácha to vyjadřuje slovy: „Přes všechny negativní jevy (...) může mít krize pozitivní stránku: pokud je ze dne na den znemožněn určitý náboženský stereotyp, je vždy šance pro obnovu víry, pro její prohloubení. Pokud věřící nemůže přistupovat ke svátostem, stále může na zúženém půdorysu Božího Slova a osobní modlitby přijímat Ježíše Krista způsobem, jehož hloubku dříve nemusil vnímat.“²⁴⁴ „Pro věřící všech denominací se uzavření veřejného náboženského života stalo možností pro hlubší realizaci života soukromé modlitby, lámání Božího slova a snad i u křesťanství pro vznik rodinné liturgie, která přežije i očekávané časy znovuotevření kostelů a hromadných pobožností,“²⁴⁵ dodává Vácha dál.

Jakkoliv pandemie na určitou dobu velmi zasáhla i náboženský život a přinesla s sebou nutnost čelit určitým otázkám a problémům, je nutno poznamenat, „že pandemie COVID-19 duchovní život v českých zemích příliš nezměnila,“²⁴⁶ píše Vácha. „Krise v ČR trvala příliš krátce (...) na to, aby se nějak prudce a nezvratně změnil náboženský život v českých zemích.“²⁴⁷

242 Ženatý D., *Pastýřský list synodního seniora*, Českobratrská církev evangelická [online]. cit. 5. května 2022.

243 Kopecká, *Slavení Velikonoc v roce 2020*, 89.

244 Vácha, *Jak reagovat na koronavirus z pozice víry?*, 14.

245 Tamtéž, 16.

246 Tamtéž, 14.

247 Tamtéž, 15.

7. Kázání v době pandemie

„Obsah evangelia nebyl v životě církve předáván v rovnoměrném rozložení, nýbrž se zřetelem k homiletické situaci vystupovaly ve zvěstování a pak i v liturgické tvorbě a dogmatickém myšlení určité důrazy, které byly shrnuty do vyznání, jež se stala obsahem kázání a tak zvěstí Písma v té které chvíli,“²⁴⁸ píše Josef Smolík. Cílem této diplomové práce je pokusit se zjistit, jak pandemie COVID-19 ovlivnila kazatele, jaké důrazy se v době pandemie dostaly v kázání do popředí a jak kazatelé reflektovali pandemii a situaci posluchačů zasažených pandemií.

Za oblast svého zkoumání jsem si zvolila kázání kazatelů a kazatelek Českobratrské církve evangelické z doby trvání pandemie, která byla v různých formách volně přístupná na internetu. Na počátku svého průzkumu jsem si položila otázku, zda některé biblické texty inspirovaly kazatele v pandemii více než jiné. Velmi záhy jsem ovšem zjistila, že rozmanitost výběru biblických textů v kázání byla v době pandemie natolik široká, že se nedá mluvit o nějaké silně výrazné oblíbenosti určitých textů. Je nicméně také nutno uvést, že jsem mohla zkoumat pouze kázání, která byla umístěna na internet a tedy volně dostupná.

Dalším zjištěním, ke kterému jsem během průzkumu pandemických kázání dospěla, byla skutečnost, že mnou zkoumané texty netématizovaly situaci pandemie tak hojně, jak bych očekávala. Také jsem přišla na to, že čím víc času uplynulo od počátku pandemie, tím méně měli kazatelé obecně tendenci se k pandemii nějak vyjadřovat. Tuto skutečnost si vysvětluji tím, že čím déle pandemie trvala, tím více byli kazatelé i posluchači tímto tématem unaveni – tím spíše, že byli s tímto tématem v neutuchající míře konfrontováni v médiích a ve zpravodajství. Tento můj závěr může podpořit i komentář, kterým Pavel Pola shrnul tuto společenskou únavu z pandemie: „V období, kdy nemoc v Evropě kulminovala, zaplavilo toto téma prakticky beze zbytku mediální prostor, odbornou a politickou debatu, ale také každodenní rozhovory lidí napříč celou společností. Je proto pochopitelné, že mnozí lidé jsou po několika měsících tohoto stavu tímto vším unaveni a nechtějí slyšet ani číst o tématech spojených s koronavirem.“²⁴⁹

Dospěla jsem tedy k zjištění, že kazatelé ČCE obecně s postupem času mluvili o pandemii v kázáních méně a méně. Je ovšem nutno podotknout, že skutečnost, že kazatel v kázání pandemii a situaci posluchačů spojenou s pande-

248 Smolík, *Radost ze slova*, 57.

249 Pola, *Nejistota jako příležitost k proměně?*, 97.

mi nijak nekomentoval, neznamená, že by pandemie nebyla v celku bohoslužeb tematizovaná vůbec. Kazatelé ji mohli zmínit ve kterékoli jiné části bohoslužeb, zvláště častým místem tematizace pandemie byly modlitby.

Je také vhodné poznamenat, že kázání nebyla jediným nástrojem, jak mohli kazatelé pandemii nějak komentovat a vyjádřit se k situaci svých posluchačů. Příhodným prostorem se k tomu mohly stát např. pastýřské či sborové dopisy a jiné texty, které kazatelé mohli v pandemii mezi členy sborů rozesílat. A domnívám se, že pokud se kazatel jednou k pandemii vyjádřil v takovém dopise, nemusel by pak už třeba cítit potřebu znovu téma pandemie otvírat během pravidelných kázání a znovu se k tomu vracet.

Z těchto důvodů jsem se zaměřila výhradně na kázání z prostředí Českobratrské církve evangelické, která se k pandemii skutečně nějak vyjadřují a situace pandemie je nějak znatelně ovlivnila. Z těchto textů jsem vybrala k analýze čtyři kázání, dvě a dvě pokaždé na tentýž biblický text. První skupinou je dvojice kázání na Mk 4,35–41 (Utišení bouře). Druhou skupinou jsou dvě kázání na J 20,19–29 (Dvojí zjevení v Jeruzalémě). Všechna čtyři kázání jsou v plném znění umístěna v Přílohách se souhlasem jejich autorů.

Jako přípravu k samotné analýze kázání jsem vždy provedla vlastní exegezi daných biblických textů (viz 8. a 10. kapitola). Vlastní exegezi považuji za důležitou pro své vlastní správné a důkladné porozumění textu, z nichž vycházejí kázání vybraná k analýze.

Součástí exegeze je i můj vlastní překlad. Domnívám se, že ten mi umožňuje nahlédnout hlouběji do struktury původního řeckého textu a všimnout si klíčových motivů, které by mi mohly jinak uniknout. U výkladu verš po verši ovšem užívám znění Českého ekumenického překladu, jako standardizovaného překladu, ze kterého – jak se domnívám – mohli vycházet i autoři vybraných kázání.

V analýze kázání, která následuje po exegezi (viz 9. a 11. kapitola), srovnávám závěry jednotlivých kázání s mými vlastními závěry vyplývajícími z mé exegeze. Zkoumám, v jaké době a za jakých pandemických podmínek kázání vzniklo, pro koho bylo určeno a co mohlo kazatele ovlivnit při výběru biblického textu. Součástí analýzy je také určení typologických prvků kázání, kterým se věnovala kapitola 2.

Především si ovšem při analýze kázání pokládám následující otázky: Co kázání říká o současné pandemické situaci, do které je kázáno? Co kázání říká o současné situaci posluchače? Jak kázání mluví o pandemii/nemoci/viru? Jak kázání mluví o Bohu/Ježíši Kristu? Jak kázání přibližuje text současné situaci posluchače? Jaké při tom používá obrazy/přirovnání/metafory? Shoduje se kázání se závěry mé exegeze a rozvíjí mnou

navržené motivy, nebo volí jinou cestu? Drží se kazatel biblického textu? Jaké typologické prvky se v kázání objevují?

Hledáním odpovědí na tyto otázky se budou zabývat následující kapitoly.

8. Utišení bouře – Mk 4,35–41

8.1 Vymezení a charakteristika oddílu

Oddíl Mk 4,35–41 je perikopa následující po třech Ježíšových podobenstvích o Božím království: o rozsévači, o zasetém semenu a o hořčičném zrně (4,1–34). Utišení bouře tvoří začátek menší série čtyř zázraků (4,35–5,43). Po utišení bouře a prvním přechodu jezera následují v Markově evangeliu tři zázračná uzdravení: posedlý z Gerasy, Jairova dcera a žena s krvácením.²⁵⁰

Petr Pokorný a Ulrich Heckel rozdělují Markovo evangelium do šesti částí a Mk 4,35–41 podle tohoto rozdělení patří do druhé části pojmenované „Galilea a první cesta k pohanům“.²⁵¹

Vyprávění o utišení bouře je podle Pokorného obecně zaměřeno na Ježíšovu oslavu. Marek je prý použil k tomu, aby spojil svůj spis s teologií Pavla z Tarsu o ospravedlnění člověka na Božím soudu vírou, která je chápána jako spolehnutí se na Boží moc, jež se projevila v evangeliu o Ježíšově vyvýšení.²⁵²

Příběh o utišení bouře podle Markova evangelia starocírkevní perikopou není. Ovšem toto vyprávění je v mírně odlišné a především kratší verzi zaznamenáno u Matouše. Jedná se o oddíl Mt 8, 23–27, který je podle starocírkevních perikop textem určeným na čtvrtou neděli po Zjevení Páně,²⁵³ jejíž datum v roce 2020 spadalo na 2. únor.

8.2 Vlastní překlad

Mk 4,35–41

³⁵Καὶ λέγει αὐτοῖς
ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ
ὀψίας γενομένης·
διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν.

³⁵Řekl jim
v ten den
když nastal večer:
„Přeplavme se na druhou stranu.“

³⁶καὶ ἀφέντες τὸν ὄχλον
παραλαμβάνουσιν αὐτὸν
ὡς ἦν ἐν τῷ πλοίῳ,
καὶ ἄλλα πλοῖα ἦν μετ' αὐτοῦ.

³⁶Opustili zástup,
odvezli ho
v té lodi, na které byl,
a doprovázely ho i jiné lodě.

250 Pokorný, Heckel, *Úvod do Nového zákona*, 398.

251 Tamtéž, 398.

252 Pokorný, *Evangelium podle Marka*, 104.

253 *Agenda ČCE, 2. díl*, 90.

<p>³⁷καὶ γίνεται λαῖλαψ μεγάλη ἀνέμου καὶ τὰ κύματα ἐπέβαλλον εἰς τὸ πλοῖον, ὥστε ἤδη γεμίζεσθαι τὸ πλοῖον.</p>	<p>³⁷Nastala velká větrná bouře a vlny se převalovaly do lodí, takže se už plnila <i>vodou</i>.</p>
<p>³⁸καὶ αὐτὸς ἦν ἐν τῇ πρύμνῃ ἐπὶ τὸ προσκεφάλαιον καθεύδων. καὶ ἐγείρουσιν αὐτὸν καὶ λέγουσιν αὐτῷ· διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολλύμεθα;</p>	<p>³⁸Ale on byl na zádi a spal na podušce. <i>Učedníci</i> ho probudili a řekli mu: „Mistře, tobě je jedno, že zahyneme?“</p>
<p>³⁹καὶ διεγερθεὶς ἐπετίμησεν τῷ ἀνέμῳ καὶ εἶπεν τῇ θαλάσῃ· σιώπα, περίωσο. καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη.</p>	<p>²⁹Když se probudil, napomenul vítr a řekl moři: „Umlkni, buď zticha.“ A vítr ustal a nastal naprostý klid.</p>
<p>⁴⁰καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τί δειλοὶ ἐστε; οὐπω ἔχετε πίστιν;</p>	<p>⁴⁰Řekl <i>učedníkům</i>: „Proč jste <i>tak</i> bojácní? Ještě nemáte víru?“</p>
<p>⁴¹καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν καὶ ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· τίς ἄρα οὗτός ἐστιν ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούει αὐτῷ;</p>	<p>⁴¹Ale je ochromila velká bázeň a říkali jeden druhému: „Kdo vůbec je, že i vítr a moře ho poslouchá?“</p>

8.3 Struktura a klíčové motivy

8.3.1 Struktura oddílu

Oddíl Mk 4,35–41 má svůj vrchol ve 40. verši.²⁵⁴ Podle tohoto klíče si troufám rozdělit příběh o utišení bouře do čtyř částí:

- 1) vv. 35–36: Úvod oddílu – situační zařazení příběhu.
- 2) vv. 37–39: Samotný příběh – Bouře a její utišení
- 3) v. 40: Vrchol oddílu – Ježíšovo napomenutí učedníků
- 4) v. 41: Závěr oddílu – reakce učedníků na Ježíšův zázrak

254 Pokorný, *Evangelium podle Marka*, 104.

8.3.2 Klíčová slova a motivy

Klíčovým tématem v oddílu Mk 4,35–41 je dvojice *víra* (ἡ πίστις, v. 40) jako protiklad *strachu*²⁵⁵ (δειλός - ustrašený, v. 40). Jakkoli strach či ustrašenost učedníků je v oddílu explicitně vyjádřena jen ve 40. verši, ze smyslu textu ji můžeme vycítit i ve 38. verši, kdy učedníci nahlas vyjadřují svou obavu, že zahynou.²⁵⁶

V souvislosti s tématem strachu je třeba zmínit i *bázeň* (ὁ φόβος, v. 41), která se učedníků zmocní na konci příběhu. Ve svém vlastním překladu jsem se rozhodla onu pasáž přeložit tak, že učedníky „ochromila velká bázeň“ (ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν, v. 31). Ačkoli by se to jistě dalo přeložit ještě doslovněji, a sice, že se učedníci „báli velkou bázní“. Nicméně tuto bázeň je třeba jasně odlišit od předešlého strachu učedníků o své životy, neboť na rozdíl od strachu způsobeném přímých ohrožením života, je bázeň ve 41. verši přímou reakcí učedníků na vyjevení Božské přítomnosti.²⁵⁷

Jako protiklad strachu staví ve svém vyprávění evangelista Marek spolu s vírou také to, že Ježíš za bouře *spal* (καθεύδω, v. 38).

Stojí také zato si povšimnout trojice slov, ke které evangelista přidává adjektivum *velký/velká* (μέγας/μεγάλη, vv. 37. 39. 41): velká bouře (v. 37), velký klid (v mém překladu „naprostý klid“, v. 39) a velká bázeň (v. 41).

Jako poslední motiv, který pokládám za klíčový, je snad i zdánlivě nenápadná zmínka, že Ježíše na druhý břeh doprovázaly i *jiné/další lodě* (τα ἄλλα πλοῖα, v. 36). Lze se domnívat, že smyslem této zmínky byl evangelistův pokus upozornit, že bouře, která přišla, neohrozila pouze Ježíše a učedníky, ale také ostatní lidi.²⁵⁸

8.4 Postupný výklad

vv. 35–36: **Téhož dne večer jim řekl: "Přeplavme se na druhou stranu!" I opustili zástup a odvezli ho lodí, na které byl. A jiné lodi ho doprovázely.**²⁵⁹

Časový údaj „tétož dne večer“ spojuje příběh o utišení bouře s počátkem 4. kapitoly,²⁶⁰ která začíná slovy: „Opět začal učit u moře.“²⁶¹

255 Pokorný, *Evangelium podle Marka*, 104.

256 Tamtéž, 103.

257 Tamtéž, 104.

258 Tamtéž, 102.

259 Mk 4,35–36, ČEP.

260 Pokorný, *Evangelium podle Marka*, 102.

261 Mk 4,1, ČEP.

Pokorný ve svém komentáři upozorňuje, že Ježíšovo rozhodnutí přeplavit se na druhý břeh, znamená vstup na území Dekapole – oblasti Desíti měst²⁶² tedy na pohanské území.²⁶³ O tomto Ježíšově rozhodnutí vstoupit na pohanskou půdu Pokorný dále říká: „Není to součást jeho kazatelské strategie (...). Ježíš se programově soustředoval jen na obnovu Izraele.“²⁶⁴ Pokorný má za to, že Ježíšova cesta na pohanské území měla Ježíšovi spíše umožnit oddech, odstup a usebrání.²⁶⁵ Nicméně příští události Ježíšovi přílišný prostor na oddech a usebrání se nedopřály, neboť jak píše Pokorný „Ježíš se i v Dekapoli musel projevit (Mk 5,1-20).“²⁶⁶ Touto poznámkou P. Pokorný naráží na uzdravení posedlého v Gerase.

Zmínku o tom, že spolu s Ježíšem se na druhý břeh plavily i jiné lodě, považuje Pokorný za součást starší tradice²⁶⁷ a vysvětluje ji následovně: „Evangelista ji snad chápal jako upozornění, že bouře, která přišla, neohrozila jen Ježíše a jeho žáky, ale i ostatní lidi.“²⁶⁸

Ježíšova cesta lodí na druhou stranu v oddílu Mk 4,35–41 je první ze tří zpráv o cestě přes vodu na „druhý břeh“ v Markově evangeliu. Další dvě cesty jsou u Marka zapsány v 6,45–52 a v 8,13–21.²⁶⁹ Pokorný upozorňuje, že cestování lodí byla nejen v Ježíšově době spojena s nebezpečím: „Cesta po vodě byla tehdy spojena s rizikem a ohrožením. Dodnes je třeba jízda na lodi za prudkého větru adrenalinovým zážitkem. Cesta po vodě mezi rozbouřenými vlnami znamená ve všech kulturách značné riziko.“²⁷⁰

Ačkoli je tedy cesta přes vodu spojená s možným nebezpečím – nebo možná že právě proto – získávají její účastníci, jak píše Pokorný, „nový vhled do skutečnosti. Tři Ježíšovy cesty před vodu přinášejí stále hlubší odhalení obsahu jeho poslání a jsou tak významnými prvky literární a teologické struktury Markova evangelia.“²⁷¹

vv. 37–39: Tu se strhla velká bouře s vichřicí a vlny se valily na loď, že už byla skoro plná. On však na zádi lodi na podušce spal. I probudí ho

262 Pokorný, *Evangelium podle Marka*, 108.

263 Tamtéž, 102.

264 Tamtéž, 102.

265 Tamtéž, 102.

266 Tamtéž, 102.

267 Tamtéž, 102.

268 Tamtéž, 102.

269 Tamtéž, 103.

270 Tamtéž, 103.

271 Tamtéž, 103.

a řeknou mu: "Mistře, tobě je jedno, že zahyneme?" Tu vstal, pohrozil větru a řekl moři: "Zmlkni a utiš se!" I ustal vítr a bylo veliké ticho.²⁷²

Nečekaná bouře během plavby znamená v celé starověké literatuře krajně kritickou situaci, protože šlo o přímé ohrožení života námořníků a cestujících. Moře a mořské hlubiny byly pokládány za oblast chaosu a za sídlo zosobňovaných protibožských sil.²⁷³ O tom, že se učedníci nefalšovaně a důvodně báli o holý život, nenechává evangelista Marek své čtenáře na pochybách. Jak to vyjádřil Pokorný: „Ohrožení života je názorně vyjádřeno obavou, že se loď potopí. Učedníci jasně říkají: zahyneme.“²⁷⁴

V naprostém kontrastu ke strachu učedníků vystupuje Ježíšův poklidný spánek na podušce. Poduškou Marek pravděpodobně nechtěl říct nic víc, než že si Ježíš něčím podložil hlavu, aby se mu pohodlněji spalo.²⁷⁵ Markův čtenář si podle Pokorného navíc v souvislosti s Ježíšovým spánkem může vzpomenout na Žalm 4,9:²⁷⁶ „Pokojně uléhám, pokojně spím, neboť ty sám, Hospodine, v bezpečí mi dáváš bydlet.“²⁷⁷

Pokorný tak nachází v Ježíšově spánku na lodi zmítané bouří určitou podobnost s Jonášem. Nicméně na rozdíl od Ježíše a učedníků, v Jonášově případě byla bouře přímým Božím zásahem: „Jeho spánek byl však pokusem utéct od Boha a bouře byla znamením, že před Bohem utéct nelze,“²⁷⁸ upozorňuje na odlišnosti Pokorný. Co se ovšem podobností týče, podobně jako Ježíše budí učedníci, i Jonáš je probuzen kapitánem (Jon 1,6). V obou případech také dojde k utišení bouře, ovšem rozdíl je v tom, že Jonáš je námořníky vhozen do vln, zatímco Ježíš se probudí a sám jedná.²⁷⁹ Pokorný upozorňuje, že oba dva případy utišení bouře jsou nicméně Božím zásahem, a to má pak za následek šíření Boží zvěsti: „V obou případech dojde v této kritické situaci k setkání s působením Hospodina (Jon 1,16; Mk 4,41) a moře se utiší. Jonáš potom s úspěchem zvěstuje Boží soud, Ježíš přináší evangelium.“²⁸⁰

Další podobnost s jiným biblickým příběhem vidí Pokorný v tom, že Ježíš napomenul vítr, popř. mu pohrozil, jako kdyby se jednalo o osobu nebo bytost, podobně, jako když oslovoval a vyháněl zlé duchy: „Ježíš nato pohrozí

272 Mk 4,37–39, ČEP.

273 Pokorný, *Evangelium podle Marka*, 103.

274 Tamtéž, 103.

275 Tamtéž, 103.

276 Tamtéž, 103.

277 Ž 4,9, ČEP.

278 Pokorný, *Evangelium podle Marka*, 103.

279 Tamtéž, 103.

280 Tamtéž, 103.

větru a přikáže mu ‚Zmlkni!‘ jedná, jako by oslovoval osobu, podobně jako když hrozil nečistým duchům při exorcismech.“²⁸¹

Jakkoli může zpráva o utišení bouře znít dnešnímu čtenáři zvláště či dokonce pochybně, Meinrad Limbeck upozorňuje na skutečnost, že v tehdejší židovském prostředí nebyla myšlenka na vykonání takového zázraku s Boží pomocí nijak neobvyklá a neuvěřitelná.²⁸² Podle Limbecka evangelista tak na toto mezi židy obecně přijaté myšlení navazoval a čtenářům své doby vlastně nevyprávěl až zas tak nic šokujícího nebo těžko představitelného: „Evangelista Marek tedy věděl, že v následujících třech příbězích o zázracích (myšleno příběhy v 4,35–5,43) nevypráví svým čtenářům a posluchačům o něčem zcela mimořádném. Takovéto divy samozřejmě nebyly ničím všedním, ale zůstávaly v rámci toho, co člověk mohl zažít při setkání se zvláště omi-
lostněným člověkem.“²⁸³

Podle Pokorného má ale příběh o utišení bouře především funkci metaforu. S pomocí některých příkladů ze Žalmů se snaží dokázat, že evangelista chápal bouři jak obraz kritické životní situace. Ať už se události skutečně odehrávaly tak, jak je evangelista vyličil, nebo ne, měli bychom je podle Pokorného chápat jako metaforu pro kritickou životní situaci, do které Ježíš vstupuje a přináší do ní svůj pokoj: „Skutečný průběh událostí nemůžeme ověřit. Je známo, že na Genezaretském jezeře, které bylo označováno i jako moře, se bouře často náhle uklidní. Rozhodující však je, že mytické prvky, i když je tehdy brali i jako popis předmětné skutečnosti, jsou tu především metaforou, protože v evangelistově myšlení představuje bouře na moři (...) kritickou životní situaci. Prímým popisem jsou vždy v tom smyslu, že člověk v takové chvíli prožívá to, co ho ohrožuje, jako osobního protivníka. Závěrečné veliké ticho je opakem veliké bouře (v. 37), obrazem pokoje Božího, který „převyšuje každé pomyšlení“ (Fp 4,7).“²⁸⁴

vv. 40–41: A řekl jim: "Proč jste tak ustrašení? Což nemáte víru?" Zděsili se velikou bázní a říkali jeden druhému: "Kdo to jen je, že ho poslouchá i vítr i moře?"²⁸⁵

Vrchol a klíč k pochopení celého příběhu je podle Pokorného 40. verš.²⁸⁶ Když podle něj Ježíš vytýká učedníkům, že jsou ustrašení a nemají víru,

281 Pokorný, *Evangelium podle Marka*, 103.

282 Limbeck, *Evangelium sv. Marka*, 66–67.

283 Tamtéž, 67–68.

284 Pokorný, *Evangelium podle Marka*, 104.

285 Mk 4,40–41, *ČEP*.

286 Pokorný, *Evangelium podle Marka*, 104.

vlastně znamená, že kdyby měli skutečnou víru, nemuseli by se bát a nemuseli by Ježíše vůbec budit: „Víra a s ní spojená bázeň Boží (viz v. 41) zbavuje obav a uvolňuje lidskou činorodost.“²⁸⁷

Bázeň učedníků ve 41. verši není projevem obyčejného strachu, jaký bychom snad mohli u učedníků předpokládat během bouře. Tato bázeň je reakcí na setkání s Boží blízkostí a v takových situacích není v Bibli zcela neobvyklá. Pokorný v otázce, kterou učedníci pokládají sami sobě: "Kdo to jen je, že ho poslouchá i vítr i moře?" (v. 41), vidí důkaz toho, že si učedníci uvědomují, že utišení bouře se stalo zásahem Boží moci a že Ježíš jedná v souladu s touto mocí.²⁸⁸

8.5 Vlastní závěry vyplývající z exegeze Mk 4,35–41

Z provedené exegeze a s přihlédnutím k uvedeným komentářům vnímám jako stěžejní výpověď oddílu skutečnost, že Ježíš aktivně vstupuje do nečekané a kritické situace a přemáhá strach svým pokojem, který jde ruku v ruce s vírou. Víra je zde čtenářům předkládána jako spolehnutí se na Boží moc. Z homiletického hlediska zde vidím příležitost tuto výpověď rozvinout způsobem, který by posluchače kázání mohl povzbudit k víře, že Bůh daruje svůj pokoj i do jejich bouřlivých životů a krizí.

Další motiv, ve kterém vidím homiletický potenciál, je Ježíšův pokojný spánek, který je kontrastem k panice učedníků. Kazatel by mohl motiv spánku posluchačům předložit jako odpočinek, možnost usebrání se a načerpání sil k dalšímu boji, možná i příležitost k získání určitého odstupu od kritické situace a příležitost ke změně perspektivy. Touto novou perspektivou by mohla být právě perspektiva víry a důvěry v Boží moc a přítomnost.

V zdánlivě okrajové poznámce, že Ježíše a učedníky doprovázely i jiné lodě, vidím příležitost se v kázání věnovat tématu solidarity či příležitosti vyzvat posluchače k vzájemnému povzbuzování a posilování se – ať už by se jednalo o vzájemné povzbuzení ve víře či vzájemnou pomoc v nějaké situaci. Stejně jako učedníci nebyli na plavbě s Ježíšem jedinými námořníky, ani posluchači nežijí ve své víře a ve své situaci sami.

Jakkoli můj exegetický postup a moje závěry z něj se nemusejí shodovat s postupem a závěry autorů vybraných pandemických kázání, domnívám se, že alespoň některé motivy, kterých jsem si povšimla, by se v následujících kázáních mohly objevit a být nějakým způsobem rozvinuty s ohledem na konkrétní danou situaci.

287 Pokorný, *Evangelium podle Marka*, 104.

288 Tamtéž, 104.

9. Analýza pandemických kázání na Mk 4,35–41

9.1 Kázání A – z 15. 3. 2020 (Uherské Hradiště)

Toto kázání, dále označované kázání A, bylo publikováno 15. března 2020 na webových stránkách FS ČCE Uherské Hradiště.²⁸⁹ Bylo tedy psáno na první neděli, kdy se uzavřely všechny kostely bez výjimky a byly zakázány veškeré hromadné náboženské akce. Autor kázání nahrál na videozáznam spolu s krátkou modlitbou po kázání. Na webu je k záznamu připojen také seznam doporučených písní a přepis textu samotného kázání. Kázání tedy bylo vytvořeno v zásadě jako samostatný prvek, ke kterému byla připojena modlitba, nikoli jako součást celistvé bohoslužby.

Jak už bylo řečeno, kázání A bylo prvním kázáním v období přesunutí bohoslužebných aktivit do online prostoru. Vzhledem k tomu, že příběh o utišení bouře je v Matoušově verzi starocírkevní perikopou připadající na čtvrtou neděli po Zjevení²⁹⁰ (tedy na 2. února 2020), autor kázání si pravděpodobně zvolil tento příběh za základ kázání volnou volbou. Neděle 15. března 2020 byla nedělí Oculi, tedy 3. postní.²⁹¹

Kázání A tedy promlouvá k posluchačům ve chvíli, kdy naprosto čerstvě zažívají dosud zcela nemyslitelnou zkušenost: byl vyhlášen nouzový stav, kostely a školy jsou zavřené, veškeré obchody a provozovny (až na nejnnutnější výjimky) jsou zavřené také. Pandemie se tak poprvé citelně dotýká každého jednotlivce. Už není jen událostí, která se odehrává „tam venku“ a o které referují média, najednou má naprosto zásadní a dosud nevídaný vliv na osobní život každého (nejen) posluchače kázání.

Kázání A je psáno pro městský sbor. Jedná se o zhruba středně velký sbor (k 1. lednu 2021 čítá 435 členů).²⁹² Z textu kázání se nedá zjistit nic o sociálním zařazení zamýšlených posluchačů. Kázání nicméně jmenovitě mluví o výzkumnících v laboratořích, lékařích a zdravotních sestřích, kteří bojují s virem. Dále kázání vzpomíná staré, nemocné, rodiny, ty, kteří se chovají odpovědně, a pak také ty, kteří v krizi pomáhají druhým.

Kázání A přirovnává současnou situaci k bouři na moři a posluchače připodobňuje k učeďníkům, kteří jsou v lodi a mají strach: „Už v Ježíšových do-

289 Vogl, *Kázání na 15.3.2020*, FS ČCE v Uherském Hradišti [online]. cit. 5. května 2022.

290 *Agenda ČCE, 2. díl*, 90.

291 *Kalendář: březen 2020*, Evangnet [online]. cit. 11. května 2022.

292 *Sbor ČCE Uherské Hradiště*, Evangnet [online]. cit. 11. května 2022.

bách, a dokonce přímo s Ježíšem na jedné lodi se mohl člověk dočkat pořádné bouře. Už tehdy se vlny valily a učedníci propadali panice. (...) Lidé dnes také propadají panice. Jsme nervózní, nejistí.“²⁹³

Kázání striktně odmítá, že by pandemie byla Božím úmyslem nebo trestem. Počátek pandemie prý tkví v tom, že Bůh obdařil svět svobodou: „Bůh nezamýšlel žádné zlo. Bůh nám ani v této rozkolísané době nechce nic zlého způsobit. Přestaňme hledat všelijaké pseudopříčiny současného stavu. Tohle všechno se děje ve světě, který je nadán svobodou. (...) Je zde svoboda člověka i svoboda bakterie či viru.“²⁹⁴

Kázání A vnímá – nebo přinejmenším předpokládá – u svých posluchačů strach a nejistotu a připodobňuje je k pocitům učedníků: „A možná i nám se zdá, jako kdyby Ježíš spal někde na podušce a celá záležitost se jej netýkala. I my se možná ptáme, a pokud ne nahlas tedy patrně v skrytosti duše – „Mistře, tobě je jedno, že zahyneme?“²⁹⁵

Nicméně při popisu současné situace se kázání nezaměřuje jen na negativní stránku. Vyjadřuje naději v obrat k lepšímu a vyzdvihuje snahu konkrétních skupin lidí s pandemií bojovat: „Učedníci na lodi měli místo hysterie a paniky začít vylévat vodu. Pustit se do souboje s mořem. Něco takového čeká i nás, máme-li nad aktuální nouzi zvítězit. A je nadějně, že se to děje. Mnoho lidí nepropadlo šílenství, ale naopak poctivě chodí do práce a snaží se, aby v rámci možností život fungoval. Výzkumníci pracují v laboratořích v různých zemích světa na vakcíně, lékaři léčí nemocné a často k tomu nemají dostatek prostředků. Zdravotní sestry nasazují své vlastní zdraví.“²⁹⁶

Podle kázání víra v Boha neznamena víru v to, že Bůh zázrakem vyřeší lidské těžkosti. Víra podle kázání vede naopak k lidské čínorodosti a pomoci druhým: „Naše důvěra k Bohu není k tomu, abychom očekávali magické rozuzlení naší nouze. (...) Víra přece není nic pasivního. Z důvěry k Bohu vychází jednání v praktickém životě. (...) Činná víra myslí na druhé.“²⁹⁷

Kázání tak vybízí své posluchače, aby vedeni vírou s krizí aktivně bojovali, nikoli jen sami kvůli sobě, ale také kvůli druhým lidem. Takový boj se současnou krizí má podle kázání podobu ohleduplnosti a dodržování protipandemických opatření: „V každé době platí, že záleží na každém z nás. (...) Odpovědní lidé bojují tím, že dodržují karanténní opatření. Starší a nemocní bojují

293 Vogl, *Kázání na 15.3.2020*, FS ČCE v Uherském Hradišti [online]. cit. 5. května 2022.

294 Tamtéž.

295 Tamtéž.

296 Tamtéž.

297 Tamtéž.

tím, že nevyhází ze svých domovů. Ti, kdo mohou, bojují proti zmaru svou pomocí těm, kdo pomoc potřebují. (...) Činná víra myslí na druhé. Činná víra nemyslí jen na vlastní záchranu z vln, ale má na mysli ty, kdo potřebují pomoc více než já.“²⁹⁸

Jakkoli si tedy kázání A výslovně nevšímá zmínky o dalších lodích, které Ježíše přes moře následovaly, přesto rozvíjí i motiv, který jsem navrhla k povšimnutí: motiv toho, že učedníci – potažmo posluchači – nejsou v krizi jediná. (Viz podkapitola 8.5.)

Další z mnou navrhovaných motivů, které kázání A také rozvíjí, je již zmíněná bouře na moři jakožto obraz životu nebezpečné kritické situace. Kázání také využívá motivu lodě, jakožto řečového obrazu situace, ve které jsou zúčastnění spolu a společně čelí téže krizi: „(...) Vždyť je s námi na stejné lodi Spasitel světa.“²⁹⁹

Oproti závěrům mé vlastní exegeze, kázání nelíčí Boha jako toho, který by do situace nebezpečí aktivně vstupoval a přemáhal ji pokojem. Jakkoli si kázání A všímá Ježíšovy aktivity v utišení bouře, v kontextu současné situace přenechává veškerou aktivitu na člověku: „Z důvěry k Bohu vychází jednání v praktickém životě.“³⁰⁰ Ze závěrů mé vlastní exegeze vyplývá, že biblický příběh líčí víru jako poklidné spolehnutí se na Boží spasitelnou moc. (Viz podkapitola 8.5.) Kázání A oproti tomu před posluchače staví obraz víry, která je naopak tím, co v lidech probouzí aktivitu a odhodlání postavit se krizi. Jen jedinou poznámkou je k tomu sice dodáno, že tato víra působí i zahnání strachu, ovšem v kontextu kázání se jedná o strach, který ochromuje a svazuje. Tedy hlavní charakteristikou víry je podle kázání A právě to, že ruší nečinnost a vede k aktivitě: „S překvapením a s vděčností pak smíme vnímat, kolik lidí svou víru projevuje. Možná i neuvědoměle, ale přece. Ne, neděje se všechno jen špatně a poslechneme-li Ježíšova slova, i my můžeme beze strachu jednat tak, abychom se spolu s lodkou nepotopili.“³⁰¹

Kázání A se poměrně věrně drží biblického textu. Nachází v něm poměrně přímou analogii k současné situaci. Domnívám se, že právě tato analogie k nečekané, nezapříčiněné bouři mohla být důvodem, proč si kazatel vybral právě tento biblický oddíl za základ kázání.

V kázání je velmi silný parenetický prvek (apel na činnost, která vychází z víry). Jsou zde přítomny i prvky útěšného kázání (povzbuzení z Boží

298 Vogl, *Kázání na 15.3.2020*, FS ČCE v Uherském Hradišti [online]. cit. 5. května 2022.

299 Tamtéž.

300 Tamtéž.

301 Tamtéž.

přítomnosti) a katechetického kázání, ovšem již zmíněný apel na osobní zodpovědnost a boj s krizí převažuje. Kázání obsahuje i výrazné prvky oikodomického kázání (silný apel na sounáležitost, výzvy k vzájemné pomoci). Kázání A bych tedy označila spíše za paraklétické (ve smyslu definice Christiana Möllera, viz kapitola 5.), než za „pouze“ útěšné. Neboť kromě samotné útěchy a povzbuzení své posluchače zároveň silně vyzývá k jednání. Kázání A si uvědomuje situaci svých posluchačů a reflektuje ji.

To, že se kázání ani tak nevěnuje tématu útěchy víry ve strachu, jako spíš víře, která vede k činorodosti, považuji za možný důsledek toho, že v době publikace kázání bylo v ČR nakažených 298 lidí a na COVID-19 u nás ještě nikdo dosud nezemřel.³⁰² Jakkoli tedy jistě lidé už tenkrát měli strach (vážnost situace jistě víc než dostatečně zdůrazňovala nově zavedená karanténa³⁰³), virus se v ČR teprve začínal probouzet.

9.2 Kázání B – z 30. 5. 2021 (Uhříněves)

Kázání v této práci označované jako kázání B bylo publikováno 30. května 2021 na webových stránkách FS ČCE Uhříněves.³⁰⁴ V této době už bylo tři týdny možné se scházet k bohoslužbám v neomezeném počtu, ovšem s povinností zachovávat některá opatření (dvoumetrové rozestupy, dezinfekce rukou, rouška nebo respirátor).³⁰⁵ Kázání B je tedy kázání, které bylo pronášeno naživo během bohoslužebného shromáždění. Text kázání byl na webové stránky sboru umístěn spolu s textovým přepisem celých bohoslužeb (od pozdravu a introitu až po závěrečné požehnání a závěrečnou píseň).³⁰⁶

V roce 2021 připadla čtvrtá neděle po Zjevení Páně na 31. ledna. Z toho důvodu se domnívám, že autor kázání se při výběru biblického textu neřídil starocírkevními perikopami, ale zvolil si tento text záměrně a vlastní volbou.³⁰⁷ Neděle 30. května 2021 byla nedělí Svaté Trojice.³⁰⁸

302 *Vláda omezila pohyb lidí po celém Česku*, iRozhlas [online]. cit. 6. května 2022.

303 Tamtéž.

304 Ort, *Uhříněves 30.5.2021 Mk 4,35-42*, FS ČCE v Uhříněvsi a Říčanech [online]. cit. 10. května 2022.

305 *Opatření od 10. května 2021 týkající se bohoslužeb a dalších aktivit CČSH*, CČSH [online]. cit. 10. května 2022.

306 Ort, *Uhříněves 30.5.2021 Mk 4,35-42*, FS ČCE v Uhříněvsi a Říčanech [online]. cit. 10. května 2022.

307 *2021-01-31 # 4. neděle po Zjevení Páně B*, Institut ekumenických studií [online]. cit. 10. května 2022.

308 *Kalendář: květen 2021*, Evangnet [online]. cit. 10. května 2022.

Kázání B vzniklo v době, kdy jeho posluchači už přes rok žijí v pandemii COVID-19. Během dubna se epidemická situace v ČR postupně zlepšovala, vláda přistoupila k rozvolnění ve školství, obchodu a službách. V dubnu také po 254 dnech skončil nouzový stav.³⁰⁹ Na konci května, v době publikace kázání B, se k očkování proti covidu mohou hlásit už lidé starší 30 let, v ČR probíhá očkování už půl roku.³¹⁰ K datu publikace kázání v ČR zemřelo na COVID-19 již 30 104 lidí, celkově se od počátku pandemie v ČR prokazatelně nakazilo přes 1,66 milionu lidí.³¹¹

Toto kázání je psáno do městského sboru, který počtem členů patří k těm spíše menším (k 1. lednu 2021 čítá 171 členů).³¹² Z kázání se nedá jednoznačně určit sociální či věková skupina posluchačů. Nicméně jmenovitě vzpomíná kazatelovo vysluhování Večeře Páně v domovech a v nemocnicích, čímž kazatel – jak se domnívám – odkazuje na službu seniorům a nemocným v domě s pečovatelskou službou pro seniory v Říčanech, kde má sbor kazatelskou stanici.³¹³ Dá se tedy předpokládat, že alespoň podstatnou část zamýšlených posluchačů tvoří senioři.

Kázání B současnou situaci ani pandemii explicitně netématizuje. Přesto však z něj lze vyčíst narážky na situace a obtíže, které s sebou pandemie přinesla, byť se tyto narážky nemusejí týkat výlučně pandemie, ale také jakýchsi obecných životních situací, které jsou posluchačům známé.

Kázání mluví o potěšení a povzbuzení, které lze čerpat ze Žalmu 23., a o tom, jak může vyznání žalmu vést k vlastnímu vyznání. Zároveň ovšem mluví i o tom, že v některých situacích plných strachu a úzkosti je člověk takového vyznání neschopen: „Jakoby to i v nás probouzelo stejnou důvěru, stejnou sílu k vyznání. Ale zároveň jsme zaskočení v konkrétních situacích vlastní neschopností takového vyznání. V úzkostech z důvodů osobních nebo celospolečenských.“³¹⁴

Jak už bylo řečeno výše, kázání B se ani tak nevěnuje konkrétní současné situaci posluchače, nebo situaci pandemie, ale tematizuje spíše obecné situace

309 Bartoníček, R., a kol., *Anatomie selhání: Dva roky covidu v Česku*, Aktuálně.cz [online]. cit. 10. května 2022.

310 Tamtéž.

311 *V Česku přibylo o třetinu méně nakažených než minulou sobotu*, iRozhlas [online]. cit. 10. května 2022.

312 *Sbor ČCE Praha 10 – Uhříněves*, Evangnet [online]. cit. 11. května 2022.

313 *Farní sbor Českobratrské církve evangelické v Uhříněvsi a Říčanech* [online]. cit. 11. května 2022.

314 Ort, *Uhříněves 30.5.2021 Mk 4,35-42*, FS ČCE v Uhříněvsi a Říčanech [online]. cit. 10. května 2022.

strachu a úzkosti, do kterých se situace pandemie jistě (ovšem ne výlučně) dá zařadit. Jsou to situace, kdy se člověk cítí bezbranný, vydaný napospas vnějším silám, zažívá nejistotu a neví, co s ním bude: „Životní situace, kterou každý z nás zná. Strach ze zítřka, strach z toho, co přijde, protože už nemám sílu dál bojovat, už vlastně ani nemám představu jak.“³¹⁵

Skutečnost, že kázání B o pandemii nemluví explicitně a přímo, spíše toto téma jen lehce „naťukává“ v určitých narážkách, pokládám za důsledek toho, že kazatel i posluchači žijí v době pandemie až příliš dlouho. Domnívám se, že po více než roce od propuknutí pandemie se toto téma již kazatelsky vyčerpalo a autor kázání se pokouší nalézt inspiraci a posluchačovu situaci i v něčem jiném, než ve vleklé pandemii COVID-19.

O situaci posluchače kázání B říká, že je posluchač zván na životní cestu s Ježíšem. Ovšem i na této cestě se posluchač setká se strachem, s pocitem bezbrannosti a nejistoty: „Jsme zváni na plavbu životem, najednou je zřetelné, že se chyba může vymstít, najednou je zřetelné, že ty nezvládnutelné mocnosti v našem životě mohou být velice reálné. Ten obraz příběhu o plavbě po velké vodní ploše byl a stále je velice výmluvný. Bezbrannost, vydanost člověka.“³¹⁶

Kázání B mluví o Bohu jako o tom, kdo má v Kristu v rukou život posluchačů. V tom podle kázání posluchač může najít povzbuzení a útěchu, kterou příběh o utišení bouře nabízí. Bůh tedy dle kázání B aktivně vstupuje do situace strachu.

Kazatelsky kázání B především rozvíjí motiv strachu. Nemluví však o něm jako o opaku nebo nepříteli víry. Všimá si, že ani víra nefunguje jako ochrana před strachem, před nebezpečím: „Nejde si říct – znám Ježíše z Nazareta a proto už neznám strach. Jsem někde jinde než ostatní lidé. Mě se už bouřka netýká – ta se týká těch ostatních, ale na naší lodi je Ježíš. A ono to tak nebylo. A ani to tak není.“³¹⁷ Nicméně i do toho strachu vstupuje Bůh svým zaslíbením a mocí a posluchač se tak může stát svědkem Božího díla: „Ujištění o tom, že Hospodin má v Ježíši Kristu v ruce náš život. Nezávisle na tom, jak moc si to uvědomujeme. To máme vědět, to nám smí být povzbuzením. Tak i my můžeme být součástí oblaku svědků pro tento svět.“³¹⁸

Dále kázání využívá motivu bouře jako obrazu nebezpečné životní situace. Kázání B si také všimá poznámky o tom, že Ježíše na druhý břeh doprovázely

315 Ort, *Uhříněves 30.5.2021 Mk 4,35-42*, FS ČCE v Uhříněvsi a Říčanech [online]. cit. 10. května 2022.

316 Tamtéž.

317 Tamtéž.

318 Tamtéž.

i jiné lodě: „Nejde si říct – znám Ježíše z Nazareta a proto už neznám strach. (...) Mě se už bouřka netýká – ta se týká těch ostatních, ale na naší lodi je Ježíš. A ono to tak nebylo. (...) Je to velice tvrdé upozornění na pokušení náboženského titánství, na pokus vydělit se ze života, oddělit se od ostatních lidí.“³¹⁹

Kázání překvapivě nemluví o pokoji, kterým spolu s vírou (dle mé vlastní exegeze, viz podkapitola 8.5) Ježíš přemáhá strach učedníků. Jakkoli se kázání B snaží posluchače povzbudit ke spolehnutí se na Boha i (nebo snad právě) v situaci strachu, pokoj Boží explicitně netématizuje.

Kázání B se v zásadě přidrží biblického textu, nicméně dělí svou pozornost mezi příběh o utišení bouře a text Žalmu 23.

V kázání převládá útěšný aspekt (ujištění o Boží blízkosti), chce své posluchače potěšit a povzbudit a dodat jim síly. Kázání reflektuje situaci svých posluchačů. Také je zde přítomný parakletický prvek (napomenutí, varování před přílišnou sebedůvěrou), evangelizační (povzbuzení k spolehnutí se na Boží moc, lidský život je v Božích rukou) a katechetický. Jak už však bylo řečeno, nad těmito dominuje aspekt pastorační (povzbuzení do situace strachu) a kázání je tedy ztateně útěšné.

9.3 Srovnání výsledků analýzy kázání A a B

Kázání A a B od sebe dělí velké časové rozmezí. Kázání A pochází z počátku prvního nouzového stavu a úplného zákazu konání bohoslužeb za přítomnosti věřících, z 15. března 2020. Kázání B bylo publikováno o rok a dva měsíce později, 30. května 2021, v době kdy už bylo možné se k bohoslužbám „naživo“ scházet za neomezeného počtu účastníků.³²⁰

Volba biblického textu pro základ kázání byla v případě kázání A i B volným výběrem autora, ani jeden z obou autorů se v tomto případě neřídil starocírkevními perikopami.

Kázání B bylo na webových stránkách zveřejněno spolu s pořadem a textem bohoslužeb, které se odehrály „naživo“. Zatímco kázání A bylo nahráno jako audiovizuální záznam a zveřejněno jako náhrada za bohoslužby, které se tou dobou nemohly konat. Ke kázání A kazatel na webové stránky připojil i text modlitby a seznam vybraných a doporučených písní, které si posluchači mohli zazpívat sami doma.

319 Ort, *Uhříněves 30.5.2021 Mk 4,35-42*, FS ČCE v Uhříněvsi a Říčanech [online]. cit. 10. května 2022.

320 Bartoníček, R., a kol., *Anatomie selhání: Dva roky covidu v Česku*, Aktuálně.cz [online]. cit. 10. května 2022.

Nejzásadnější rozdíl mezi kázáním A a B je způsob, jakým reflektují současnou situaci posluchače a samotnou situaci pandemie. Zatímco kázání A pandemií tematizuje ve velké míře, kázání B o ní prakticky nemluví. V kázání B lze najít narážky na určité obecné situace úzkosti a strachu, které lze vztáhnout i do situace pandemie, ale nezmiňuje pandemii explicitně. Důvodem tohoto rozdílu je dle mého názoru odlišná doba, ve které kázání vznikala. Pro posluchače kázání A je pandemie a COVID-19 stále něco nového, něco dosud nepředstavitelného. Před kazatelem A tak stojí úkol se k této zcela nové situaci nějak postavit. Na druhou stranu posluchači kázání B už v pandemii žijí přes rok. Dá se předpokládat, že kazatel B se s tématem pandemie v minulosti již vypořádal, a tak nemá potřebu se k tomuto tématu znovu vracet.

Obě kázání nicméně tematizují strach a nejistotu a využívají obrazu bouře jako analogie situace svých posluchačů. Kázání A tak činí s o něco větší intenzitou a důrazem. U svých posluchačů předpokládá velký a aktuální strach, který snad může přerůst až v paniku. Svě posluchače kázání A přirovnává k učeďníkům na lodi, neboť i ti se ocitají v krizi, v nebezpečné životní situaci. Oproti tomu narativ kázání B není tak intenzivní. Kázání B mluví o obecných situacích strachu a ohrožení, nicméně o tom mluví jakoby s určitým odstupem. To se dá pokládat za důsledek vlivu odlišných kazatelských přístupů a osobností obou kazatelů. Nicméně se domnívám, že se v tom především projevuje právě odlišná situace obou kázání.

Obě kázání jsou výrazně útěšná a berou ohled na situaci svých posluchačů. Cílem kázání B je především povzbudit a potěšit své posluchače. Toto povzbuzení je založeno především na ujištění, že Bůh má lidský život ve svých rukou. I v kázání A jsou útěšné prvky. Ovšem za hlavní poslání kázání A pokládám snahu povzbudit a vyburcovat své posluchače k aktivitě a boji proti současné krizi. Pro označení kázání A se mi tedy zdá vhodnější užití termínu paraklétické kázání (ve smyslu definice Möllera, viz kapitola 5.).

Obě kázání se také věnují otázce působení Boží moci. Nicméně zatímco kázání B líčí Boží jednání jako aktivní v lidském životě, kázání A sice Bohu určitou aktivitu také přiznává, ovšem zaměřuje se především na požadavek po lidské aktivitě. Domnívám se, že i v tomto ohledu se do kázání promítly potřeby posluchačů vycházející z jejich odlišné situace.

10. Dvojí zjevení v Jeruzalémě – J 20,19–29

10.1 Vymezení a charakteristika oddílu

Oddíl J 20,19–29 je v závěru Janova evangelia, v části, kde jsou vyličený události pašii a vzkříšení. Předchází mu vyprávění o prázdném hrobě (J 20,1–10) a zjevení Marii Magdaléně (J 20,11–18).³²¹ První verš 20. kapitoly začíná slovy: „První den po sobotě, když ještě byla tma, šla Marie Magdalská k hrobu (...)“.³²² Právě na tento údaj přímo navazuje první verš perikopy o dvojím zjevení v Jeruzalémě, když 20,19 začíná údajem: „Téhož dne večer – prvního dne po sobotě“.³²³ Dvojí zjevení v Jeruzalémě tedy přímo navazuje na události objevení prázdného hrobu Marií a učedníky a následného zjevení Vzkříšeného Marii. Po oddílu J 20,19–29 následuje Epilog, první závěr Janova evangelia (J 20,30–31), po kterém je ještě dodatečně připojena kapitola s rybolovem na Genezaretském jezeře (J 21,1–23) a druhý závěr knihy (J 21,24–25).³²⁴

Zjevení Zmrtvýchvstalého jsou součástí společné evangelijní tradice. Podle Felixe Porsche je jejich hlavním smyslem „pověření, zplnomocnění a vyslání učedníků.“³²⁵ Učedníci tak mají pokračovat v Ježíšově jménu v jeho pozemském díle a mají být svědky jeho vzkříšení.³²⁶

Oddíl J 20,19–29 názorně ukazuje přechod od doby pozemského Ježíše k době církve, která je poznamenána především sesláním Ducha.³²⁷

Oddíl o dvojím zjevení Vzkříšeného je určen podle starocírkevních perikop na první neděli po Velikonocích.³²⁸ V roce 2020 připadla první neděle po Velikonocích na datum 19. dubna.

321 Pokorný, Heckel, *Úvod do Nového zákona*, 572.

322 J 20,1, *ČEP*.

323 J 20,19, *ČEP*.

324 Pokorný, Heckel, *Úvod do Nového zákona*, 572.

325 Porsch, *Evangelium sv. Jana*, 198.

326 Tamtéž, 198.

327 Tamtéž, 198.

328 *Agenda ČCE, 2. díl*, 166.

10.2 Vlastní překlad

J 20,19–29

¹⁹Οὔσης οὖν ὀψίας τῆ ἡμέρα ἐκείνη
τῆ μιᾶ σαββάτων
καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ὅπου
ἦσαν οἱ μαθηταὶ
διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων,
ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς
καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον
καὶ λέγει αὐτοῖς·
εἰρήνη ὑμῖν.

²⁰καὶ τοῦτο εἰπὼν
ἔδειξεν τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῖς,
ἐχάρησαν οὖν οἱ μαθηταὶ
ιδόντες τὸν κύριον.

²¹εἶπεν οὖν αὐτοῖς [ὁ Ἰησοῦς] πάλιν·
εἰρήνη ὑμῖν·
καθὼς ἀπέσταλκέν με ὁ πατήρ,
κἀγὼ πέμπω ὑμᾶς.

²²καὶ τοῦτο εἰπὼν
ἐνεφύσησεν
καὶ λέγει αὐτοῖς·
λάβετε πνεῦμα ἅγιον·

²³ἂν τινῶν ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας
ἀφεῶνται αὐτοῖς,
ἂν τινῶν κρατῆτε
κεκράτηνται.

²⁴Θωμᾶς δὲ εἷς ἐκ τῶν δώδεκα,
ὁ λεγόμενος Δίδυμος,
οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν ὅτε ἦλθεν Ἰησοῦς.

²⁵ἔλεγον οὖν αὐτῷ οἱ ἄλλοι μαθηταί·
ἑωράκαμεν τὸν κύριον.

¹⁹Když tedy byl večer téhož dne
– prvního dne po sobotě –
a učedníci se *shromáždili* za zavřenými
dveřmi
kvůli strachu ze Židů,
přišel Ježíš *za nimi*,
postavil se do *jejich* středu
a řekl jim:
„Pokoj vám.“

²⁰Když toto řekl,
ukázal jim ruce a bok.
Zaradovali se tedy učedníci,
když uviděli Pána.

²¹Řekl mi tedy Ježíš znovu:
„Pokoj vám.
Jako mne poslal Otec,
i já posílám vás.“

²²Když toto řekl,
dýchl *na ně*
a řekl jim:
„Přijměte Ducha svatého.“

²³Koho hříchy odpustíte,
tomu jsou odpuštěny.
Koho *hříchy* ponecháte,
tomu jsou ponechány.

²⁴Avšak Tomáš, jeden z dvanácti,
zvaný Didymos,
s nimi nebyl, když Ježíš přišel.

²⁵Ostatní učedníci mu tedy řekli:
„Viděli jsme Pána.“

ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς·
ἐὰν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ
τὸν τύπον τῶν ἥλων
καὶ βάλω τὸν δάκτυλόν μου
εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων
καὶ βάλω μου τὴν χεῖρα
εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ,
οὐ μὴ πιστεύσω.

²⁶Καὶ μεθ' ἡμέρας ὀκτῶ
πάλιν ἦσαν ἔσω οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ
καὶ Θωμᾶς μετ' αὐτῶν.

ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς
τῶν θυρῶν κεκλεισμένων
καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον
καὶ εἶπεν·
εἰρήνη ὑμῖν.

²⁷εἶτα λέγει τῷ Θωμᾷ·
φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὧδε
καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου
καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου
καὶ βάλε εἰς τὴν πλευρὰν μου,
καὶ μὴ γίνου ἄπιστος,
ἀλλὰ πιστός.

²⁸ἀπεκρίθη Θωμᾶς
καὶ εἶπεν αὐτῷ·
ὁ κύριός μου καὶ ὁ θεός μου.

²⁹λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς·
ὅτι ἑώρακάς με
πεπίστευκας;
μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες
καὶ πιστεύσαντες.

On jim však řekl:
„Jestliže nevidím v jeho ruku
ránu po hřebech
a nevložím svůj prst
do rány po hřebech
a nevložím svou ruku
do jeho boku,
neuvěřím.“

²⁶Po osmi dnech
byli učedníci znovu uvnitř
a byl *tam* s nimi i Tomáš.

Ježíš přišel,
přestože dveře byly zavřené,
postavil se do *jejich* středu
a řekl:
„Pokoj vám.“

²⁷Potom řekl Tomášovi:
„Přilož svůj prst sem
a podívej se na mé ruce,
přilož svou ruku
a vlož *ji* do mého boku
a nebuď nevěřící,
nýbrž věřící.“

²⁸Tomáš odpověděl
a řekl mu:
„Můj Pán a můj Bůh.“

²⁹Ježíš mu řekl:
„Že jsi mne uviděl,
uvěřil jsi.
Blahoslavení, kteří mne neviděli
a věřili.“

10.3 Struktura a klíčové motivy

10.3.1 Struktura oddílu

Oddíl J 20,19–29 se skládá ze třech částí: dvou vyprávění o Ježíšově zjevení v Jeruzalémě (vv. 19–23 a vv. 26–29), mezi které je vsunut Tomášův rozhovor s ostatními učedníky (vv. 24–25). Vrcholem celého oddílu je pak třetí část – druhé zjevení – a především pak 28. verš, který obsahuje Tomášovo vyznání.³²⁹ Z toho rozlišení vyvozují následující schéma struktury oddílu:

- 1) v. 19–23: První zjevení v Jeruzalémě
 - 1.a) v. 19: Úvod – situační zařazení příběhu
 - 1.b) vv. 20–23: Ježíšova promluva k učedníkům, vdechnutí Ducha
- 2) vv. 24–25: Mezihra – Tomášův rozhovor s ostatními učedníky
- 3) vv. 26–29: Druhé zjevení v Jeruzalémě
 - 3.a) v. 26: Úvod – situační zařazení příběhu
 - 3.b) v. 27: Ježíšova výzva Tomášovi
 - 3.c) v. 28: Vrchol celého oddílu – Tomášovo vyznání
 - 3.d) v. 29: Závěr – Ježíšova odpověď, blahoslavení

10.3.2 Klíčová slova a motivy

Silným motivem je časový údaj, který evangelista zařadil hned na začátek prvního verše oddílu. Určení, že se to odehrálo ještě *večer téhož dne* (ἡ ὀψία τῆ ἡμέρας ἐκεῖνη, v. 19), tedy první den židovského týdne, spojuje události oddílu J 20,19–29 s Mariiným objevením prázdného hrobu (J 19,1) a celým následujícím vyprávěním 19. kapitoly. To, že k dalšímu setkání shromážděných učedníků se Vzkříšeným dojde znovu opět za týden, může odrážet počátky raněkřesťanské praxe opakovaného slavení prvního dne týdne jako svátku Kristova vzkříšení.³³⁰

Ježíš přišel za učedníky navzdory tomu, že byli shromážděni *za zavřenými dveřmi* (τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, vv. 19. 26). Tento údaj je uveden u obou případů Ježíšova zjevení, poprvé v 19. verši, podruhé ve 26. verši. Touto poznámkou evangelista nejspíše chtěl vyjádřit, že dveře byly nějak zabezpečeny proti otevření, tedy že byly zamčeny zámkem nebo opatřeny zastrčenou závorou.³³¹

Klíčovým motivem je dvojice *strach* (ὁ φόβος) a *pokoj* (ἡ εἰρήνη). Učedníci se shromáždili za zamčenými dveřmi ze strachu ze Židů (διὰ τὸν φόβον, v. 19). Proti tomuto strachu ovšem vystupuje Ježíš, když přichází mezi

329 Roskovec, *Evangelium podle Jana*, 771.

330 Tamtéž, 771.

331 Tamtéž, 772.

ustrašené učedníky a zdraví je slovy: pokoj vám (εἰρήνη ὑμῖν, vv. 19. 21. 26). Zdá se mi výrazné, že slovo strach se v celém oddíle vyskytuje pouze jednou (v. 19) (jakkoli bychom mohli předpokládat, že učedníci mají strach i ve třetí části oddílu, neboť je čtenář opět nachází za zavřenými dveřmi), zatímco Ježíšův pozdrav pokoje se objevuje v oddílu hned třikrát (vv. 19. 21. 26). Považuji za příhodné, že pokoj, kterým Ježíš proměňuje ustrašené společenství učedníků,³³² v oddílu i svou četností převažuje nad strachem.

Další klíčovou dvojicí slov je *odpuštění* hříchů (ἀφίημι) a jejich (doslovně) *zadržení*, či *ponechání* (κρατέω). Obě slovesa se objevují ve stejném verši hned ve dvou tvarech (ἀφῆτε - odpustíte, ἀφέωνται - budou odpuštěny a κρατήτε - ponecháte, κερράτηνται - budou ponechány, v. 23). Podle Jana Roskovce tato dvojice sloves patrně vystupuje v kontrastním vztahu, a má být tedy chápána ve smyslu *odpuštění* a *neodpuštění* hříchů.³³³ Pasivní tvar obou sloves je pak prý opisem pro Boží jednání (passivum divinum) a také má zdůrazňovat skutečnost.³³⁴

Za poslední klíčovou dvojicí pokládám slovesa *věřit* (πιστεύω) a *vidět* (ὁράω). Učedníci se zaradovali, když Vzkříšeného *uviděli* (ιδόντες, v. 20), později pak zvěstují Tomášovi: *viděli jsme* (ἑωράκαμεν, v. 25). Od Tomáše pak dostávají odpověď: neuvěřím, jestliže *neuvídím* (μὴ ἴδω, v. 25). Ježíš pak sám Tomáše vyzývá: *podívej se* (ἴδε, v. 27) a následně konstatuje: věříš, protože jsi *uviděl* (ἑώρακας, v. 29). Na závěr pak Ježíš pronáší blahoslavenství nad těmi, *kterí neviděli* (οἱ μὴ ἰδόντες, v. 29.). Motiv *vidění* se objevuje v celém oddílu, je zmíněn ve všech třech částech oddílu.

Naproti tomu slova odvozená od slovesa *věřit* se objevují až ke konci oddílu. Nejprve Tomáš v závěru druhé části oddílu prohlašuje: dokud sám neuvídím, *neuvěřím* (οὐ μὴ πιστεύσω, v. 25). Načež je ve třetí části Ježíšem vyzván, aby nebyl nevěřící (ἄπιστος, v. 27), ale věřící (πιστός, v. 27). Následuje pak Ježíšovo konstatování: že jsi viděl, *uvěřil jsi* (πεπίστευκας, v. 29), a blahoslavení těch, kteří neviděli a přesto *uvěřili* (πιστεύσαντες, v. 29).

332 Roskovec, *Evangelium podle Jana*, 772.

333 Tamtéž, 778.

334 Tamtéž, 778.

10.4 Postupný výklad

vv. 19–20: **Téhož dne večer - prvního dne po sobotě - když byli učedníci ze strachu před Židy shromážděni za zavřenými dveřmi, přišel Ježíš a postavil se uprostřed nich a řekl: "Pokoj vám." Když to řekl, ukázal jim ruce a bok. Učedníci se zaradovali, když spatřili Pána.**

Místo, na kterém se učedníci sešli, není přesněji určeno. Nicméně zmínka o zavřených dveřích naznačuje, že šlo o nějakou místnost v domě. Ze souvislosti událostí, do nichž je oddíl zasazen, lze vyvodit, že to bylo v Jeruzalémě. Poznámka o strachu ze Židů má nejspíše vysvětlit, proč byly dveře zavřené, resp. zamčené. Ovšem poznámku o strachu lze také číst jako vysvětlení, proč se učedníci společně sešli na jednom místě.³³⁵

Učedníci se bojí Židů – patrně jeruzalémských představitelů, kteří se zasloužili o Ježíšovu popravu.³³⁶ Podle Jana Roskovce je totiž pravděpodobné, že Ježíšovým učedníkům a následovníkům mohl hrozit stejný osud, jaký postihl jejich Mistra: „Vysvětluje se tím, proč není zaznamenána přítomnost učedníků (až na výjimky) při Ježíšově ukřižování, zapadá sem i tradice o Petrově zapření: jakožto Ježíšovým nejbližším přívržencům hrozil učedníkům patrně podobný úděl jako Ježíšovi samotnému.“³³⁷ Strach navíc učedníky přepadával opakovaně, protože jak Roskovec poznamenává: „Vzkříšený bude muset překonat zamčené dveře i podruhé (v. 26).“³³⁸

Roskovec si všímá toho, že oddíl J 20,19–29 obsahuje jakýsi předobraz církve a bohoslužebného shromáždění, v jehož středu stojí Kristus.³³⁹ Kristus pak svou mocí ono shromáždění či církev proměňuje svým pokojem a Duchem svatým: „Vyprávění sleduje proměnu shromáždění původně zformovaného strachem, ve společenství, v jehož středu stojí Vzkříšený, je osloveno jeho pozdravem pokoje, obdařeno Duchem svatým a prostoupeno radostí, a má tedy nepřehlédnutelné rysy křesťanského bohoslužebného shromáždění.“³⁴⁰

Roskovec si dále všímá, že situace učedníků zajímavě odpovídá slovům prorocství z Iz 26,19–20: „Tvoji mrtví obživnou, má mrtvá těla vstanou! Probudte se, plesejte, kdo přebýváte v prachu! Vždyť tvá rosa je rosou světél, porazíš i zemi stínů. Nuže, lide můj, již vejdi do svých komnat a zavři za sebou

335 Roskovec, *Evangelium podle Jana*, 771–772.

336 Tamtéž, 773.

337 Tamtéž, 773.

338 Tamtéž, 773.

339 Tamtéž, 772.

340 Tamtéž, 772.

dveře. Skryj se na chvíličku, dokud hrozný hněv se nepřežene.“³⁴¹ Roskovec se domnívá, že je možné, že si byl evangelista Jan této asociace vědom.³⁴² Nicméně to, že učedníci se někde ze strachu schovali a zamkli, má – podle Roskovce – nejen ukázat ohrožení, kterému učedníci mohli čelit, ale také i ukazuje skutečnost, že Ježíš ve svém vzkříšení překonává hranice: „Údaj však nevypovídá pouze o stavu učedníků po Ježíšově popravě, nýbrž zároveň slouží znázornění významu vzkříšení: Ježíš tyto bariéry – vnitřní (strach) i vnější (zamčené dveře) – překonává.“³⁴³ V podobném duchu se vyjadřuje i Porsch, který dává schované učedníky a Krista překonávajícího bariéry jejich izolovanosti do souvislosti s tím, jak Kristus opětovně přichází ke své církvi, která má tendence se uzavírat sama do sebe: „Stejně jako zde přišel Vzkříšený, přichází Pán stále znovu ke své církvi, když se chce ve strachu a malověrnosti uzavřít a izolovat.“³⁴⁴

Nicméně ze zprávy, že Ježíš přišel, ačkoli byly dveře zamčené, nutně nevyplývá, že vzkříšený Ježíš mohl procházet hmotnými předměty. Jakkoli je podle Roskovce tato věc možná, evangelista to podle něj přímo neříká a spíše v této věci zůstává záměrně neurčitý:³⁴⁵ „To, že Ježíš vzápětí učedníkům ukáže své ruce a bok, a dokonce později Tomášovi nabídne, aby si hmatem ověřil skutečnost jeho ran, naopak vede k představě zcela hmotného těla. Zdá se, že vypravěč v tomto ohledu zůstává záměrně neurčitý: rozhodující je, že Vzkříšený se zamčenými dveřmi nedá zastavit a že jeho přítomnost není přeludem.“³⁴⁶

Ježíšův příchod způsobí proměnu shromáždění učedníků. Ježíš se postaví doprostřed a zaujme tak ústřední místo, které mu náleží.³⁴⁷ Oslovení „pokoj vám,“ se z jeho úst mění z běžného pozdravu na „vyhlášení skutečnosti, kterou vzkříšení ustavuje a v níž se naplňuje zaslíbení, které Ježíš svým učedníkům dal,“³⁴⁸ jak to formuluje Roskovec.

S pozdravem Ježíš nabízí pohled na rány na svých rukou a na boku, které způsobily hřeby a kopí vojáka, který zjišťoval, jestli je Ježíš mrtvý (J 19,34). Tímto způsobem Ježíš učedníkům dokazuje svou totožnost a dává se poznat. Tuto podrobnost o Ježíšových ranách zdůrazňuje pouze Janovo evangeli-

341 Iz 26,19–20, ČEP.

342 Roskovec, *Evangelium podle Jana*, 773.

343 Tamtéž, 773.

344 Porsch, *Evangelium sv. Jana*, 198.

345 Roskovec, *Evangelium podle Jana*, 774.

346 Tamtéž, 774.

347 Tamtéž, 774.

348 Tamtéž, 774.

um.³⁴⁹ Roskovec to vykládá tak, že to má být pochopeno jako zásadní výpověď o skutečnosti a povaze vzkříšení: „Jakkoli znamená změnu a proměnu, překonání smrti, kříž jím není vymazán. Vzkříšený Ježíš zůstává ukřižovaným mesiášem (...).“³⁵⁰

Učedníci na setkání s Ježíšem reagují radostí, která se podle Roskovce vztahuje ke všem třem údajům, kterými byl Ježíšův příchod popsán: „Navzdory zavřeným dveřím stojí uprostřed, zdraví je pozdravem pokoje a dává se poznat podle ran kříže. V této radosti se naplňuje Ježíšovo zaslíbení z J 16,20.22.“³⁵¹

vv. 21–23: Ježíš jim znovu řekl: "Pokoj vám. Jako mne poslal Otec, tak já posílám vás." Po těch slovech na ně dechl a řekl jim: "Přijměte Ducha svatého. Komu odpustíte hříchy, tomu jsou odpuštěny, a komu je neodpustíte, tomu odpuštěny nejsou."³⁵²

Podobně jako při setkání s Marií v předcházejícím oddílu (J 20,11–18), i zde vzkříšený Ježíš pověřuje učedníky úkolem. Tento úkol má tři části: předávání poslání, udělení daru Ducha, zobrazeného jako Ježíšův dech, a odpuštění hříchů jakožto základní obsah poslání učedníků. Úkol, který učedníci dostávají, je především napojen na Ježíšovo vlastní poslání, jehož má být pokračováním, neboť to, co teď učedníci přebírají od Ježíše, on sám převzal od nebeského Otce.³⁵³

Ježíšovo poslání je spojeno s darem Ducha, který evangelista zobrazuje jako Ježíšův dech. Zobrazení daru Ducha jako dechu má podle Roskovce tři významné konotace. Za prvé dar Ducha jako dechu Vzkříšeného připomíná stvoření člověka a dech života jakožto začátek nového života: „Jednak připomíná stvoření člověka ‚z prachu země‘, jemuž Hospodin ‚vdechl v chřípí dech života‘ (Gn 2,7). To naznačuje, že obdaření Duchem svatým je chápáno jako ‚nové stvoření‘.“³⁵⁴ Podobně se motiv nového stvoření objevuje také v druhé možné konotaci, ve které jde o připomínku narození z Ducha: „Druhou konotací je řeč o ‚druhém narození‘ z Ducha (J 3,3–7), která patrně vypovídá o téže skutečnosti jako motiv nového stvoření.“³⁵⁵ Poslední konotací s Ježíšovým darem Ducha vidí Roskovec ve slovech z kříže: „Třetí souvislost je

349 Roskovec, *Evangelium podle Jana*, 774.

350 Tamtéž, 775.

351 Tamtéž, 775.

352 J 20,21–23, *ČEP*.

353 Roskovec, *Evangelium podle Jana*, 7775–776.

354 Tamtéž, 776.

355 Tamtéž, 777.

s janovským popisem Ježíšovy smrti, jeho poslední vydechnutí jako ‚odevzdání ducha‘ (J 19,30).³⁵⁶

Dárce Duchem je vzkříšený Ježíš – tentýž Vzkříšený, který byl i Ukřižovaný – a proto je jeho dech a dar Duchem „účinným zmocněním k odpuštění vin“.³⁵⁷

Dvojitý výrok o odpouštění a neodpouštění (resp. zadržení či ponechání) hříchů je důrazným ujištěním o reálné závaznosti toho, jak se ti obdarovaní Duchem zachovají ohledně odpuštění hříchů. Nejedná se o schválení svévole učedníků, spíše je to vyjádření naléhavosti jejich úkolu.³⁵⁸ Slovy Roskovce: „Odpouštění není možno odkládat ‚na později‘, či – zdánlivě zbožně – nechávat na Bohu. Má se uskutečnit tady a teď.“³⁵⁹

vv. 24–25: Tomáš, jinak Didymos, jeden z dvanácti učedníků, nebyl s nimi, když Ježíš přišel. Ostatní mu řekli: "Viděli jsme Pána." Odpověděl jim: "Dokud neuvidím na jeho ruku stopy po hřebecích a dokud nevložit do nich svůj prst a svou ruku do rány v jeho boku, nevěřím."³⁶⁰

Po náhlém ukončení první části oddílu (v. 23) pokračuje děj jakousi mezihrou ve verších 24–25. Tato mezihra se odehrává nejspíše jiného dne a na jiném místě. Teprve nyní se ukazuje, že prve mezi učedníky chyběl Tomáš, aniž by byla jeho nepřítomnost jakkoli vysvětlena. Tomáš je jmenován také řeckou formou svého jména: Didymos („Dvojče“).³⁶¹

Ostatní učedníci Tomášovi shrnují své setkání s Ježíšem slovy: viděli jsme Pána, stejně jako Marie (J 20,18). Tím odkazují na vnější projev vzkříšení, aniž by tuto samotnou skutečnost nějak pojmenovali.³⁶² Roskovec se domnívá, že prohlášení učedníků nelze považovat za projev víry, o které následně Tomáš mluví (v. 25): „Jan na situace, které považuje za projev víry, čtenáře obvykle výslovně upozorňuje. V našem oddíle přichází zmínka o víře až s Tomášovým vyznáním (vv. 27 a 29).“³⁶³

Tomáš se s prohlášením ostatních učedníků odmítá spokojit. Mluví přitom o víře. To lze chápat ve dvojitým smyslu: jednak ve smyslu víry jakožto správné

356 Roskovec, *Evangelium podle Jana*, 777.

357 Tamtéž, 777.

358 Tamtéž, 778.

359 Tamtéž, 779.

360 J 20,24–25, ČEP.

361 Roskovec, *Evangelium podle Jana*, 779.

362 Tamtéž, 780.

363 Tamtéž, 780.

reakce na vzkříšení, ale zároveň i ve smyslu víry, že to, co učedníci viděli (pokud vůbec něco viděli), byl skutečně Ježíš.³⁶⁴

Je otázkou, jak chápat Tomášův požadavek vzkříšeného Ježíše uvidět na vlastní oči a hmatem si to ověřit. Roskovec uvádí, že tradiční pohled, který se prý objevuje i v převážné většině moderních komentářů, je chápat Tomášův požadavek jako výraz nemístné a pochybovačné skepse.³⁶⁵ Sám však s tímto tradičním výkladem nesouhlasí: „Ve skutečnosti však jedinou oporou tohoto negativního pohledu na Tomáše, jež našel vyjádření v příslovečném označení ‚nevěřící Tomáš‘, je Ježíšův pokyn nebuď nevěřící, nýbrž věřící (...).“³⁶⁶ Roskovec namísto toho kloní k výkladu, že Tomášův požadavek je razantním projevem přesvědčení, „že vzkříšený, má-li to skutečně být on, musí být (ověřitelně) totožný s Ukřižovaným.“³⁶⁷

vv. 26–29: Osmého dne potom byli učedníci opět uvnitř a Tomáš s nimi. Ač byly dveře zavřeny, Ježíš přišel, postavil se a řekl: "Pokoj vám." Potom řekl Tomášovi: "Polož svůj prst sem, pohleď na mé ruce a vlož svou ruku do rány v mém boku. Nepochybuj a věř!" Tomáš mu odpověděl: "Můj Pán a můj Bůh." Ježíš mu řekl: "Že jsi mě viděl, věříš. Blahoslavení, kteří neviděli, a uvěřili."³⁶⁸

Bezprostředně po vyslovení Tomášovy podmínky evangelista přistupuje k popisu jejího splnění. Dochází k němu po osmi dnech, což patrně znamená za týden, tedy jde opět o neděli.³⁶⁹

Výchozí situace je vyličená velmi podobně jako v první části (v. 26) a ačkoli není výslovně uvedeno, že se učedníci sešli na stejném místě jako prve, lze to předpokládat. Ježíš přichází zavřeným dveřím navzdory, staví se do prostřed a zdraví učedníky pozdravením pokoje.³⁷⁰

Od 27. verše se ovšem líčení současné situace od té předchozí liší. Ježíš tentokrát mluví pouze k Tomášovi a nabízí mu splnění jeho podmínky. Na místě, kde se v první části oddílu nachází posláni učedníků, v této části se nachází výzva k víře a blahoslavenství těch, kdo teprve uvěří.³⁷¹

Ježíš ve své nabídce Tomášovi téměř doslova zopakuje dřívější Tomášův požadavek. Roskovec uvádí, že samozřejmost, s jakou Ježíš o Tomášově poža-

364 Roskovec, *Evangelium podle Jana*, 780.

365 Tamtéž, 780.

366 Tamtéž, 781.

367 Tamtéž, 781.

368 J 20,26–29, ČEP.

369 Roskovec, *Evangelium podle Jana*, 781.

370 Tamtéž, 781.

371 Tamtéž, 782.

davku ví, „patrně patří k samozřejmě předpokládaným schopnostem Vzkříšeného, snad to naznačuje, že i mimo přímého setkání s učedníky je jim skrytě přítomen.“³⁷² Ježíš svou nabídku zakončuje výzvou, aby se Tomáš stal z nevěřícího věřícím. V tomto bodě Roskovec opět pokračuje ve své tendenci výkladu, že Tomáše není třeba chápat negativně jako pochybovače.³⁷³ O Ježíšově výzvě říká následující: „Není nutno ji chápat jako pokárání, nýbrž právě jako výzvu, na kterou Tomáš také skutečně odpovídá vyznáním víry. Nakonec je tedy pro jeho víru rozhodující Ježíšovo slovo (...).“³⁷⁴ Také to, že by Tomáš skutečně vložil svou ruku do Ježíšových ran, evangelista neříká, a text to zřejmě ani nepředpokládá.³⁷⁵

Tomášovo vyznání ve 28. verši je nejen vrcholem celého oddílu,³⁷⁶ ale také vrcholem celého Janova evangelia.³⁷⁷ Poprvé v něm z lidských úst zazní plně vyznání křesťanské víry. Tomáš zde vyznává to, co dosud prohlašoval evangelista ve svém prologu (J 1,1,8) a sám Ježíš (J 8,20; 10,30; 14,9). Jedná se o explicitní výpověď o Ježíšově božství a jako taková je v Novém zákoně ojedinělá.³⁷⁸

Ježíšova odpověď je potvrzením toho, že Tomášovo vyznání je projevem víry. Víra je tu spojena s viděním a je k ní připojeno blahoslavenství těch, kteří neviděli a uvěřili.³⁷⁹ Nicméně podle Roskovce není třeba se domnívat, že zde Ježíš mluví o dvou typech víry, které by byly v jakémsi kontrastu, a že Tomášova víra spojená s viděním je méně cenná než víra těch, kteří neviděli:³⁸⁰ „Celkový i bezprostřední kontext Janova líčení pro takoveto pojetí dvou úrovní víry neposkytuje oporu. Víra vycházející z vidění není nikde ve čtvrtém evangeliu diskvalifikována (...).“³⁸¹ Roskovec se tedy kloní spíše k názoru, že v rozlišení těch dvou věr se nejedná o dvě kvalitativní úrovně víry, ale o její dvě stádia v čase: „Tomáš se svou důslednou snahou prověřit totožnost Vzkříšeného s Ukřižovaným je představitelem první a základní generace svědků, kteří ‚viděli, a dotýkali se‘ (srov. 1J 1,1) (...). Blahoslavenství těch, kteří neviděli a uvěřili, je určeno Janovým čtenářům či posluchačům, kteří se

372 Roskovec, *Evangelium podle Jana*, 782.

373 Tamtéž, 781.

374 Tamtéž, 782.

375 Tamtéž, 782.

376 Tamtéž, 771.

377 Tamtéž, 782.

378 Tamtéž, 782–783.

379 Tamtéž, 783.

380 Tamtéž, 783.

381 Tamtéž, 784.

ve své víře opírají o toto výchozí svědectví.³⁸² Blahoslavenství je ujištěním čtenářům Janova evangelia, že jejich víra, založená na svědectví evangelií, není nijak druhořadá či odvozená. Ježíšovo blahoslavenství zde nemá rozlišovat, že jedna víra je lepší než druhá, naopak zde slouží právě jako ujištění toho, že i víra čtenářů evangelia je stejně hodnotná jako víra věřícího Tomáše.³⁸³

10.5 Vlastní závěry vyplývající z exegeze J 20,19–29

Podobně jako u oddílu Mk 4,35–41 za stěžejní výpověď oddílu J 20,19–29 vnímám to, že Ježíš vstupuje do kritické situace plné strachu a proměňuje ji svým pokojem, který je spjat s vírou přihlížejících. V tomto případě navíc Ježíš přichází za učedníky, kteří se ze strachu zamkli před okolním světem, překonává jejich strach i ostatní překážky svým pokojem a dává učedníkům dar Ducha k tomu, aby vyšli ven a pokračovali v jeho úkolu šíření zvěsti o Božím království. Z homiletického hlediska vidím v této výpovědi široký potenciál.

Kazatel se v první řadě může věnovat tématu izolovanosti církve, která na přič časem projevuje tendence se kvůli svému strachu a malomyslnosti uzavírat sama do sebe, odříznout se od okolního světa. Toto téma by kazatel mohl rozvinout právě do Ježíšova poslání pokračovat v jeho započatém díle a uzpůsobení k této službě skrze Ducha svatého, které si posluchač může vztáhnout i na sebe. Kazatel by na posluchače mohl vznášet apel, aby se i oni přidali k úkolu učedníků zvěstovat přicházející Boží království.

K tématu Ježíšova poslání se váže i pověření a zplnomocnění k odpouštění či neodpouštění hříchů. Pokud by kazatel ve své vlastní exegezi postupoval podobným směrem jako já, mohl by rozvinout téma důležitosti odpuštění, které se – ve smyslu Ježíšova pověření – nemá odkládat na později ani se nemá ponechávat v Boží režii, ale má se odehrát teď a tady a právě námi.

V oddílu je velmi silný motiv strachu, který je přemáhán Božím pokojem. Kazatel by mohl homileticky rozvinout skutečnost, že Ježíš musel za učedníky přijít opakovaně, skutečnost, že ačkoli už se s ním jednou setkali a už jednou jejich strach přemohl svým pokojem, po týdnu je našel na tom samém místě a v téže situaci. Kazatel by na tom mohl demonstrovat své povzbuzení posluchačů, že Ježíš ke své církvi přichází opakovaně a pokoj Boží není nějakou

382 Roskovec, *Evangelium podle Jana*, 784.

383 Tamtéž, 784.

jednorázovou záležitostí, ale že jeho příslib se děje opakovaně a je stále obnovován.

Učedníci na setkání se Vzkříšeným reagují radostí. Tento motiv umožňuje kazateli v kázání rozvinout téma radosti z víry.

Oddíl dává také kazateli příležitost rozvinout téma víry. Především v souvislosti s Tomášem. Pokud by se kazatel přidržel tradičního výkladu, mohl by Tomáše charakterizovat oním notoricky známým označením „nevěřící Tomáš“. Kazatel by pak Tomášův požadavek vidět Vzkříšeného na vlastní oči mohl vyložit jako projev pochybovačnosti. V návaznosti na to by pak Ježíšova slova Tomášovi mohla být chápána jako výtky jeho nevíry, která by mohla být dána do kontrastu těch blahoslavených, kteří neviděli a přesto uvěřili – což by měla být situace posluchačů.

Pokud by ovšem kazatel ve své exegezi a výkladu postupoval podobně jako já, mohl by se naopak proti tradičnímu přístupu vymezit a naopak chápat Tomáše jako vzor víry – vždyť právě z jeho úst zaznívá ústřední výpověď Janova evangelia i křesťanské víry. Tomášův požadavek by pak mohl být chápán jako legitimní požadavek důkazu, že Ukřižovaný je jeden a tentýž, který byl i vzkříšen. Legitimnost tohoto požadavku by tak potvrzoval i sám Ježíš, když na něj sám přistoupí. Kazatel by tento motiv mohl homileticky využít a rozvinout do tématu, že k víře v určitém smyslu patří i pochyby, kterým musí někdy čelit každý věřící.

Do promluvy na téma víra by se dalo homileticky zahrnout i Ježíšovo blahoslavení těch, kteří neviděli a přesto uvěřili. Pokud by kazatel vycházel ze stejných komentářů a exegeze se ubírala podobným směrem, mohl by se věnovat tématu proměny křesťanské víry v čase – od těch, kteří viděli na vlastní oči, po situaci současných posluchačů, kteří neviděli a přesto věří. Kazatel by mohl povzbudit posluchače, že jejich víra není nějak kvalitativně odlišená od víry učedníků, naopak že je stejně hodnotná.

Oddíl J 20,19–29 by se samozřejmě dal homileticky rozvinout ještě jinak. Představené podněty jsou jen jednou z možností, jak by kazatel mohl s textem pracovat a přímo vycházejí z mé vlastní exegeze a přístupu. Autoři vybraných pandemických kázání samozřejmě mohli zvolit jiný přístup, jiné komentáře a jiný způsob exegeze, které se od mého přístupu liší. Ovšem i přesto se domnívám, že ve vybraných kázáních by se mohly některé z výše představených motivů objevit. Zkoumání toho, jestli tomu tak skutečně je a jakým způsobem vybraná kázání s představenými motivy pracují, bude předmětem následující kapitoly.

11. Analýza pandemických kázání na J 20,19–29

11.1 Kázání C – z 13. 4. 2020 (Šumperk)

Kázání, které je zde označováno písmenem C, bylo publikováno na Velikonoční pondělí 13. dubna 2020 na webu FS ČCE Šumperk.³⁸⁴ Kázání C nebylo publikováno jako samostatný text, součástí příspěvku byly i další formální součásti bohoslužeb: Apoštolský pozdrav, introit, úvodní a přímlyvná modlitba, vybrané první čtení (Zj 1,9–20) a vybrané písně z Evangelického zpěvníku. Přepis bohoslužeb ovšem končil po přímlyvné modlitbě, která navazovala na kázání, a závěrečné písní. Slova posláni a požehnání už autor textu nezařadil.

Od autora textu jsem se dozvěděla, že týž publikovaný text nahrál na audiovizuální záznam a ve stejný den zveřejnil na sociální síti Facebook jako audiovizuální záznam určený pro domácí použití posluchačů. V následujícím rozboru kázání budu ovšem vycházet z výše zmíněného přepisu kázání publikovaného na stránkách sboru.

Toto kázání bylo určené na Velikonoční pondělí. Přestože oddíl J 20,19–29 je součástí Velikonočního cyklu, podle starocírkevních perikop připadá až na první neděli po Velikonocích.³⁸⁵ Pokud si byl tedy autor kázání vědom řazení starocírkevních perikop, mohl tento oddíl zvolit záměrně svou volnou volbou, byť by se od určených perikop příliš neodklonil a rozhodně tak zůstal u výběru tradičních textů, které patří k Velikonočnímu okruhu.

Kázání C tedy ke čtenářům promlouvá v době, kdy už měsíc trvá nouzový stav, veškerá bohoslužebná shromáždění jsou zakázána, školní výuka probíhá distančně a většina obchodů je až na nejnútnejší výjimky uzavřena.³⁸⁶ Počet potvrzených případů nakažených virem COVID-19 v té době v ČR překročil 6 tisíc, celkem v ČR do té doby na nákazu zemřelo 143 lidí.³⁸⁷

Autor kázání se svým textem obrací především k členům sboru – jedná se o městský sbor spíše malé až střední velikosti (k 1. lednu 2021 čítá 383 členů).³⁸⁸ Kazatel mluví o posluchačích jako o někom, kdo má zájem o kulturu, kdo by chtěl chodit do divadla, do kina, do kaváren. To je ovšem

384 Zapletal, *Bohoslužby 13. 4. 2020 – Velikonoční pondělí*, ČCE FS v Šumperku [online]. cit. 18. dubna 2022.

385 *Agenda ČCE, 2. díl*, 166.

386 Bartoníček, R., a kol., *Anatomie selhání: Dva roky covidu v Česku*, Aktuálně.cz [online]. cit. 10. května 2022.

387 *Česko hlásí 519 uzdravených z nemoci covid-19*, iRozhlas [online]. cit. 18. dubna 2022.

388 *Sbor ČCE Šumperk*, Evangnet [online]. cit. 11. května 2022.

vše, co by v kázání nějak ukazovalo na věkovou či sociální skupinu zamýšlených posluchačů.

Základem kázání C (viz Přílohy) byly pouze verše J, 20,19–21, autor tedy vybral biblický oddíl o prvním zjevení Vzkříšeného až do poslání učedníků. Autor už do základu kázání nezahrnul následující verše o daru Ducha a následující část týkající se Tomáše. Pokládám to za vlastní volbu a úmyslný zásah autora, tím spíš, že i první část perikopy zkrátil o poslední dva verše (vv. 22–23), které prokazatelně ještě patří k ucelené první části ze tří.

Kázání C mluví o současné situaci především jako o stísnující situaci plné strachu a nepokoje. Kázání reflektuje současná protipandemická opatření, pro jejichž společnou charakteristiku kázání C používá obraz zavřených dveří: „Milé sestry a milí bratři, zavřené dveře. Jsou jedním ze symbolů současné doby. Zavřené dveře mnoha obchodů, restaurací a kaváren, divadel a kin, škol a mnoha pracovišť. Je to stísnující.“³⁸⁹ Kázání také reflektuje a vyzdvihuje obětavost lidí, kteří slouží v takzvané „přední linii“ boje s nákazou, především zdravotnického personálu: „Jsme určitě vděční za práci všech, kdo se snaží, aby alespoň některé dveře zůstávaly otevřené. Prodejny potravin, lékárny, pošty a hlavně nemocnice. Bohu díky za službu všech obětavých a statečných lidí!“³⁹⁰

Kázání u posluchačů reflektuje či alespoň předpokládá strach z nákazy a jejich dlouhodobých důsledků, pocit ohrožení a osamělost v izolaci, či naopak ponorkovou náladu u těch, kteří jsou delší dobu zavřeni v malém prostoru se svými nejbližšími. Kazatel se s těmito předpokládanými pocity sám ztotožňuje, explicitně zahrnuje sám sebe do téže situace společným „my“ a vyjadřuje tak, že i on sám prožívá totéž: „Chybí nám společenství, ve velkých uvozovkách ‚obyčejný‘ mezilidský kontakt, stejně jako společná modlitba, společný zpěv, možnost slyšet kázání tváří v tvář kazateli, společný kruh kolem stolu Páně. Za zavřenými dveřmi se nám stýská po mnohých, které máme rádi. Jindy zase bývá těžké vydržet s našimi nejbližšími, se kterými sdílíme domov. A na toho, kdo bydlí sám, dopadá opuštěnost a samota. A pak jsou zde obavy, strach a úzkost. Netýkají se jen nebezpečného viru, rizika onemocnění, či dokonce smrti. Čím dál více se vztahují k tomu, jaké dlouhodobé důsledky bude současná situace mít a jak dlouho se z ní budeme vzpamatovávat.“³⁹¹

389 Zapletal, *Bohoslužby 13. 4. 2020 – Velikonoční pondělí*, ČCE FS v Šumperku [online]. cit. 18. dubna 2022.

390 Tamtéž.

Kázání C s povděkem reflektuje možnosti zmírnění odtrženosti posluchačů od církve a společenství věřících které umožňuje internet: „V dnešní době nám leccos usnadňuje internet. Tady můžeme najít mnohá kázání, modlitby, zamyšlení, ať už v podobě textu, zvukového záznamu nebo videa. Některé bohoslužby jsou dokonce vysílány živě, či se konají online biblické hodiny a setkání mládeže.“³⁹²

Zásadní pro náboženský život posluchačů ovšem nejsou možnosti setkávání „online“, ale skutečnost, že Bůh za posluchači přichází i skrze zavřené dveře do karantény a přináší svůj pokoj: „To zásadní je, že pro Pána Boha nejsou zavřené dveře žádnou překážkou. Učedníci jsou za zavřenými dveřmi – a Ježíš, jejich vzkříšený Pán, přichází mezi ně a zdraví je mocným, potěšujícím, uzdravujícím slovem Pokoj vám. A stejně tak dnes – my jsme za zavřenými dveřmi a i k nám může Ježíš přijít. I my se s ním můžeme setkat a přijmout jeho slovo Pokoj vám. Bohu nevádí, že jsme v karanténě.“³⁹³ Kázání tak skrze obraz Ježíše přicházejícího navzdory zavřeným dveřím spojuje situaci učedníků se situací posluchačů: i posluchači mohou do svého strachu slyšet a přijmout Ježíšova slova pokoje. Kázání tato slova adresuje a formuluje velmi konkrétně: „Ježíš přichází přes zavřené dveře a pro jeho slovo neplatí žádné omezení. Pokoj vám – za zavřenými dveřmi, pro každého z nás osobně. Pokoj vám do karantény, do obav z onemocnění, do neklidného dneška a nejistého zítřka. Pokoj vám do opuštěnosti, do samoty, do stesku po přátelích, po bratrech a sestřích z církve. Pokoj vám do napětí mezi lidmi, kteří spolu sdílejí jeden domov. Pokoj vám, když vám chybí společenství v kostele (...) Pokoj vám – Ježíšovo slovo, které uzdravuje srdce nemocná strachem.“³⁹⁴ Kazatel tak vyjadřuje hlavní výpověď biblického oddílu o Božím pokoji, který přemáhá lidský strach. (Viz podkapitola 10.5.)

Kazatel si taktéž všimá důrazu, který biblický text dává tomu, že Vzkříšený je tentýž Ukřižovaný (viz podkapitola 10.5): „Je to on, vzkříšený Pán a Mistr, s nímž putovali po Galileji a po Judsku.“³⁹⁵ Kázání C v souvislosti se Vzkříšením přichází s novým obrazem: obrazem otevřeného hrobu, který dává do kontrastu s obrazem zavřených dveří: „Je to on, Ježíš, který byl vzkříšen a nechal za sebou prázdný, otevřený hrob – jak zřetelně to kontrastuje se zavřenými dveřmi, za nimiž se ukrývají učedníci! Ježíš byl mrtev a nyní žije –

391 Zapletal, *Bohoslužby 13. 4. 2020 – Velikonoční pondělí*, ČCE FS v Šumperku [online]. cit. 18. dubna 2022.

392 Tamtéž.

393 Tamtéž.

394 Tamtéž.

395 Tamtéž.

to znamená, že Bůh je silnější než smrt.³⁹⁶ Vzkříšený přemohl smrt, Bůh je silnější než smrt – z tohoto ujištění mohou posluchači čerpat naději a povzbuzení víry, že ani ve smrti nebudou od Boha odděleni.

To je také zdrojem křesťanské radosti, téže radosti, kterou se radovali i učedníci: „Reakcí učedníků je radost: zaradovali se, když spatřili Pána. (...) Je to radost ze shledání s tím, kterého už oplakali jako mrtvého. Je to ovšem také radost ze vzkříšení samotného, z Božího vítězství nad smrtí. Život každého z nich nyní může naplnit nová důvěra v Boha. Můžeme ji přiblížit třeba takto: je to spolehnutí, že Bůh mě neopustí, ani když zemřu. (...) Nezůstanu sám. Radost, kterou nyní učedníci prožívají, je velkým Božím darem do jejich situace.“³⁹⁷ Kázání C si tak všimá motivu křesťanské naděje a rozvíjí ho, aplikuje ho na život posluchačů (srov. podkapitola 10.5), a odpovídá na otázku: Z čeho a jak se posluchači mohou radovat v nebezpečné situaci pandemie? „Do této radosti ze setkání se vzkříšeným Pánem jsme zváni i my. Právě i v naší dnešní situaci, kdy se smrt zdá nějak blíž než jindy. (...) Vzkříšený Pán k nám přichází – nejen přes zavřené dveře našich domovů, ale i přes zavřené dveře našeho nitra. Jde vstříc našim pochybnostem, obavám, nedůvěře. (...) I když byl mrtev, nyní – hle, je živ na věky věků a má klíče od smrti i od hrobu. Nebojme se tedy: on dokáže v našich životech vytvořit místo pro radost a oslavu i v dnešní situaci.“³⁹⁸

Kázání C se exegeticky přidržuje biblického textu, byť kazatel za základ kázání vybral z perikopy pouze první část ze tří, a ještě ne celou.

V celém kázání je velmi zřetelná reflexe situace posluchačů. Kázání C kombinuje prvky různých typů kázání: oikodomického (silné uvědomění církve jako společenství věřících, kteří se nyní nemohou setkávat a chybí jim to), paraklétického (povzbuzení k víře a radosti z ní, vedení k spolehnutí se na Boží věrnost) a katechetického. Kázání C má výrazný charakter útěšného kázání, chce své posluchače povzbudit a potěšit.

11.2 Kázání D – z 19. 4. 2020 (Brno II)

Kázání dále označované písmenem D bylo kázáno v rámci internetového přenosu bohoslužeb v FS ČCE Brno II v neděli 19. dubna 2020, tedy první neděli po Velikonocích. Text kázání byl zároveň spolu s vybranými písněmi

396 Zapletal, Bohoslužby 13. 4. 2020 – Velikonoční pondělí, ČCE FS v Šumperku [online]. cit. 18. dubna 2022.

397 Tamtéž.

398 Tamtéž.

z evangelického zpěvníku publikován na webových stránkách sboru.³⁹⁹ Ve své práci budu vycházet z publikovaného přepisu textu.

Datum kázání se shoduje s nedělí, na kterou je podle starocírkevních perikop oddíl J 20,19–29 přidělen, kazatel se tedy při svém výběru textu přidržel předepsané perikopy.

Kázání D je psáno do velmi podobné situaci jako kázání C (jen o šest dnů později). Počet potvrzených případů nakažených od začátku epidemie byl v té době 6787 nakažených, počet úmrtí stoupl na 188, počet vyléčených byl 1311.⁴⁰⁰ Situace vládních nařízení se zatím nijak výrazně nezměnila.⁴⁰¹

Kázání D mluví o současné situaci jako o době nejistoty, o době nepřírozeného klidu, mluví o ní jako o době, o které posluchači nevědí, jak dlouho bude ještě trvat: „Náš svět se ponořil do zvláštního, nepřírozeného klidu. Jakoby se setmělo. Dlouho nebyl vidět žádný výhled: několik týdnů jsme nevěděli, do kdy karanténa se všemi svými opatřeními ještě potrvá.“⁴⁰² Kazatel ovšem reflektuje i to, že v té době vláda začínala mluvit o postupném rozvolňování opatření: „Teprve v posledních dnech se začínají ukazovat nějaké obrysy, náznaky toho, co je před námi: kdy a jak bude moci začít běžný život. Kdy se budeme moci potkávat, navštěvovat. Kdy se budeme moci obejmout, aniž bychom museli mít obavu, že toho druhého ohrozíme.“⁴⁰³ Za poznámku stojí, že hned následující den po publikaci kázání, v pondělí 20. dubna, se poprvé mohly otevřít provozovny řemeslníků, farmářské trhy a jiné menší provozovny.⁴⁰⁴ Z poslední citace kázání D je také zřetelné, že kazatel reflektuje opuštěnost a (nejen) společenskou izolovanost posluchačů plynoucí z protipandemických vládních nařízení.

O samotné nemoci popř. virové nákaze kazatel explicitně přímo nemluví. Je ovšem jasné, že nejistota situace a izolovanost jsou přímým důsledkem boje se šířící se pandemií.

Kázání D předpokládanou situaci svých posluchačů přirovnává k obrazu učedníků, kteří sami zažívají nejistotu, zranitelnost a ohrožení: „Vzkříšený Kristus přichází, když nastává večer. (...) Možná to je obraz, který dobře postihuje naši dnešní situaci. (...) Večerní scéna upomíná na nejistotu člověka. (...) V tu hodinu, kdy se začaly prodlužovat stíny, kdy přestávalo být vidět

399 Horák, 19. 4. 2020, FS ČCE v Brně II [online]. cit. 18. dubna 2022.

400 *S nemocí covid-19 zemřelo v Česku 188 lidí*, iRozhlas [online]. cit. 18. dubna 2022.

401 Tamtéž.

402 Horák, 19. 4. 2020, FS ČCE v Brně II [online]. cit. 18. dubna 2022.

403 Tamtéž.

404 Bartoníček, R., a kol., *Anatomie selhání: Dva roky covidu v Česku*, Aktuálně.cz [online]. cit. 10. května 2022.

a nastávala noc, lidé donedávna zažívali obavy. Uvědomovali si svou zranitelnost a ohrožení. A zažívali také nejistotu.“⁴⁰⁵

V nejisté a nebezpečné době posluchači mohou dle kázání D čerpat povzbuzení z Ježíšova příslibu. V tom, jak Ježíš přichází za učedníky, mohou posluchači čerpat ujištění, že Ježíš přijde i za nimi: „Snad ale právě v takové situaci nejistot a ohrožení vyniká o to jasněji, s čím Kristus přichází. Anebo začíná být vůbec patrné, jak je vzácné, s čím přichází: Ježíšovo ujištění, že Bůh je na straně člověka. Jeho jednání, kterým nás vede k nápravě vztahů. Jeho slova, že na konci všeho budeme v jeho rukou. Do našich stínů vnáší Kristus světlo. (...) Tam, kde lidé spolu sdílí své pochybnosti, obavy, strach z toho, co bude dál, kde ale taky sdílí naději, že to, co dnes zažíváme, to ještě není konec, tam je on mezi námi.“⁴⁰⁶

Z této poslední citace je také patrný oikodomický prvek kázání. Kazatel posluchače nepřímou povzbuzuje, aby mezi sebou udržovali společenství víry, aby se navzájem povzbuzovali a sdíleli svou naději, neboť právě do společenství věřících Kristus přichází, v jeho centru Kristus stojí. To kázání D ilustruje na obrazu shromážděných učedníků: „Vzkříšený Kristus přichází, když jsou jeho žáci spolu. První setkání se Vzkříšeným, ta zažijí někteří jednotlivci (...). Ale pak už dává svou blízkost zažít jen ve společenství. (...) když přichází, postaví se *uprostřed nich*. Zůstávalo mu mezi nimi toto centrální místo: on byl středem jejich setkání.“⁴⁰⁷

Kázání D si všímá motivu zavřených dveří. Nepoužívá ho ovšem k tomu, aby mluvilo o izolovanosti církve (srov. podkapitola 10.5). Kázání motiv zavřených dveří používá k tomu, aby na něm demonstrovalo, že Vzkříšený přichází jako Bůh, zázračným způsobem, který se lidé neumí představit: „Podivuhodný příchod zavřenými dveřmi. Evangelista naznačí, že Kristus zde přichází jako ten, kdo koná zázraky – kdo dělá něco, co je *za* možnostmi našeho zraku. Přichází jako Boží osoba. To, co se tady děje, neumíme nahlédnout.“⁴⁰⁸ Kristův příchod navíc kázání rozvíjí způsobem, kterým snad i překvapivě převrací motiv zavřených dveří do dveří, které jsou otevřeny Kristem: „Kristus otevírá dveře mezi člověkem a Bohem, otevírá dveře mezi lidmi navzájem. Tím, jak přeje pokoj, tím, jak vede k odpuštění.“⁴⁰⁹ Kristus je ten, který umožňuje kontakt, vztah mezi člověkem a Bohem a mezi lidmi

405 Horák, 19. 4. 2020, FS ČCE v Brně II [online]. cit. 18. dubna 2022.

406 Tamtéž.

407 Tamtéž.

408 Tamtéž.

409 Tamtéž.

navzájem. To je důsledek jeho pokoje, který vede k odpuštění. Kázání se tak dotýká i motivů Božího pokoje a odpuštění.

Kázání D o Kristu mluví jako o Bohu, který stvořitelským jednáním učedníkům dává dar Ducha, vdechuje jim nový život: „(...) dává učedníkům svého Ducha. Dává jim tak vzpomenout – a spolu s nimi také nám - na obraz stvoření ze začátku Bible. (...) Zde na to stvořitelské jednání navazuje Kristus a svým žákům vdechuje nový život.“⁴¹⁰ Kazatel tak sleduje výklad Ježíšova dechu v souvislosti s dechem života při stvoření (viz podkapitola 10.5). Ovšem tento Vzkříšený Kristus, který jedná jako Bůh, je zároveň i tentýž Ježíš, který byl mučen, ukřižován a zemřel: „Zároveň ale tenhle božský, přichází jako člověk. (...) Ukřižovaný se prokazuje svým zázračným příchodem, Vzkříšený se prokazuje svými ranami. (...) Pravý Bůh a pravý člověk.“⁴¹¹ Kazatel tak opět sleduje linii výkladu shodnou s mou vlastní exegezi: totiž že Ježíš ukazuje rány proto, že Vzkříšený musí být identifikován jako tentýž Ukřižovaný (viz podkapitola 10.5).

Nezdá se mi zřetelné, jaké stanovisko kazatel zaujímal v otázce Tomáše, zda se přikláněl k tradičnímu negativnímu výkladu nevěřícího Tomáše, nebo k výkladu opačnému, ve kterém je Tomáš viděn v pozitivním světle (viz podkapitola 10.5). Kázání D se k Tomášově požadavku vyjadřuje jen věcně a nijak ho vlastně nehodnotí.

Jiné už to je s Ježíšovými závěrečnými slovy. Ty kázání D adresuje přímo posluchačům: „Na závěr ale slyšíme zaznít poslední Ježíšova slova určená Tomášovi: ‚Že jsi mě viděl, věříš. Blahoslavení, kteří neviděli a uvěřili.‘ To je Ježíšův vzkaz adresovaný i nám. (...) Ježíšovi žáci viděli (...). My další už ale Vzkříšeného takovým způsobem vidět nebudeme. Slova evangelia jsou nám ‚jen‘ svědectvím, nemohou nahradit zkušenost jeho prvních žáků. My už jsme odkázáni na zachovaná Ježíšova slova a na svá setkání s jeho mocí.“⁴¹² Kázání D nemluví o víře plynoucí z vidění a víře plynoucí z „pouhého“ slyšení, jako kdyby mezi nimi byl nějaký kvalitativní rozdíl. Místo toho líčí víru ze slyšení, víru posluchačů, jako přirozený dějinný vývoj víry. Tato víra se zakládá na svědectví, Ježíšových slovech a na vlastní zkušenosti posluchačů. Kázání D tak i v tomto bodě sleduje podobný směr výkladu, jaký je představen v mé exegezi (viz podkapitola 10.5).

Kázání D se přidržuje biblického textu, ve svém tématu v zásadě nijak zvlášť neuhýbá jinam. Drobnou výjimku tvoří Ježíšovy výroky, kterými jsou v kázání podloženy dané závěry.

410 Horák, 19. 4. 2020, FS ČCE v Brně II [online]. cit. 18. dubna 2022.

411 Tamtéž.

412 Tamtéž.

Jak už bylo zmíněno, v kázání D lze najít oikodomické prvky (nabádání ke vzájemnosti, utváření společenství víry). V kázání je také přítomný katechetický prvek (připomínání Ježíšových výroků, Kristus tvořící střed křesťanské církve) a paraklétický prvek (povzbuzení k víře). Kázání D má charakter útěšného popř. paraklétického kázání (ve smyslu definice Christiana Möllera, viz kapitola 5.) a bere na zřetel situaci svých posluchačů

Kázání D je určeno městskému sboru, který se svou velikostí řadí k těm větším (k 1. lednu 2021 čítá 632 členů).⁴¹³ Kazatel se v kázání jmenovitě neobrací k žádné konkrétní skupině, ať už věkové či sociální.

11.3 Srovnání výsledků analýzy kázání C a D

Kázání C i D pocházejí ze stejného časového období (dělí je od sebe jen šest dní), z dubna 2020 z prvního týdne po Velikonoční neděli. Jedná se o období tzv. první vlny, kdy v ČR platil nouzový stav a byla vyhlášena karanténa. Nicméně ke konci dubna již začalo první rozvolňování protipandemických opatření.⁴¹⁴

Obě kázání se při volbě textu zřetelně řídila pořádkem starocírkevních perikop, kazatelé se rozhodli inspirovat se tradičními texty a zřejmě se nenechali při výběru textu zcela vést svou vlastní volnou volbou či inspirací. Obě dvě kázání se taktéž věrně přidrží textu, kazatelsky od něj neuhýbají.

Zajímavé je, že kázání C i D byla publikována spolu se seznamem doporučených písní, které si mohli posluchači/čtenáři sami doma zazpívat. Nicméně zatímco ke kázání D byl navíc připojen pouze seznam písní, kázání C bylo zveřejněno jako součást téměř celého bohoslužebného pořádku – od introitu až po modlitbu po kázání.

Obě kázání reflektují současnou situaci zmíněním protipandemických opatření, které momentálně omezují obvyklou podobu běžného života (C, D), a jedno kázání si také všímá nadějných zvěstí o budoucím plánovaném rozvolňování (D).

Obě kázání shodně popisují současnou situaci jako situaci strachu, nejistoty a zranitelnosti. Kázání C ovšem věnuje více prostoru k vylíčení obtíží a těžkostí současné situace, konkrétně vyjmenovává věci, které se vlivem pandemie v životech posluchačů změnily. Ačkoli i kázání D se současné situaci věnuje, nedává jí v celkové kompozici kázání takový prostor a důraz, jak to činí kázání C. Vzhledem k tomu, že tato dvě kázání vznikala prakticky

413 Sbor ČCE Brno II, *Evangnet* [online]. cit. 11. května 2022.

414 Bartoníček, R., a kol., *Anatomie selhání: Dva roky covidu v Česku*, Aktuálně.cz [online]. cit. 10. května 2022.

v témže časovém období, tuto rozdílnost vnímám za zapříčiněnou rozdílným kazatelským stylem obou kazatelů, než že by se v tom projevila odlišnost situace.

Obě kázání si všímají motivu zavřených dveří jako něčeho, co je pro současnou situaci nějak charakteristické. Obě kázání tak nachází v zavřených dveřích analogii k současné situaci karantény, zavřených obchodů, škol a kostelů.

Obě kázání ovšem zároveň nacházejí analogii i v Ježíšově příchodu skrze zavřené dveře. Posluchači kázání mohou čerpat povzbuzení a radost z toho, že stejně jako Ježíš přišel ke svým učedníkům, přijde i za posluchači. Ježíš je tedy v obou kázáních tím, kdo dveře otvírá – ať už se jedná o obrazné dveře mezi člověkem a Bohem i mezi lidmi navzájem (D), nebo o dveře hrobu (C).

Obě dvě kázání mají charakter pastoračního, resp. útěšného kázání. Povzbuzují své posluchače v těžkých dobách, snaží se je vést k vytrvalosti a k víře, že Bůh vstupuje i do současné situace. V obou je také silný oikodomický prvek, v rámci kterého reflektují důležitost společenství víry, které se vzájemně povzbuzuje. Právě o společenství ostatních věřících jsou posluchači v současné době částečně připraveni. Obě dvě kázání také berou na zřetel situaci svých posluchačů.

Závěr

Tato diplomová práce se zabývala tématem vztahu kázání a situace posluchače a tím, jak kázání z doby pandemie COVID-19 reflektovala současnou situaci. Práce byla rozdělena na dvě části: teoretickou část (kapitoly 1.–5.) a praktickou část (kapitoly 6.–11.).

Cílem první části diplomové práce bylo prozkoumat a nastínit problematiku kázání a jeho vztahu k situaci posluchače z hlediska teorie.

V kapitole 1. byl obecně vysvětlen pojem kázání a byla zde nastíněna mnohoúčelovost křesťanského kázání v jeho nejdůležitějších významech. Křesťanské kázání je veřejnou ústí proklamací Božích činů spásy dosvědčených v Písmu, která se uskutečňuje zpravidla v prostředí společenství věřících.⁴¹⁵ Z toho vyplývá, že kázání je zároveň službou a posláním církve, Božím slovem, lidským slovem i výkladem Písma. Každému z těchto významů se samostatně věnovala zvláštní podkapitola.

Na téma mnohoúčelovosti a významů kázání navázala kapitola 2. představením několika různých typologií, podle kterých lze kázání rozdělovat. Ovšem s připomínkou, že každá typologie je do určité míry jen teoretickým schématem a v praxi kázání často vykazuje více typologických prvků zároveň.⁴¹⁶

Jádrem každého kázání by mělo být pozvání k víře v Krista a povzbuzení v jejím vytrvání. Jedním z předpokladů, že toto pozvání posluchače skutečně osloví, je skutečnost, že je kazatel obeznámen se situací svých posluchačů, že ví, s jakými otázkami přicházejí, a že to vše ve svém kázání zohledňuje. Problematice kazatele a oslovení posluchače a tomu, že kazatel nikdy nesmí na své posluchače zapomenout, se věnovala kapitola 3.

Ještě blíže otázku situace posluchače pak zkoumala kapitola 4. Vyplývá z ní, že kazatel by měl do situace posluchačů vnášet perspektivu Božího království. Dále zde byl stručně představen homiletický vývoj postoje k otázce situace posluchače v zásadních homiletických etapách. Také zde byla nastíněna problematika vztahu situace biblického textu a situace současného posluchače. Závěrem se tato kapitola věnovala tématu volby textu a jak je tato volba situací ovlivněna. Ukázalo se, že již samotná volba textu je určitou reakcí na situaci.

Doba pandemie se dle mého názoru vyznačovala především strachem a nejistotou. Z toho důvodu se kapitola 5. věnovala tématu kázání, které je

415 Liguš, Butta, Kolář, a kol., *Kazatelství v kontextu tradice a přítomnosti*, 165.

416 Tamtéž, 209.

odpovědí na strach posluchače, tedy pastoračnímu aspektu kázání. Z této kapitoly vyplývá, že úkolem kázání v situaci, kdy je zapotřebí útěchy, není realitu popírat nebo ji zlehčovat, nýbrž jí naopak čelit. Aby toho ovšem kázání bylo schopné, musí jednak reflektovat posluchačovu situaci, jednak reflektovat svůj vlastní vztah k situaci.⁴¹⁷ Z toho vyplývá zásadní důležitost kazatele obeznámení se svými posluchači a znalost jejich situace. Nicméně, jak se ukázalo v závěru kapitoly, funkcí a účelem pastoračního kázání může stejně dobře být útěcha, jako i napomenutí popř. povzbuzení k určitému jednání či smýšlení.

Cílem praktické části této diplomové práce bylo zjistit, jak se pandemie projevila v konkrétních kázáních z prostředí ČCE a jak byla kazateli vnímána a reflektována.

Kapitola 6. se proto věnovala průběhu pandemie COVID-19 v ČR především v jejích počátcích a tomu, jaké měla pandemie dopady na životy církvi. Z této kapitoly vyplynulo, že zákaz bohoslužebných shromáždění během první vlny pandemie přinutil kazatele se přesunout do prostředí online platform a televizního či rozhlasového vysílání. Ačkoli nespornou výhodou online kázání je, že kazatel má možnost oslovit mnohem širší publikum než za obvyklých okolností, jednou z nevýhod bohoslužeb přenášených online je skutečnost, že posluchači jsou připraveni o živé společenství ostatních věřících a o přijímání večere Páně. Tato kapitola také nastínila, že kazatelé se v době pandemie museli kromě technických problémů vypořádat také s otázkami teologického a etického rázu, které s sebou epidemie přinesla. ČCE se k pandemii a situaci okolo ní stavěla obecně spíše střízlivě, její synodní senior vyzýval k trpělivosti, dodržování vládních opatření, naději a vzájemnému povzbuzování.⁴¹⁸ V závěru kapitoly se ukázalo, že situace pandemie v určitém smyslu přinesla i jistá pozitiva: především to, že věřící byli vytrženi ze zajetých kolejích svého náboženského života a z určitého stereotypu. Nicméně je nutné poznamenat, že krize spojená s pandemií trvala příliš krátce na to, aby se podoba náboženského života v ČR změnila trvale a nezvratně.⁴¹⁹

Metodologický postup praktické části diplomové práce popsala kapitola 7. Zde bylo objasněno, jakým způsobem a z jakých důvodů jsem si vybrala kázání k následné analýze. Při svém výběru vhodných kázání jsem především zjistila, že díky široké rozmanitosti textů sloužících jako základ kázání se nedá

417 Engemann, *Homiletics*, 309.

418 Ženatý D., *Pastýřský list synodního seniora*, Českobratrská církev evangelická [online]. cit. 5. května 2022.

419 Vácha, *Jak reagovat na koronavirus z pozice víry?*, 15.

mluvit o tom, že by některé biblické oddíly inspirovaly kazatele v době pandemie výrazněji a častěji než jiné. Tato kapitola také ukázala, že kazatelé ČCE měli obecně tendenci pandemii tematizovat stále méně často.

Kapitoly 8. a 10. slouží jako příprava k samotné analýze kázání. Provedla jsem v nich vlastní exegezi oddílů, které byly základem vybraných kázání. Tato exegeze především ukázala, že oddíly Mk 4,35–41 a J 20,19–29 shodně mluví o strachu a nejistotě a o Boží odpovědi na ně.

Analýze čtyř vybraných kázání z prostředí ČCE se věnovaly kapitoly 9. a 10. Z provedené analýzy vyplývá, že všechna čtyři kázání vycházejí z kazatelova ohledu na situaci posluchače. Všechna čtyři kázání také pandemii nějakým způsobem reflektují. Nicméně ve zkoumaných kázáních lze vysledovat obecnou tendenci mluvit o pandemii s postupem času stále méně často a stále méně konkrétně.

V souvislosti s pandemií všechna čtyři kázání shodně mluví o strachu a nejistotě. Vycházejí přitom jednak toho, že u svých posluchačů předpokládají tíživý pocit strachu a nejistoty, jednak z toho, že oba dva biblické oddíly (Mk 4,35–41, J 20,19–29) se tématu strachu také silně dotýkají. Kázání na J 20,19–29 (C, D) k tomu ovšem také silně tematizují radost z víry, opět v návaznosti na to, že o radosti mluví i biblický oddíl.

V případě kázání na Utišení bouře (A, B) se kazatelé při výběru textu řídili vlastní volbou. U kázání o Dvojím zjevení v Jeruzalémě (C, D) se kazatelé řídili předepsaným pořádkem starocírkevních perikop.

Poměrně překvapivým zjištěním je, že všechna kázání byla uveřejněna spolu se seznamem doporučených písní, včetně kázání A, které nebylo součástí celých bohoslužeb. Vysvětluji si to jako projev toho, že daní kazatelé zřejmě považují duchovní písně za důležitou součást evangelické zbožnosti.

Všechna čtyři kázání mají zřetelně pastorační, útěšný charakter. V situaci strachu chtějí své posluchače povzbudit, potěšit a dodat sílu. V kázáních A, C a D je navíc důrazný oikodomický prvek. Možná není úplnou náhodou, že tato tři kázání zdůrazňují důležitost společenství věřících, solidaritu a pomoc druhým vznikla v době, kdy nebylo možné se scházet k bohoslužbám a skutečně při nich tvořit živé společenství. Kázání B, které oikodomický prvek postrádá, naopak vzniklo v době, kdy byly bohoslužby ve své obvyklé podobě znovu obnoveny, a posluchači ani kazatelé již nemuseli pociťovat ztrátu společenství ostatních věřících.

Při psaní této práce jsem si uvědomila, jak moc je kázání ovlivněno situací posluchače, ať už přímo (když o ní kazatel explicitně mluví) nebo nepřímo (např. když se kazatel dá něčím ovlivnit či inspirovat při výběru textu.) Jak už bylo v této práci mnohokrát opakováno, aby kázání oslovilo svého poslucha-

če, musí brát ohled také na jeho situaci. Kázání nicméně nečiní aktuálním snaha popsat posluchačovu situaci. Jeho úkolem totiž není se bezvýhodně a donekonečna zabývat situací, ale vnášet do aktuální situace perspektivu Božího království, eschatologické zaslíbení obsažené ve svědectví Písma.⁴²⁰

Důležitý je zde důraz na pojem „eschatologické zaslíbení“. Kazatel by nikdy neměl situaci textu chápat jako přímo analogickou k situaci posluchače. Jakkoli kazatel může v situaci textu spatřovat určitou podobnost či připodobnění k současné situaci (a možná právě tato analogie může být důvodem, proč si daný text zvolil), situace textu a posluchače nikdy nejsou a ani nemohou být totožné. Vztah mezi těmito dvěma situacemi tkví v kontinuitě, která je dána eschatologicky a pneumatologicky.⁴²¹ Kazatel tedy může a má k textu přistupovat jako k Božímu eschatologickému zaslíbení a toto pak svým kázáním tlumočit posluchačům.

420 Engemann, *Homiletics*, 309.

421 Filipi, *Vztah Písma a kázání*, 40.

Seznam literatury

Odborná literatura

Agenda českobratrské církve evangelické: Bohoslužebná kniha, 2. díl, Praha: Synodní rada českobratrské církve evangelické, 1988

Axman, P. O., Aleš, P., *Homiletika*, Olomouc: Pravoslavná bohoslovecká fakulta Prešovské univerzity v Prešově, 2003

Bible: Písmo svaté starého a nového zákona (včetně deuterokanonických knih): Český ekumenický překlad, Praha: Česká biblická společnost, 1995

Butta, T., *Úvod do homiletiky: Kázání procesem inspirace a dialogu, Učební texty Husova institutu teologických studií*, Praha: Husův institut teologických studií ve spolupráci s Vysokou školou zdravotnictva a sociální práce sv. Alžbety, detašované pracoviště Praha, 2019

Deeg, A., „*I hear a language, I had not know*“ (Ps 81:5): *Finding Words and Discovering the Future of the Church*, *Teologická reflexe* 27 (2021/1), 4–19

Engemann, W., *Homiletics: Principles and Patterns of Reasoning*, De Gruyter, Berlin/Boston: 2019

Filipi, P., *Pozvání k naději: kapitoly o homiletické hermeneutice a exegesi*, Praha: Kalich, 2006

Filipi, P., *Vztah Písma a kázání, Ročenka Komenského evangelické bohoslovecké fakulty v Praze (1977)*, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1977, 38–41

Halík, T., *Pandemie koronaviru a proměny křesťanství*, *SAT* 33 (2020/1), 57–71, dostupné také z <https://web.etf.cuni.cz/ETFN-546.html>

Chroustová, H., *Kázání znamená mluvit s posluchačem o jeho životě: Ernst Lange v homiletické diskusi*, Praha 2006, diplomová práce, Evangelická teologická fakulta, Univerzita Karlova, vedoucí práce prof. ThDr. Pavel Filipi

- Jeschke, J. B., *Nauka o kázání: Homiletika*, Praha: Komenského evangelická bohoslovecká fakulta, Katedra praktické teologie, 1963
- Kopecká, M. V., *Slavení Velikonoc v roce 2020*, SAT 33 (2020/1), 73–95, dostupné také z <https://web.etf.cuni.cz/ETFN-546.html>
- Landová, T., *Homiletika Karla Bartha*, Teologická reflexe XIV (2008), 16–31
- Liguš, J., Butta, T., Kolář, P., a kol., *Kazatelství v kontextu tradice a přítomnosti: studie z homiletiky*, Chomutov: L. Marek, 2014, 1. vydání
- Limbeck, M., *Evangelium sv. Marka, Malý Stuttgartský komentář, Nový zákon, svazek 2*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, 1. vydání
- Pokorný, P., Heckel, U., *Úvod do Nového zákona: Přehled literatury a teologie*, Praha: Vyšehrad, 2013
- Pokorný, P., *Evangelium podle Marka, Český ekumenický komentář k Novému zákonu, svazek 2*, Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, 2016
- Pola, P., *Nejistota jako příležitost k proměně?: Příspěvek k hledání pšínosu současné pandemie na základě podcastů „U ambonu“*, SAT 33 (2020/1), 97–115, dostupné také z <https://web.etf.cuni.cz/ETFN-546.html>
- Porsch, F., *Evangelium sv. Jana, Malý Stuttgartský komentář, Nový zákon, svazek 4*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998
- Roskovec, J., *Evangelium podle Jana, Český ekumenický komentář k Novému zákonu, svazek 4*, Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, 2020
- Rutle, O., *Křesťanská služba slovem: Theorie křesťanského hlásání: (homiletika)*, Praha: Blahoslav, 1952
- Smolík, J., *Radost ze slova: Náčrt homiletiky*, Praha: Kalich, 1983, 1. vydání
- Smolík, J., *Současné pokusy o interpretaci evangelia*, Praha: Kalich, 1973, 3. vydání

Vácha, M., *Jak reagovat na koronavirus z pozice víry? Pandemie COVID-19: zisky a ztráty*, SAT 33 (2020/1), 1–17, dostupné také z <https://web.etf.cuni.cz/ETFN-546.html>

Elektronické zdroje

2021-01-31 # 4. neděle po Zjevení Páně B, Institut ekumenických studií [online]. 2. 11. 2020 (cit. 10. května 2022) URL: https://www.iespraha.cz/lect_dates/2021-01-31-4-nedele-po-zjeveni-pane-b/

Bartoníček, R., a kol., *Anatomie selhání: Dva roky covidu v Česku. Během pěti vln zemřelo 39 tisíc nakažených*, Aktuálně.cz [online]. 5. 3. 2022 (cit. 10. května 2022) URL: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/casova-osa-covid/r-fd4c3f7e0ec511eb9d470cc47ab5f122/>

Brezovská, K., *Policie eviduje tisíce případů porušení protipandemických opatření*, Česká rozhlas [online]. 12. 10. 2020 (cit. 3. května 2022) URL: <https://cesky.radio.cz/policie-eviduje-tisice-pripadu-poruseni-protipandemickych-opatreni-8696974>

Česko hlásí 519 uzdravených z nemoci covid-19. V Itálii si vyžádala přes 20 tisíc životů, iRozhlas [online]. 13. 4. 2020 (cit. 18. dubna 2022) URL: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/koronavirus-cina-pocet-nakazenych-online-reportaz-virus-covid-19-pekings_2004130424_vtk

Česko zahájilo očkování proti covidu. Objednáno je na 16 milionů dávek, první dostal Babiš, iRozhlas [online]. 27. 12. 2020 (cit. 3. května 2022) URL: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/cesko-ockovani-zahajeni-vakcina-koronavirus-covid_2012270617_tzr

Farní sbor Českobratrské církve evangelické v Uhříněvsi a Říčanech [online]. (cit. 11. května 2022) URL: <https://uhrineves.evangelnet.cz/?id=01>

Horák, M., 19. 4. 2020, Farní sbor Českobratrské církve evangelické v Brně II [online]. (cit. 18. dubna 2022) URL: <http://blahoslavak.cz/index.php/bohosluzby/texty-kazani/43-kazani/278-19-4-2020>

Kalendář: březen 2020, Evangnet: nezávislý evangelický portál [online]. (cit. 11. května 2022) URL: <https://evangnet.cz/kalendar/mesic/2020-03>

Kalendář: květen 2021, Evangnet: nezávislý evangelický portál [online]. (cit. 10. května 2022) URL: <https://evangnet.cz/kalendar/mesic/2021-05>

- Klimentová, M., *Bohoslužby za účasti 15 osob jsou povolené již od 24. dubna*, Česká biskupská konference [online]. 24. 4. 2020 (cit. 17. května 2022) URL: <https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/200424bohosluzby-za-ucasti-15-osob-jsou-povolene-jiz-od-24-dubna>
- Mensík, J., *Je konec. Zahodte roušky, pandemická pohotovost skončila*, Novinky.cz [online]. 4. 5. 2022 (cit. 5. května 2022) URL: https://www.novinky.cz/domaci/clanek/rousky-i-testy-zdarma-konci-poslanci-schvalili-konec-pandemicke-pohotovosti-40395943#dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=novinky.sznhp.box&dop_req_id=jL0jD5Ow3Wq-202205041711&dop_id=40395943&source=hp&seq_no=1&utm_campaign=&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz
- Mimořádné opatření – zákaz konání akcí nad 100 osob od 18 hodin dne 10. 3. 2020*, Ministerstvo zdravotnictví České republiky [online]. 10. 3. 2020 (cit. 17. dubna 2022) URL: <https://www.mzcr.cz/mimoradne-opatreni-zakaz-konani-akci-nad-100-osob-od-18-hodin-dne-10-3-2020/>
- Nový koronavirus je v Česku. Jak snížit riziko nákazy? Nabízíme základní otázky a odpovědi*, Česká televize 24 [online]. 22. 3. 2020 (cit. 17. dubna 2022) URL: <https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/3036688-jak-moc-je-novy-koronavirus-z-ciny-smrtici-a-existuje-riziko-pro-cesko-nabizime>
- Opatření od 10. května 2021 týkající se bohoslužeb a dalších aktivit CČSH, CČSH* [online]. 7. 5. 2021 (cit. 10. května 2022) URL: <https://www.aktualne.cesh.cz/aktuality/839-opatreni-od-10-kvetna-2021-tykajici-se-bohosluzeb-a-dalsich-aktivit-ccsh.html>
- Ort, J., *Uhříněves 30.5.2021 Mk 4,35-42 (Jiří Ort)*, Farní sbor Českobratrské církve evangelické v Uhříněvsi a Říčanech [online]. 30. 5. 2021 (cit. 10. května 2022) URL: <https://uhrineves.evangnet.cz/?id=03&id2=11&kid=22>
- Roll, B., *Strašniční evangelíci za časů korony*, Náboženský infoservis [online]. 14. 4. 2020 (cit. 17. dubna 2022) URL: https://info.dingir.cz/2020/04/strasnici-evangelici-za-casu-korony/#_ftnref9

- Sbor ČCE Brno II*, Evangnet: nezávislý evangelický portál [online]. 6. 4. 2022 (cit. 11. května 2022) URL: https://www.evangelnet.cz/cce/sbor/12-brno_ii
- Sbor ČCE Praha 10 – Uhříněves*, Evangnet: nezávislý evangelický portál [online]. 30. 1. 2022 (cit. 11. května 2022) URL: https://www.evangelnet.cz/cce/sbor/162-praha_10_uhrineves
- Sbor ČCE Šumperk*, Evangnet: nezávislý evangelický portál [online]. 29. 10. 2021 (cit. 11. května 2022) URL: <https://www.evangelnet.cz/cce/sbor/220-sumperk>
- Sbor ČCE Uherské Hradiště*, Evangnet: nezávislý evangelický portál [online]. 18. 11. 2021 (cit. 11. května 2022) URL: https://www.evangelnet.cz/cce/sbor/231-uherske_hradiste
- S nemocí covid-19 zemřelo v Česku 188 lidí, přibylo pět úmrtí. Vyléčilo se 1311 nakažených*, iRozhlas [online]. 20. 4. 2020 (cit. 18. dubna 2022) URL: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/koronavirus-cesko-online_2004190651_jak
- V Česku přibylo o třetinu méně nakažených než minulou sobotu. S covidem se nově potýká 222 lidí*, iRozhlas [online]. 30. 5. 2021 (cit. 10. května 2022) URL: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/koronavirus-covid-19-online-reportaz-pandemie-ockovani-ministerstvo_2105300834_gak
- Vláda omezila pohyb lidí po celém Česku. Nakažených je 298, nejvíc v Praze a Olomouckém kraji*, iRozhlas [online]. 16. 3. 2020 (cit. 6. května 2022) URL: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/karantena-celostatni-ceska-republika-andrej-babis-zdravotnictvi-omezeni-pohybu_2003152304_onz
- Vogl, M., *Kázání na 15.3.2020 – video i text*, Farní sbor ČCE v Uherském Hradišti [online]. 14. 3. 2020 (cit. 5. května 2022) URL: <https://fsceuh.wordpress.com/2020/03/14/kazani-na-15-3-2020-video-i-text/>
- Vojíš, A., *Přehledně: Podzimní vlna se přelila ČR. Covid se během ní vyhnul jen 106 obcím*, Deník.cz [online]. 9. 12. 2021 (cit. 5. května 2022) URL: <https://www.denik.cz/cesi-v-cislech/podzimni-vlna-covidu.html>

WHO vyhlásila kvůli koronaviru pandemii, Novinky.cz [online]. 11. 3. 2020 (cit. 17. dubna 2022)

URL: <https://www.novinky.cz/koronavirus/clanek/svet-celi-koronavirove-pandemii-uvvedla-who-40316361>

Zapletal, A., *Bohoslužby 13. 4. 2020 – Velikonoční pondělí*, Českobratrská církev evangelická farní sbor v Šumperku [online]. (cit. 18. dubna 2022)

URL: <https://sumperk.evangnet.cz/2020/04/bohosluzby-13-4-2020-velikonočni-pondeli/>

Ženatý, D., *Pastýřský list synodního seniora*, Českobratrská církev evangelická [online]. 14. 3. 2020 (cit. 5. května 2022) URL: <https://e-cirkev.cz/aktuality/pastyrsky-list-synodniho-seniora/>

Slovníky použité při překladu

Souček, J. B., *Řecko-český slovník k Novému zákonu*, Příbram: Kalich, 2003,
6. vydání

Přílohy: Kázání vybraná k analýze

Kázání A – z 15. 3. 2020 (Uherské Hradiště)⁴²²

Text: Mk 4,35–41

Když si v těchto dnech přečtete právě tenhle text z Markova evangelia, docela jistě vás napadnou určité podobnosti. Bouře, která se kolem nás strhla má vnější příčiny. My sami jsme si ji nezpůsobili, ačkoliv se objevují některé fantasmagorické úvahy o tom, za co všechno může současná nákaza být trestem. Už v Ježíšových dobách, a dokonce přímo s Ježíšem na jedné lodi se mohl člověk dočkat pořádné bouře. Už tehdy se vlny valily a učedníci propadali panice. Jak by ne, vždyť loď byla skoro plná.

Lidé dnes také propadají panice. Jsme nervózní, nejistí. Jsme-li mladší, obvykle se nebojíme tolik o sebe, jako o zdraví svých blízkých, kteří jsou pokročilejší věkem nebo kteří trpí nějakou chronickou nemocí. A možná i nám se zdá, jako kdyby Ježíš spal někde na podušce a celá záležitost se jej netýkala. I my se možná ptáme, a pokud ne nahlas tedy patrně v skrytosti duše – „Mistře, tobě je jedno, že zahyneme?“

Tento druh výčitek známe. Objevuje se vždy, když se dějí nějaké špatné věci. Objevoval se za válek, živelních katastrof, při kterékoli epidemii nebo i při nemocech, které vedly ke smrti našich blízkých. Bože, proč? Máme pocit podobné opuštěnosti, kterou prožíval Ježíš na kříži, když z jeho úst zněla slova žalmu „Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil“. To je naprosto v pořádku. Je přirozené, že nás něco takového napadne. Neuspokojí nás hned totiž ani Ježíšova odpověď, která zazní u Marka. Ježíš nakonec zasáhne, bouří utiší, ale učedníkům se zeptá, proč jsou tak ustrašení a zda jim chybí víra. A my si tedy dnes říkáme: „Chybí nám víra?“ Chybí nám víra, která by zázračně vyléčila všechny nemocné a nakažené? Chybí nám víra, která by vymazala všechno zlo ve světě? Chybí nám víra, která by si řekla, že na životě beztak nezáleží, protože po smrti přece míříme „na druhou stranu“, o které Ježíš v Markově evangeliu mluví, i když jen v souvislosti geografické? Na tu druhou stranu, kde se nebudou ženit ani vdávat? Tohle všechno si možná řekneme, ale nejsou to, dle mého názoru, dobré pokusy, jak věc zachytit. Je to jen první zmatená reakce na Ježíšova slova.

422 Vogl, *Kázání na 15.3.2020*, FS ČCE v Uherském Hradišti [online]. cit. 5. května 2022.

Na prvním místě je důležité přestat vinit Boha z toho, co se děje. Bůh nezamýšlel žádné zlo. Bůh nám ani v této rozkolísané době nechce nic zlého způsobit. Přestaňme hledat všelijaké pseudopříčiny současného stavu. Tohle všechno se děje ve světě, který je nadán svobodou. Těm, kdo má kázání znají se omlouvám za opakování. Je zde svoboda člověka i svoboda bakterie či viru. A jako my lidé můžeme udělat něco špatného, i ten ubohý koronavirus se nějak dostal z netopýrů. Možná si myslel, jaký to bude krásný rozvoj a výlet a co nového přitom pozná, ale lidem jeho poznání dobrého i zlého přináší smrt. Nechceme ovšem rušit svobodu. Ta je cenná.

K čemu je nám ale víra? Když Bůh nějak zázračně nezasáhne, k čemu máme věřit? Co z toho máme? Tyhle otázky, jakkoli logické, jsou ovšem chybné. Naše důvěra k Bohu není k tomu, abychom očekávali magické rozuzlení naší nouze. Jen se dobře podívejme na slovo z Markova evangelia, nad nímž dnes uvažujeme. Ježíš se ptá učedníků, proč jsou tak ustrašení. Hrůza a panika jim doslova svázala ruce. Do lodi se valí vlna za vlnou a my si můžeme představit učedníky, jak zmateně pobíhají po loďce či jenom tupě sedí a propadají beznaději. A jak jen pasivně čekají, zda Ježíš nějak zasáhne. A říkají si s výčitkou: „Proč jenom spí?“ Ježíš v kritické chvíli opravdu zasáhl, ale to důležitější zazní až potom. Po otázce: „Proč jste tak ustrašení?“ zazní ještě otázka: „Což nemáte víru?“ Víra přece není nic pasivního. Z důvěry k Bohu vychází jednání v praktickém životě. V každé době tomu tak bylo, že tam, kde se člověk dokázal vzpřímit a jednat správně, tak se věci daly do pohybu správným směrem. V každé době platí, že záleží na každém z nás. Učedníci na lodi měli místo hysterie a paniky začít vylévat vodu. Pustit se do souboje s mořem. Něco takového čeká i nás, máme-li nad aktuální nouzi zvítězit.

A je nadějně, že se to děje. Mnoho lidí nepropadlo šílenství, ale naopak pozitivně chodí do práce a snaží se, aby v rámci možností život fungoval. Výzkumníci pracují v laboratořích v různých zemích světa na vakcíně, lékaři léčí nemocné a často k tomu nemají dostatek prostředků. Zdravotní sestry nasazují své vlastní zdraví. Odpovědní lidé bojují tím, že dodržují karanténní opatření. Starší a nemocní bojují tím, že nevycházejí ze svých domovů. Ti, kdo mohou bojují proti zmaru svou pomocí těm, kdo pomoc potřebují. Rodiny se semkly, všichni se snažíme přečkat, ale neměl by to být jen pokus o přežití vedený pudem sebezáchovy. Když totiž podlehneme pudům, budete ve výsledku sobečtí. Činná víra myslí na druhé. Činná víra nemyslí jen na vlastní ochranu z vln, ale má na mysli ty, kdo potřebují pomoc více než já.

Příběh o rozbouřeném moři a loďce, na které se strachují o svůj život lidé kolem Ježíše je pro nás dnes dobrou inspirací. Ukazuje nám, že není potřebný strach, ale činná víra. S překvapením a s vděčností pak smíme vnímat, kolik

lidí svou víru projevuje. Možná i neuvědoměle, ale přece. Ne, neděje se všechno jen špatně a poslechneme-li Ježíšova slova, i my můžeme beze strachu jednat tak, abychom se spolu s lodkou nepotopili. Dnešní text končí úžasem lidí, kteří zjistili, že o Boží pomoc se dá opřít. Lidí, kteří se zbavili strachu a dokázali jednat správně. Kdo to jen je? Tak se ptáme i my a smíme si odpovědět – vždyť je s námi na stejné lodi Spasitel světa. Máme svobodu, tak se jí držme a jednejme tak, aby naše víra pomáhala druhým. Amen.

Modlitba: Pane Bože, děkujeme, že jsi nám daroval víru, která nás vede k jednání. Děkujeme za všechny, kdo v těchto dnech pracují proti chaosu, zmaru a smrti. Děkujeme za zdravý rozum a chladnou hlavu, za ochotu pomoci i za schopnost pomoc přijmout. Amen.

Kázání B – z 30. 5. 2021 (Uhříněves)⁴²³

Text: Mk 4,35–41

Proč se tak trpce rmoutíš, má duše, proč ve mně úzkostně sténáš? Na Boha čekej, opět mu budu vzdávat chválu, jemu, své spáse. On je můj Bůh. (Psa 42:12 CEP)

Je to krásný text z žalmu 23. Vyznání, které nás potěší a povzbudí. Těší nás, když se smíme setkat s člověkem, který takto vyznává, že jeho život je v Božích rukách. Když slyšíme vyprávět o takových lidech. Vzpomínám na ty, kdo tento žalm milovali a společně jsme ho říkali jako modlitbu při přijímání eucharistie v jejich domovech nebo v nemocnici. Jakoby to i v nás probouzelo stejnou důvěru, stejnou sílu k vyznání. Ale zároveň jsme zaskočení v konkrétních situacích vlastní neschopností takového vyznání. V úzkostech z důvodů osobních nebo celospolečenských. Velice silně k nám právě do takových situací promlouvá příběh z Marková evangelia, příběh o utišení bouře.

Když se podíváme do předcházejících textů v Markově evangeliu, uvidíme, že i ten náš dnešní je součástí „výuky“ učedníků. Chcete-li, výuky církve. I naši výuky. Ve 3. kapitole jsou učedníci vysláni s pověřením: „Ustanovil jich dvanáct, aby byli s ním, aby je posílal kázat a aby měli moc vymítat zlé duchy.“ Ale to, že už je Ježíš vyslal, to prostě ještě neznamená, že to všechno v pohodě zvládnou. A tak je Ježíš učí. Učí je chápat to, s čím přichází, s čím ho Pán Bůh poslal za člověkem. Učí je chápat slovo naděje. Když pronese krásné podobenství o rozsévači, podobenství o království Božím, musí si vzít učedníky stranou a snaží se jim toto podobenství znovu vysvětlit. Říká: „Nerozumíte tomuto podobenství? Jak porozumíte všem ostatním?“ To říká těm, které už vyslal. A že to není jen tak, jestli Ježíšova slova pochopíme a uchopíme pro svůj život, je zřetelné právě v příběhu o utišení bouře.

Kdysi jsme na mládeži ve Vršovicích probírali tento příběh. Program měl náš Kuba a po přečtení textu se zeptal, z čeho my máme strach. Už si nepamatuji odpovědi, které zazněly – kromě jediné. Jeden hoch odpověděl, že on nemá strach z ničeho, protože má v srdci Ježíše Krista. Uvědomil jsem si, že to je ukázková výpověď člověka, který ještě neví, co to strach je. Že se pohybuje v zajištěné bublině a z náboženském obláčku shlíží na realitu, která ho míjí. Že si ještě neuvědomuje sílu obav o blízkého člověka. Stručně - že je ještě na souši a Ježíš ho nevzal s sebou na jezero. Byl jsem mu vděčný za jeho tvrzení,

423 Ort, *Uhříněves 30.5.2021 Mk 4,35-42*, FS ČCE v Uhříněvsi a Říčanech [online]. cit. 10. května 2022.

protože jím vlastně shrnul stav učedníků před vyplutím. Ještě mu Ježíš neřekl „Přeplavme se na druhou stranu“. Bezesporu, slyšel o Ježíšovi. Slyšel vyprávět jeho podobenství o Božím království. Nadchlo ho – úplně stejně jako učedníky. Úplně stejně jako každého, kdo Ježíšovo kázání měl možnost slyšet. I když Ježíšovy důrazy mnozí označí jako nesmysl, tak v každém přece jen někde hluboko dříme myšlenka, že kdyby to fungovalo, tak by to bylo hezké. Docela rád bych se s tím hochem znovu setkal a popovídal si s ním. Trochu problém je, že byl z Německa.

Ježíš učedníkům říká „Přeplavme se na druhou stranu“. A následuje zajímavý obrat – učedníci ho vzali na loď a vyrazili. Přichází změna subjektu vyprávění. Učedníci Ježíše vezou lodí na druhou stranu. A plují. A spolu s nimi mnohé další lodě. Jsme zváni na plavbu životem, najednou je zřetelné, že se chyba může vymstít, najednou je zřetelné, že ty neovládnutelné mocnosti v našem životě mohou být velice reálné. Ten obraz příběhu o plavbě po velké vodní ploše byl a stále je velice výmluvný. Bezbrannost, vydanost člověka.

Uvědomujeme si, že mocnosti jsou skutečně mocnostmi. Přichází bouře a najednou se ukazuje, že hrdinná slova o tom, že máme Ježíše v srdci a nemáme z ničeho strach, jsou jen slova. Ono to nejde tak rychle, jak by člověk chtěl. Nejde si říct – znám Ježíše z Nazareta a proto už neznám strach. Jsem někde jinde než ostatní lidé. Mě se už bouřka netýká – ta se týká těch ostatních, ale na naší lodi je Ježíš. A ono to tak nebylo. A ani to tak není. Je to velice tvrdé upozornění na pokušení náboženského titánství, na pokus vydělit se ze života, oddělit se od ostatních lidí. Na pokušení přestat být člověkem. Ale zároveň je to veliké povzbuzení pro nás všechny, kteří ten strach známe. „Tu se strhla velká bouře s vichřicí a vlny se valily na loď, že už byla skoro plná.“ Životní situace, kterou každý z nás zná. Strach ze zítřka, strach z toho, co přijde, protože už nemám sílu dál bojovat, už vlastně ani nemám představu jak. „On však na zádi lodi na podušce spal. I probudí ho a řeknou mu: "Mistře, tobě je jedno, že zahyneme?"

To je existenciální nejistota, nejistota - bolest víry, do které nestačí přijít s dětským tvrzením – mám v srdci Ježíše, já nemám strach. A přece s tím Ježíš vlastně přichází. Pohrozí větru a dešti a ony umlknou. A učedníkům vyčte, že mají malou víru. Jsme tedy někde úplně jinde, je to s naší vírou skutečně tak špatné? Skutečně bychom měli k bolestem životů našich i životů druhých přistupovat s nadhledem víry?

Hospodin jest můj pastýř, nebudu míti nedostatku. Na pastvách zelených pase mne, k vodám tichým mne přivodí. Duši mou občerstvuje, vodí mne po stezkách spravedlnosti pro jméno své. Byť mi se dostalo jíti přes údolí stínu smrti, nebuduť se báti zlého, nebo ty se mnou jsi; prut tvůj a hůl tvá, toť mne po-

těšuje. Strojíš stůl před obličejem mým naproti mým nepřátelům, pomazuješ olejem hlavy mé, kalich můj naléváš, až oplývá. Nadto i dobrota a milosrdenství následovati mne budou po všechny dny života mého, a přebývati budu v domě Hospodinově za dlouhé časy.

Žalmista vstupuje právě do tohoto našeho tázání a smutku, naší nedůvěry v Boží pomoc, vstupuje do naší bolesti a otázek. Vstupuje jako ten, který to zná, který často k Hospodinu volal a volá a prosí o pomoc. Který rozhodně není dokonalý. Však je tento žalm připsán Davidovi.

A právě pro toto lidství žalmisty tento žalm promlouvá. Právě proto ho máme tak rádi. Proto nám dává sílu k rozhodování v životních situacích, do kterých se dostáváme. Protože je to vyznání člověka, který prošel mnoha zkouškami a mnohým strachem a pochybením. Mohli bychom v tuto chvíli vzpomínat a děkovat za konkrétní lidi, kteří se k tomuto vyznání dokázali v životě propracovat a proto na nás měli a mají takový vliv.

Dnešní texty jsou povzbuzením, které máme slyšet. Ujištění o tom, že Hospodin má v Ježíši Kristu v ruce náš život. Nezávisle na tom, jak moc si to uvědomujeme. To máme vědět, to nám smí být povzbuzením. Tak i my můžeme být součástí oblaku svědků pro tento svět. Amen.

Kázání C – z 13.4.2020 (Šumperk)⁴²⁴

Text: J 20,19–21

Milé sestry a milí bratři, zavřené dveře. Jsou jedním ze symbolů současné doby. Zavřené dveře mnoha obchodů, restaurací a kaváren, divadel a kin, škol a mnoha pracovišť. Je to stísnující. Jsme určitě vděční za práci všech, kdo se snaží, aby alespoň některé dveře zůstávaly otevřené. Prodejny potravin, lékárny, pošty a hlavně nemocnice. Bohu díky za službu všech obětavých a statečných lidí! Ovšem i letošní Velikonoce, svátky Vzkříšení Páně, prožíváme za zavřenými dveřmi svých domovů. I kostely a modlitebny zůstávají zavřené. Chybí nám společenství, ve velkých uvozovkách „obyčejný“ mezilidský kontakt, stejně jako společná modlitba, společný zpěv, možnost slyšet kázání tváří v tvář kazateli, společný kruh kolem stolu Páně. Za zavřenými dveřmi se nám stýská po mnohých, které máme rádi. Jindy zase bývá těžké vydržet s našimi nejbližšími, se kterými sdílíme domov. A na toho, kdo bydlí sám, dopadá opuštěnost a samota. A pak jsou zde obavy, strach a úzkost. Netýkají se jen nebezpečného viru, rizika onemocnění, či dokonce smrti. Čím dál více se vztahují k tomu, jaké dlouhodobé důsledky bude současná situace mít a jak dlouho se z ní budeme vzpamatovávat. Jak máme v takové situaci slavit Velikonoce, radostné svátky Kristova vzkříšení?

Zavřené dveře. Také Ježíšovi první učedníci prožívali první Velikonoce za zavřenými dveřmi. Neskrývali se sice, aby pokud možno bránili šíření nakažlivé nemoci, ale i oni prožívali strach. Strach ze svého okolí, z nepochopení, z projevů nepřátelství. Byli přece stoupenci, ba přáteli toho Ježíše, který ve společnosti způsobil takový rozruch a vyvolal nepřátelství mnohých. Jak by se asi Ježíšovi nepřátelé mohli k jeho učedníkům chovat přátelsky, nebo je prostě jen slušně nechat na pokoji? Nejen přítomná chvíle, i budoucnost byla nejistá. Nepřátelský postoj okolí jen tak nepomine, ostatně – stejně jako pandemie... V takové situaci je naprosto pochopitelným řešením úkryt a zavřené dveře. Ano, oddělují nás, izolují, omezují na malý prostor. Současně ovšem ty zavřené dveře dávají určitý pocit bezpečí. Za zavřenými dveřmi nejsme vystaveni nepochopení či nepřátelství druhých. Stejně tak platí, že za zavřenými dveřmi jsme do značné míry chráněni před onemocněním. Ani za zavřenými dveřmi však nejsme v bezpečí před svým vlastním strachem, ať už je příčinou toho strachu cokoliv. Je to zvláštní paradox: strach

424 Zapletal, *Bohoslužby 13. 4. 2020 – Velikonoční pondělí*, ČCE FS v Šumperku [online]. cit. 18. dubna 2022.

člověka nutí, aby utekl nebo se někam schoval. Ale ani útěk nebo ukrytí automaticky neznamená, že se strachu zbavíme.

Ani v takové situaci však není nemožné slavit bohoslužbu, prožít Velikonoce, ba dokonce se setkat s Bohem. V dnešní době nám leccos usnadňuje internet. Tady můžeme najít mnohá kázání, modlitby, zamyšlení, ať už v podobě textu, zvukového záznamu nebo videa. Některé bohoslužby jsou dokonce vysílány živě, či se konají online biblické hodiny a setkání mládeže. To zásadní však spočívá jinde – a platí to pro dnešní dobu karantény stejně, jako to platilo v době před jejím vyhlášením a bude to platit také, až jednou, doufáme, skončí. To zásadní je, že pro Pána Boha nejsou zavřené dveře žádnou překážkou. Učedníci jsou za zavřenými dveřmi – a Ježíš, jejich vzkříšený Pán, přichází mezi ně a zdraví je mocným, potěšujícím, uzdravujícím slovem Pokoj vám. A stejně tak dnes – my jsme za zavřenými dveřmi a i k nám může Ježíš přijít. I my se s ním můžeme setkat a přijmout jeho slovo Pokoj vám. Bohu nevádí, že jsme v karanténě. On má výjimku, že za námi může přijít, i když se o té výjimce nepíše v žádném vládním nařízení. Ježíš přichází přes zavřené dveře a pro jeho slovo neplatí žádné omezení.

Pokoj vám – za zavřenými dveřmi, pro každého z nás osobně. Pokoj vám do karantény, do obav z onemocnění, do neklidného dneška a nejistého zítřka. Pokoj vám do opuštěnosti, do samoty, do stesku po přátelích, po bratřech a sestřích z církve. Pokoj vám do napětí mezi lidmi, kteří spolu sdílejí jeden domov. Pokoj vám, když vám chybí společenství v kostele či v modlitebně, večere Páně, společný zpěv a modlitba. Pokoj vám i do toho, že nemůžete jít na kafe, na zmrzlinu nebo do divadla, i když byste rádi. Pokoj vám do strachu, který vás nutí utíkat nebo se ukrýt – protože právě Božím pokojem může být člověk od strachu osvobozen. Pokoj vám – Ježíšovo slovo, které uzdravuje srdce nemocná strachem.

Pojďme ovšem dál a hlouběji, od Ježíšova slova k Ježíši samotnému. Přišel zavřenými dveřmi a nyní je tady, mezi svými učedníky. Je to on, vzkříšený Pán a Mistr, s nímž putovali po Galileji a po Judsku. Je to on, kdo je učil, jaký je Bůh a jak to chodí v jeho království. Je to on, kterého viděli konat zázraky na pomoc potřebným, on, kterého viděli sloužit lidem. Je to on, kdo dal jejich životům nový smysl. Je to také on, který byl zatčen a odsouzen k smrti. On, který zemřel na kříži a byl položen do hrobu. Je to on, o kterém si mysleli, že už se s ním nesetkají, že je konec té naděje, kterou v něm viděli. Je to on, nad jehož smrtí truchlili jako každý, komu zemře dobrý přítel... Vše je ale jinak, teď za nimi znovu přišel a je tu s nimi. Je to on, Ježíš, který byl vzkříšen a nechal za sebou prázdný, otevřený hrob – jak zřetelně to kontrastuje se zavřenými dveřmi, za nimiž se ukrývají učedníci! Ježíš byl mrtev a nyní žije –

to znamená, že Bůh je silnější než smrt. Učedníci to mohou vidět na vlastní oči. Jako další důkaz jim Ježíš ukazuje ruce a bok, na nichž jsou doposud viditelné rány, stopy po utrpení. Ježíš chce, aby jeho učedníci poznali, že on, Vzkříšený, je právě ten, který byl ukřižován.

Reakcí učedníků je radost: zaradovali se, když spatřili Pána. Je to radost ze shledání s tím, koho měli rádi a koho také respektovali jako učitele. Je to radost ze shledání s tím, kterého už oplakali jako mrtvého. Je to ovšem také radost ze vzkříšení samotného, z Božího vítězství nad smrtí. Život každého z nich nyní může naplnit nová důvěra v Boha. Můžeme ji přiblížit třeba takto: je to spolehnutí, že Bůh mě neopustí, ani když zemřu. Nezapomene na mne, neztratím se mu. Smrt mě oddělí od mých blízkých, ode všech, které mám rád, ale ne od Boha. Nezůstanu sám. Radost, kterou nyní učedníci prožívají, je velkým Božím darem do jejich situace. Od této chvíle – setkání se vzkříšeným Pánem – už nemusí být strach to hlavní, co určuje jejich život. Dostávají nový impuls, nový zdroj naděje. Je to radost z toho, že Ježíš žije – a tento život chce sdílet i s nimi (a také s námi se všemi). To svým učedníkům slíbil ještě před ukřižováním: „já jsem živ a také vy budete živi.“ (J 14,19) Je to také nový pohled na Boží věrnost: Bůh nám je věrný nejen během našeho života, ale i v naší smrti.

Do této radosti ze setkání se vzkříšeným Pánem jsme zváni i my. Právě i v naší dnešní situaci, kdy se smrt zdá nějak blíž než jindy. Kdo sleduje statistiku, ví, kolik lidí už vlivem nebezpečného viru zemřelo. Je to obrovský počet a to nás pochopitelně děsí. Tím spíše, jak moc je ten virus a ta statistika každý den předmětem pozornosti ve zprávách. To se mohou objevit pochybnosti, mohou se vnučovat nepříjemné otázky. Jak se dnes můžu spolehnout na to, že Bůh je silnější než smrt? Jak mám věřit ve vzkříšeného Krista? Nebledne kvůli tomu všemu naše víra? Není s ní konec, jako když se z krásného snu probouzíme ráno do dalšího tíživého dne? Před těmito otázkami nemusíme utíkat do nedůvěry, či dokonce do beznaděje. Vzkříšený Pán k nám přichází – nejen přes zavřené dveře našich domovů, ale i přes zavřené dveře našeho nitra. Jde vstříc našim pochybnostem, obavám, nedůvěře. Přichází k nám ten, který je živý. I když byl mrtev, nyní – hle, je živ na věky věků a má klíče od smrti i od hrobu. Nebojme se tedy: on dokáže v našich životech vytvořit místo pro radost a oslavu i v dnešní situaci.

Jsme zváni k tomu, abychom vzkříšenému Ježíši svěřili svůj život. Tomu, který prošel utrpením a smrtí – a získal zkušenost, že to není konec. Jistě, nevíme, jaké bude to pokračování. To je tajemství, které si Bůh ponechává pro sebe. V Ježíši Kristu nás ovšem zve k tomu, abychom se spolehli na jeho věrnost, jež se projevila ve vzkříšení. To všechno není nic nového, oslavujeme

to o každých Velikonocích a vlastně každou neděli. V současné situaci to k nám ale promlouvá jinak. To poselství, vyjádřené krátce Kristus vstal z mrtvých, opravdu vstal – to zní jinak v dobách pohody, kdy řešíme „jenom“ každodenní starosti, a jinak v době krize, jako je ta současná. Možná si význam Velikonoc dnes uvědomujeme snáze než jindy, možná k němu naopak budeme pronikat obtížněji. Ale v každém případě můžeme v setkání se vzkříšeným Pánem nalézt novou dávku naděje, kterou dnes tolik potřebujeme nejen my, ale každý člověk. Jsme zváni také k tomu, abychom tuto naději sdíleli dál. V závěru dnešního oddílu z evangelia Ježíš říká: „Jako mne poslal Otec, tak já posílám vás.“ Nepřeslechněme tuto výzvu. Ježíš nám přináší pokoj, svědectví o Boží věrnosti, radost, naději. A i v dnešní době máme a smíme my, jeho následovníci, dosvědčovat lidem kolem sebe to všechno, co od Ježíše přijímáme. Amen.

Kázání D – z 19. 4. 2020 (Brno II)⁴²⁵

Text: J 20,19–29

Slyšeli jsme zprávu o setkání se Vzkříšeným.

Vzkříšený Kristus přichází, když nastává večer. Přichází tehdy, když se na svět snáší soumrak.

Možná to je obraz, který dobře postihuje naši dnešní situaci. Náš svět se ponořil do zvláštního, nepřirozeného klidu. Jakoby se setmělo. Dlouho nebyl vidět žádný výhled: několik týdnů jsme nevěděli, do kdy karanténa se všemi svými opatřeními ještě potrvá. Teprve v posledních dnech se začínají ukazovat nějaké obrysy, náznaky toho, co je před námi: kdy a jak bude moci začít běžný život. Kdy se budeme moci potkávat, navštěvovat. Kdy se budeme moci obejmout, aniž bychom museli mít obavu, že toho druhého ohrozíme.

Večerní scéna upomíná na nejistotu člověka. V našem světě plném světelného smogu si to už ani neuvědomujeme, ale v tu hodinu, kdy se začaly prodlužovat stíny, kdy přestávalo být vidět a nastávala noc, lidé donedávna zažívali obavy. Uvědomovali si svou zranitelnost a ohrožení.

A zažívali také nejistotu. V biblických žalmech je tato nejistota často vyjádřena otázkou: Jak dlouho ještě? Jak dlouho ještě bude trvat, než se začne zase rozednívat?

Snad ale právě v takové situaci nejistot a ohrožení vyniká o to jasněji, s čím Kristus přichází. Anebo začíná být vůbec patrné, jak je vzácné, s čím přichází: Ježíšovo ujištění, že Bůh je na straně člověka. Jeho jednání, kterým nás vede k nápravě vztahů. Jeho slova, že na konci všeho budeme v jeho ruce.

Do našich stínů vnáší Kristus světlo. Však také o sobě řekl: *Já jsem světlo světa.*

V našem čtení je zmíněn jeden zvláštní detail: Ježíšovi žáci se setkali *za zavřenými dveřmi*. Ta poznámka tu jistě nestojí náhodou. Vypravěč-evangelista nepovažoval za podstatné zeširoka líčit, jak že se to stalo, že Kristus prostoupil dveřmi. Ale neodpustí si ten malý detail uvést a u svého vyjádření zůstane. Vysloví jen takto syrově, že ono se to všechno událo jinak, než si umíme představit.

425 Horák, 19. 4. 2020, FS ČCE v Brně II [online]. cit. 18. dubna 2022.

Podivuhodný příchod zavřenými dveřmi. Evangelista naznačí, že Kristus zde přichází jako ten, kdo koná zá-zraky – kdo dělá něco, co je *za* možnostmi našeho zraku. Přichází jako Boží osoba. To, co se tady děje, neumíme nahlednout.

Všimněme si: vzkříšený Kristus přichází, když jsou jeho žáci spolu. První setkání se Vzkříšeným, ta zažijí někteří jednotlivci: Marie Magdalská, dva učedníci odcházející do Emauz a další. Ale pak už dává svou blízkost zažít jen ve společenství. Tam, kde lidé spolu sdílí své pochybnosti, obavy, strach z toho, co bude dál, kde ale taky sdílí naději, že to, co dnes zažíváme, to ještě není konec, tam je on mezi námi.

Tak jsme to něm četli: když přichází, postaví se *uprostřed nich*. Zůstávalo mu mezi nimi toto centrální místo: on byl středem jejich setkání. Mohl toto místo zaujmout, protože ve středu jejich setkání nestál nikdo jiný a nic jiného: žádná jiná autorita, žádné jiné učení, žádné mimořádné emoce. Uprostřed všeho dění byl on.

Kristus otevírá dveře mezi člověkem a Bohem, otevírá dveře mezi lidmi navzájem. Tím, jak přeje pokoj, tím, jak vede k odpuštění. Však také o sobě řekl: *Já jsem dveře*.

Zároveň ale tenhle božský, přichází jako člověk. Ano, právě jako ten domlácený, zmučený a popravený. Ukázal jim ruce a bok: Ukřížovaný se prokazuje svým zázračným příchodem, Vzkříšený se prokazuje svými ranami. Jak to později jeho žáci vyjádřili: Pravý Bůh a pravý člověk.

Ten Vzkříšený pak prokazuje svou identitu ještě jedním způsobem: dává učedníkům svého Ducha. Dává jim tak vzpomenout – a spolu s nimi také nám – na obraz stvoření ze začátku Bible: v něm Hospodin dává ducha člověku – vdechuje život člověku. Zde na to stvořitelské jednání navazuje Kristus a svým žákům vdechuje nový život.

V závěru celého evangelia čteme o setkání Vzkříšeného s Tomášem. To je zvláštní výjev, kterým čtvrtý evangelista uzavírá celé své svědectví o Ježíši.

Tomáš nebyl při tom, když ostatní učedníci prve viděli Krista. Chce ho vidět také. Mluví o tom, že nemůže uvěřit, aniž by ho také viděl: mluví o tom, že chce vložit ruce do ran, ale to je vlastně jen jiná podoba smyslového vnímání. Tomáš má za to, že tímto způsobem dojde víry. A je mu to dáno:

Na závěr ale slyšíme zaznít poslední Ježíšova slova určená Tomášovi: „*Že jsi mě viděl, věříš. Blahoslavení, kteří neviděli a uvěřili.*“ To je Ježíšův vzkaz adresovaný i nám. Marie z Magdaly viděla, Ježíšovi žáci viděli, Tomáš nakonec také viděl. My další už ale Vzkříšeného takovým způsobem vidět nebudeme.

Slova evangelia jsou nám „jen“ svědectvím, nemohou nahradit zkušenost jeho prvních žáků. My už jsme odkázáni na zachovaná Ježíšova slova a na svá setkání s jeho mocí. Jsme odkázáni na život.

Však také o sobě řekl: *Já jsem vzkříšení a život.*